

2014

JOURNAL OF CENTRAL EUROPEAN
GREEN INNOVATION

2 (2)

Károly Róbert College
HUNGARY

Chief Editor / Főszerkesztő

Takácsné György Katalin

Editor / Felelős szerkesztő

Csernák József

Chair of the Editorial Board / Szerkesztőbizottság elnöke

Helgertné Szabó Ilona Eszter, rektor

Editorial Board / Szerkesztőbizottság

Bai Attila	–	Debreceni Egyetem
Baranyai Zsolt	–	Szent István Egyetem
Dinya László	–	Károly Róbert Főiskola
Fertő Imre	–	Corvinus Egyetem
Fogarassy Csaba	–	Szent István Egyetem
Gergely Sándor	–	Károly Róbert Főiskola
Horbovy, Artur	–	Volyn Institute for Economics & Management in Form of Closed Joint-Stock Company in Lutsk
Horska, Elena	–	Slovak University of Agriculture in Nitra
Hudáková, Monika	–	School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava
Káposzta József	–	Szent István Egyetem
Keszi-Szeremlei Andrea	–	Dunaújvárosi Főiskola
Kuti István	–	Debreceni Egyetem
Magda Róbert	–	Károly Róbert Főiskola
Majcieczak, Mariusz	–	Warsaw University of Life Sciences,
Molnár Márk	–	Szent István Egyetem
Neményi Miklós	–	Nyugat-magyarországi Egyetem
Németh Tamás	–	Magyar Tudományos Akadémia
Noworol, Alexandr	–	Uniwersytetu Jagiellońskiego, Krakow
Pzygodska, Renata	–	University of Bialystok
Rahovenau, Adrian Turek	–	Economy Research Institute for Agriculture and Rural Development, Bucharest
Raisiene, Agota Giedre	–	Faculty of Politics and Management at Mykolas Romeris University, Vilnius
Szigeti Cecília	–	Széchenyi István Egyetem
Szlávik János	–	Eszterházy Károly Főiskola
Takács István	–	Károly Róbert Főiskola
Taralik Krisztina	–	Károly Róbert Főiskola
Vásáry Miklós	–	Szent István Egyetem

Editorial Office / Szerkesztőség

Károly Róbert Főiskola

3200 Gyöngyös Mátrai u. 36.

Publisher / Kiadó

Károly Róbert Főiskola

3200 Gyöngyös Mátrai u. 36.

Responsible Publisher / Felelős kiadó

Helgertné Dr. Szabó Ilona Eszter, rektor

HU ISSN 2064-3004

2014

ELŐSZÓ

A Károly Róbert Főiskola kiemelt figyelmet fordít kutatási eredményeinek, valamint innovációinak a megismertetésére mind szélesebb körben konferenciák, workshopok, nyomtatott és elektronikus folyóiratok formájában egyaránt.

Ez utóbbi megvalósításához nyújt lehetőséget az intézmény számára a TÁMOP-4.2.3-12/1/1KONV-2012-0047 „Kutatási eredmények és innovációk disszeminációja az energetikai biomassa (zöldenergia) termelés, átalakítás, hasznosítás a vidékfejlesztés és a környezeti fenntarthatóság terén a Zöld Magyarorszáért” program, melynek keretében útnak indítjuk a „**Journal of Central European Green Innovation (JCEGI)**” című elektronikus folyóiratot.

Az intézményben folyó széles körű kutatások egyik kiemelt iránya a zöldenergia minél szélesebb körű hasznosítása, azokon a területeken, ahol erre adottak a lehetőségek, illetve az új innovációkra fogékony a környezet. A vidéki lakosság számára ez kiemelten fontos, hiszen ezeken a területeken egyre nagyobb problémát jelent a megnövekedett fosszilis energiaár, illetve a munkanélküliség, amelyek együttesen kezelhetőek ezen irány előtérbe helyezésével. Kutatásaink során számos területet vizsgáltunk már korábban is – biomassa, speciális fűtőberendezések, speciális fóliatakarások –, melyek azt igazolták vissza, hogy ezt mindenképpen folytatni – a lehetőségek kibővítésével – szükséges.

Az intézmény az Észak-magyarországi régió egyik meghatározó tudásbázisa, küldetésének vallja, hogy a régió fejlődése nem képzelhető el a tudás megosztása és együttműködés nélkül. A folyóirat alapításával teret kíván nyitni a régióban keletkező kutatási és innovációs eredmények publikálásával azok széles körű megismertetéséhez, a fentebb megfogalmazott célok teljesüléséhez.

A szerkesztők

INTRODUCTION

Károly Róbert College pays special attention to disseminate its research results and innovations increasingly as widely as possible in conferences and workshops as well as in print and electronic journals.

The implementation of the latter by the institution is aided by the TÁMOP-4.2.3-12/1/1KONV-2012-0047 program “dissemination of research results and innovations in the field of biomass energy (green energy) production, transformation and utilization in the field of rural development and environmental sustainability for a Green Hungary” in the framework of which the electronic version of the “**Journal of Central European Green Innovation**” will be launched.

One of the key directions of the wide range of research at the institution is the more widespread utilisation of green energy in areas where the possibilities are appropriate and where the environment is receptive to new innovations. It is particularly important for the rural population since in these areas both the increasing fossil fuel prices and unemployment present an intensifying problem which can be treated simultaneously by giving a priority to this direction. A number of areas – biomass, advanced heaters, the use of special plastic greenhouse covers – have already been examined during our research activities which have confirmed that these experiments must by all means be continued – with a wider range of available possibilities.

The institution is one of the knowledge base of Northern Hungary mission believes that the development of the region cannot be achieved without the knowledge sharing and collaboration. Foundation of the journal would open up the region resulting from the publication of results of research and innovation is broad awareness, the fulfillment of the objectives set out above.

The Editors

TARTALOMJEGYZÉK / TABLE OF CONTENTS

TANULMÁNYOK – SCIENTIFIC PAPERS	11
BÍRÓ Barbara A Mezőgazdasági Vízhaználati Adattár	13
BENE Andrea Az élelmiszeripari kkv szektor versenyképességének elemzése az egyik legelmaradottabb EU régióban	27
BHARTI, Nalin – SATYARTHI, Shaiwal Why TK Incompatible With IPR: Practical Implications and Illustrations	41
HORVÁTH Ádám Tiszabői szociográfia	53
KASSAI, Zsuzsanna – FARKAS, Tibor Examination of Social Attitudes towards Waste Management Technologies	85
KRÁMOS Dániel – TÓTH Antal Energiarégiók területi kiformálódásának vizsgálata Magyarországon	95
MOLNÁR, Márk Opportunities for Hungary under the stability reserve of the EU ETS	105
SZABÓ Dániel Róbert A turisztikai desztinációs menedzsment stratégiák fenntarthatósággal kapcsolatos vetületeinek vizsgálata az evidence modell segítségével.....	115
SZABÓ, VIRÁG Barriers of the Development of Domestic Organic Animal Farming.....	129
HÍREK, ESEMÉNYEK – NEWS, EVENTS	139
Az „Adonis Vernalis” sikerével zárult a „Zöld energiával a zöld Magyarországért” Európai Uniós verseny.....	141
Nyári szabadegyetem a KRF-en	142
Nyílt napok Tass-pusztán.....	143
SZERZŐK JEGYZÉKE / LIST OF AUTHORS	145

TANULMÁNYOK – SCIENTIFIC PAPERS

A MEZŐGAZDASÁGI VÍZHASZNÁLATI ADATTÁR

Agricultural Water Usage Database

BÍRÓ Barbara

Összefoglaló

Jelen tanulmány célja, hogy a Mezőgazdasági Vízhazsnálati Adattár példáján keresztül megvizsgálja, milyen módon hathat a közadatok felhasználása egy adott ország működésének hatékonyságára, rávilágítva ezzel létrehozásának szükségességére. A tanulmány keretében a szabályozási háttér szerkezetére és tartalmára tett javaslattal (amely egyben EU-s irányelvekben foglalt előírások teljesítését is megvalósítja) mutatom be, hogy a létrejövő szellemi termék – az adatgyűjtés eredeti céljaként megfogalmazott állami cél megvalósításán túlmenően – elősegítheti más állami, önkormányzati feladatok ellátását, illetve további előnyökkel járhat, felhívva ezzel a potenciális felhasználói kör figyelmét az abban rejlő lehetőségekre. Mindezzel célokom, hogy kezdeményezzem a szakma irányába az adatbázis létrehozásának átgondolását.

Kulcsszavak: közadat, adatbázis, hatékonyság, közigazgatás, szabályozás, vízhasználat

Jel Kód: K23

Abstract

The objective of the present study is to examine the possible effects of public data use on the effectiveness of a given country through the example of a Repository for Water Use in Agriculture, highlighting the necessity of its establishment.

Within the framework of the study, I introduce the importance of an intellectual property, by making a proposal for the structure and content of a regulatory environment that also implements the compliance of regulation included in EU directives at the same time. The resulting intellectual property could promote the performance of other public or local government tasks beyond the original purpose of state data collection, and could enumerate further advantage by increasing the awareness of potential users about inherent opportunities.

I hereby initiate among professionals concerned to consider the creation of a database.

Keywords: public data, database, effectiveness, public administration, regulation, water use

Bevezetés

A közadat-kezelés hazai és EU-s háttere

A hazai alkotmányos rendszer a rendszerváltás óta kommunikációs alapjogként ismeri el a közérdekű adatok szabad megismerhetőségét. Az információszabadság kérdéskörével az Alkotmánybíróság is több alkalommal foglalkozott¹. A 19/1995. (III. 28.) AB határozat megállapította, hogy a közszféra adataihoz bárki, a cél megjelölése és indokolás nélkül hozzáférhet, ezen adatok közzététele kötelező. E mögött az a jogpolitikai megfontolás húzódik, hogy a közadatok közkincsek, így azok eleve nyilvánosak, az azokhoz való hozzáférés nem korlátozható, ebből következően azok ingyenesen megismerhetők. Az információszabadság hazai szabályozásának alakulásában fontos lépés volt az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény megalkotása, amely a közfeladatot ellátó szervek által kezelt legfontosabb közérdekű adatok bárki számára elérhető, ingyenes elektronikus közzétételét írta elő. A szabályozás másik lábát az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény adja.

Az információszabadság körében újabb kérdést, megoldandó problémát vetett fel a közszféra információinak további felhasználásáról szóló 2003. november 17-i 2003/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, amely – túllépve a közérdekű adatok megismerhetőségének alapvető alkotmányos elvárásánál – a közérdekű adatok további felhasználásának, újrahasonításának közösségi kereteit fektette le.

A PSI irányelv így rendelkezik: „A belső piac létrehozásának egyik fő célja a közösségi szintű szolgáltatások fejlődését eredményező feltételek kialakítása. A közszféra információi fontos alapanyagot jelentenek a digitális tartalommal bíró termékek és szolgáltatások számára és egyre fontosabb tartalomforrássá válnak a vezeték nélküli tartalomszolgáltatások fejlődésével. A széles, határokon átnyúló földrajzi lefedettség is meghatározó e tekintetben. A közszféra információi további felhasználási lehetőségeinek növekedése többek között lehetővé fogja tenni az európai társaságok számára, hogy potenciáljukat kihasználják és hozzájáruljanak a gazdasági növekedéshez és a munkahelyteremtéshez.”²

A PSI irányelv idézett rendelkezéseiből jól látható, hogy az Unió már 2003-ban felismerte, hogy a közszféra információi – amelyek valamely, a közjogi jogalanyok részére, általában jogszabályban előírt közfeladat ellátása során keletkeznek – amellet, hogy a közfeladat elvégzésével elérendő közcélrt szolgálják, további a közfeladat ellátása keretén belüli eredeti célkitűzésen kívül eső kereskedelmi vagy nem kereskedelmi felhasználással jelentősen hozzájárulhatnak a gazdasági növekedéshez. A közadatok ilyenén történő felhasználása azon túl, hogy növelheti az adott ország GDP-jét, a létrejövő szellemi termékek (alapvetően rendszerezéssel, összekapcsolással létrejövő adatbázisok) révén hatékonyabbá teheti az adatgyűjtés eredeti céljaként megfogalmazott állami cél megvalósítását, sőt további állami, önkormányzati feladatok ellátását is hatékonyabbá tehetik (pl. árvízi védekezés céljára előállított teradatok területfejlesztési, vízgazdálkodási hasznosítása).

¹ 19/1995. (III. 28.) AB határozat

² a közszféra információinak további felhasználásáról szóló 2003. november 17-i 2003/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

A közsféra információgyűjtési kötelezettsége, hazai példák

Ma Magyarországon több tucatra tehető azon jogszabályi rendelkezések száma, amelyek a közsféra számára információgyűjtési kötelezettséget írnak elő.

A földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény rendelkezései szerint földmérési és térképészeti állami alapfeladatnak minősül az állami térképi adatbázisok létesítése, fenntartása és működtetésének biztosítása országos lefedettséggel, az állami alapadatok előállítása, karbantartása, kezelése, tárolása és szolgáltatása, a honvédelmi célú földmérési és térképészeti tevékenység, a nemzetközi kötelezettségből származó földmérési, térképészeti, távérzékelési és térinformatikai feladatok ellátása, a magyarországi hivatalos földrajzi nevek megállapítása, nyilvántartása és abból adatok szolgáltatása, a földmérési, térképészeti és távérzékelési tevékenység országos összhangjának biztosítása, a szakmai követelmények meghatározása és érvényesülésük ellenőrzése, az előzőekkel kapcsolatos kutatás és műszaki fejlesztés, a nemzeti téradat-infrastruktúra alapjainak létrehozása és fenntartása. Az egyes állami alapadatok, adatbázisok kezelését jogszabályban meghatározott szervek végzik.³

Az ingatlan-nyilvántartás településenként tartalmazza az ország valamennyi ingatlanának a törvény szerint meghatározott adatait, az ingatlanhoz kapcsolódó jogokat és jogi szempontból jelentős tényeket. Az ingatlan-nyilvántartás vezetése, valamint az ingatlan-nyilvántartási ügyek intézése az ingatlanügyi hatóság hatáskörébe tartozik. A törvény szerint a számítógépes ingatlan-nyilvántartási rendszer kezelése, működtetése a földmérési és térinformatikai államigazgatási szerv feladatkörébe tartozik. Az ingatlan-nyilvántartási rendszer vezetése állami feladat.⁴

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény előírja, hogy a természeti örökség és a környezeti értékek a nemzeti vagyon részei, amelyeknek megőrzése és védelme, minőségének javítása alapfeltétel az élővilág, az ember egészsége, életminősége szempontjából; e nélkül nem tartható fenn az emberi tevékenység és a természet közötti harmónia, elmulasztása veszélyezteti a jelen generációk egészségét, a jövő generációk létét és számos faj fennmaradását. A környezet védelmével kapcsolatos állampolgári jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése céljából a közfeladatot ellátó szervek mindenki számára lehetővé teszik a környezet és az egészség lényeges összefüggéseinek, a környezetkárosító tevékenységek és azok fontosságának megismerését.⁵ A jogszabály rögzíti, hogy a környezet állapotának és használatának figyelemmel kísérésére, igénybevételi és terhelési adatainak mérésére, gyűjtésére, feldolgozására és nyilvántartására a miniszter – a Kormány által meghatározottak szerint – mérő-, észlelő-, ellenőrző (monitoring) hálózatot, Országos Környezetvédelmi Információs Rendszert létesít és működtet.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény kimondja, hogy a természet védelmével kapcsolatos egységes, a nemzetközi követelményeknek is megfelelő információs rendszert a miniszter az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer önálló részeként működteti.⁶

A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodáshoz szükséges adatgyűjtést állami feladatként határozza meg.⁷

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény az erdők nyilvántartása, az erdőgazdálkodás kiszámítható működése és országos szintű szabályozása érdekében az állam számára Adattár (Országos Erdőállomány Adattár) működtetését írja elő.⁸

³ a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény 2.§ (1) bekezdés

⁴ az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény

⁵ a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 12.§ (1) bekezdés

⁶ a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 67. § (1) bekezdés

⁷ vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény 2. § (1) bekezdés

⁸ az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény 38. § (1) bekezdés

Ha a valamely téradatkészlet a téradatkezelő által kezelt közhiteles nyilvántartásban áll rendelkezésre, a téradatokat e nyilvántartásból kell szolgáltatni.⁹

A környezetvédelemért felelős miniszter bárki által hozzáférhető, elektronikusan letölthető formában köteles közzétenni honlapján azokat az információkat – ideértve az adatokat, kódokat és a technikai osztályozást –, amelyek a 2007/2/EK irányelv végrehajtását szolgáló uniós jogi aktusoknak való technikai megfelelés teljesítéséhez szükségesek.

A területfejlesztéssel és a területrendezéssel kapcsolatos információs rendszerről és a kötelező adatközlés szabályairól szóló 31/2007. (II. 28.) Korm. rendelet 3.§ (1) bekezdése értelmében a TeIR térítésmentesen mindenki számára elérhetővé teszi a területfejlesztési és területrendezési tevékenységhez kapcsolódó legfontosabb dokumentumokat, valamint a rendszer meta-adatbázisát az interneten, az alrendszerként működtetett szakmai portál segítségével.

A nyilvánosság környezeti információkhoz való hozzáféréseinek rendjéről szóló 311/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet értelmében a környezeti információval rendelkező szerv elektronikusan vagy más módon közzéteszi a nyilvánosság számára a rendeletben meghatározott környezeti információkat tartalmazó dokumentumokat. A 4.§ előírja, hogy a környezeti információval rendelkező szerv a környezeti információt lehetőség szerint elektronikus adatbázisokban tartja nyilván, továbbá a technikai feltételek rendelkezésre állása esetén a környezeti információt az internetes honlapján is megjeleníti és a megjelenített adatokat szükség szerint frissíti.

A környezeti alapnyilvántartásról szóló 78/2007. (IV. 24.) Korm. rendelet rendelkezik a Környezetvédelmi Alapnyilvántartó Rendszer létrehozásáról. A KAR-ban nyilvántartott ügyfél adatai, az ügyfél által szolgáltatott környezetvédelmi adatok, a hatóság által hozott határozatok adatai külön jogszabály szerint – a személyes adatok kivételével – nyilvánosak, azokat a minisztérium honlapján közzéteszi.

A környezetvédelmi hatósági nyilvántartás vezetésének szabályairól szóló 7/2000. (V. 18.) KöM rendelet előírja, hogy a Környezetvédelmi Minisztérium környezetvédelmi hatósági jogkört gyakorló szervezeti egysége a Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség és a környezetvédelmi felügyelőségek a Kt. 66.§ (1) bekezdésében meghatározott hatósági határozataikról, illetőleg szakhatósági állásfoglalásaikról hatósági nyilvántartást vezet. A nyilvántartás tartalmazza a tevékenységet folytatókra, illetőleg telephelyeikre, valamint a tevékenység végzésének helyére vonatkozó, a környezetvédelmi hatóság által ismert és határozatában vagy szakhatósági állásfoglalásában rögzített, környezetvédelmi szempontból lényeges műszaki (technológiai) alapadatokat, a környezethasználat mennyiségi, minőségi jellemzőit, továbbá a tevékenységek gyakorlásához kapcsolódó jogokat és kötelezettségeket, illetőleg a jogi szempontból jelentős tényeket.

Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet hatálya a Kvt. 43.§ (4) és (5) bekezdése szerinti tervre, illetve programra terjed ki.

A rendelet meghatározza, hogy mikor kötelező a környezeti vizsgálat lefolytatása így például a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halgazdálkodás, energetika, ipar, szállítás, közlekedés, hulladékgazdálkodás, vízgazdálkodás, elektronikus hírközlés, idegenforgalom, regionális fejlesztés számára készül, és keretet szab olyan tevékenységek vagy létesítmények jövőbeli hatósági engedélyezése számára, amelyek a környezeti hatásvizsgálatról szóló külön jogszabály mellékletében vannak felsorolva, azonban – a rendelet alkalmazása szempontjából – függetlenül az abban megadott küszöbértéktől és területi megkötéstől, vagy a külön jogszabályban meghatározott Natura 2000 területre jelentős káros hatással lehet. A rendelet hatálya alá tartozó tervekben, illetve programokban szereplő adatok közérdekű adatok.

⁹ A Nemzeti Környezeti Térinformatikai Rendszer létrehozásáról és működtetéséről szóló 241/2009. (X. 29.) Korm. rendelet 6.§-a szerint a téradat-szolgáltatásokat – összhangban a 2007/2/EK irányelv végrehajtását szolgáló uniós jogi aktusokkal – átalakítási szolgáltatással vagy a rendelet hatálybalépésekor meglévő téradatkészletek tekintetében azok alkalmassá tételével kell biztosítani.

Az idézett jogszabályokból kiolvasható, hogy– az egyes alapjogok (pl. testi és lelki egészséghez való jog, tulajdonhoz való jog, tulajdon védelme, egészséges környezethez való jog) biztosítása, állami és állampolgári kötelezettségek teljesítése érdekében – az állam széles körben köteles gondoskodni a közsféra információinak gyűjtéséről. Ugyanakkor a jogalkotó előírásaiból az is kiderül, hogy az adatok gyűjtése és kezelése nem öncélú, hanem valamely állami feladat ellátását szolgálja.¹⁰

A fent említett – céljában és tartalmában egymástól jelentősen eltérő – adatbázisok kialakítása olyan közérdek, ami egyben megköveteli az átláthatóság mellett az átjárhatóságot. Ehhez szükséges az adatbázisok struktúrájának összehangolása, ami időigényes, költséges folyamat. (Halassy, 1994)

A Mezőgazdasági Vízhatalosi Adattár szükségessége, jelentősége.

A korábbiakban bemutatottakból jól látható, hogy a mezőgazdasági vízhasználat terén ma Magyarországon nincs egy szabályozott rend szerint megvalósuló, hatékony és összefogott adatgyűjtés. A szakma álláspontja szerint jelenleg a hazai statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás rendkívül hiányos és ellentmondásos a mezőgazdasági vízhasználat tekintetében, ezért a Halászati és Öntözési Kutatóintézet (a továbbiakban: HAKI) által kidolgozott Mezőgazdasági Vízhatalosi Adattár (a továbbiakban: MVA vagy Adattár) létrehozása és üzemeltetése ágazatai és azon túlmenően össztársadalmi érdek.

Az Adattár elsődleges célja, hogy az agrárszektor döntéshozói pontos naprakész információkat kapjanak a mezőgazdasági vízhasználat volumenéről, az érintett terület nagyságáról, a felhasználók és a szolgáltatók számáról, a hatékonyságról (költséghatékonyság). Az Adattár segíti az esetleges állami támogatások igényfelmérését, valamint az uniós támogatási kérelmek alátámasztását. Kiszolgálja az illetékes minisztérium és a kapcsolódó hivatalok adatigényét, emellett csökkenti a felhasználók többszörös adatszolgáltatását és megteremti az elektronikus ügyintézés lehetőségét: így például az engedélyek, az üzemeltetői hozzájárulások, bármely további nyilatkozatok, haszonbérleti szerződések elektronikusan is beszerezhetők, feltölthetők lesznek. További cél a vízszolgáltatás szereplői, szolgáltatók, felhasználók egymás közötti adatcseréjének, az igények, lehetőségek egyeztetésének szolgálata úgy, hogy egyben a szakértők, szaktanácsadó (igazságügyi szakértők, talajvédelmi terv készítésének jogosultságával rendelkezők stb.) köre elektronikusan elérhető, a szolgáltatás elektronikusan is igényelhető lesz.

Az Adattár az alábbi célokat szolgálja, és az alábbi funkciókkal rendelkezik:

- Információs és szolgáltató funkciót lát el, valós képet ad a szektorról.
- Látható adatokat nyújt a szektor költségeiről, teljesítőképességét mutatja azáltal, hogy az adatok évről-évre összehasonlíthatóak.
- A mezőgazdasági vízfelhasználás szerkezeti rendszeréről és szereplőiről egyaránt tartalmaz információt.
- Közhiteles adatbázis.
- Az összesített adatok tekintetében nyilvános.
- Alátámasztja a szektor fejlesztését elősegítő kutatásokat.
- Elősegíti különböző európai és nemzetközi fejlesztési tervek megvalósítását.

¹⁰ Ez egyébként az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról 2011. évi CXII. törvény előírásaiból is egyértelműen megállapítható.

- Segíti az állami támogatások igényfelmérését (kiszolgálva több minisztériumot és kapcsolódó hivatalok adatigényét), valamint az Uniós támogatási kérelmek alátámasztását.
- További fejlesztések, szakpolitikai döntések alapja lehet (pl. támogatási rendszer, hatósági árképzés).
- Több felhasználót is kiszolgál (közjogi személyek, magánszféra szereplői, gazdálkodók, más vállalkozások, civil szervezetek, a tudományos élet szereplői, kutatóintézetek, oktatási intézmények stb.).
- Csökkenti a hatóságok és a vízhasználók által elvégzendő adminisztrációt, gyorsítja azt.
- Csökkentheti a hatóságok és vízhasználók adminisztrációs költségeit.
- Segíti a vízhasználók külső kommunikációját azáltal, hogy az adatszolgáltatást egy adatbázisba teljesítik.
- Szolgálja a vízszolgáltatás szereplői (szolgáltatók, felhasználók) egymás közötti adatcseréjét, az igények lehetőségek egyeztetését.
- A létező hazai modellel összehangoltan működik.
- Alapját képezi a különböző szervezeteknek megküldendő ország statisztikának (EUROSTAT, FAO, OECD).

A jogi szabályozás indokltsága, első ütemű szabályozási szintek, területek

Az Adattár létrehozása és működtetése program szintű gondolkodást igényel, hiszen a megvalósítás részeként az alapelveket törvényben kell szabályozni, a működtetés részleteinek rögzítésére pedig rendeleti szintű szabályozása indokolt. Az Adattár megvalósításának feltétele a megfelelő jogszabályi keret. Az MVA kiépítésének jogi kereteit egy a mezőgazdasági vízhasználatról szóló jogi szabályozórendszer részeként javasolt kialakítani. Mintaként az Országos Halászati Adattárra vonatkozó rendelkezéseket is tartalmazó, jelenleg már hatályon kívül helyezett 1997. évi XLI törvény és a végrehajtására kiadott ma is hatályos 78/1997. FM rendelet alkalmazható tekintettel arra, hogy a 2013. szeptember 1-jétől hatályos törvényi rendelkezések¹¹ már nem rendezik részletesen az adattár kérdését, a végrehajtási rendelet pedig jelen tanulmány elkészültének időpontjában még nem jelent meg. A jogszabályok megalkotásának célja többértű: elsődleges cél, hogy kövesse a globális, informatikai, szakma technikai és technológiai változásokat, modernizálja az adatbázis szemléleten alapuló egységes mezőgazdasági vízhasználat kérdését érintő adatnyilvántartás átfogó szabályozását, meghatározza az adatbázis szemléleten alapuló mezőgazdasági vízhasználat kérdését érintő szakterülettel kapcsolatos állami alapfeladatokat, az Adatbázis tartalmát, előállításának és szolgáltatásának alapvető szabályait. Cél továbbá, hogy Magyarország eleget tegyen az Európai Unió, elsősorban VKI¹², PSI¹³, és INSPIRE¹⁴ irányelvekben megfogalmazott előírásainak. Végül az Adatbázis létrehozásától várhatjuk, hogy megalapozza az elektronikus ügyintézkést: így például az engedélyek, az üzemeltetői hozzájárulások, bármely további nyilatkozatok, hasznbérleti szerződések elektronikusan is

¹¹ a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény

¹² A közösségi cselekvés kereteinek meghatározásáról a víz-politika területén című 2000/60/EK irányelv

¹³ a közszféra információinak további felhasználásáról szóló 2003. november 17-i 2003/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

¹⁴ Az Európai Közösségen belüli térinformációs infrastruktúra (INSPIRE) kialakításáról szóló, 2007/2/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

beszerezhető, feltölthető legyenek, a szakértők, szaktanácsadó köre elektronikusan elérhető, a szolgáltatás elektronikusan is igényelhető legyen.

A megalkotandó jogszabályoknak rendelkezniük kell az Adatbázis létrehozásának céljáról, létrehozásának tényéről, adattartalmáról, az adatszolgáltatásra kötelezettek köréről, kötelezettségeikről, az adatszolgáltatás módjáról, gyakoriságáról, az adatváltás bejelentéséről, az adatok javításának lehetőségéről és módjáról, az Adatbázis kezeléséről, a felelősségi- és hatáskörökről. Pontos definíciókat kell, hogy tartalmazzon a használt fogalmak tekintetében. Szabályozni kell továbbá az Adatbázisból történő adatszolgáltatás rendjét, a hozzáférési szinteket és jogosultak körét, a felhasználók jogait és kötelezéseit. Rendelkezni kell az adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeiről. Rendeleti szinten, esetleg utasításban kell rendezni az üzemeltetés feltételeit. Lejer, 2001; Borbás, 2008; Borbás, 2011)

Részletes szabályozási javaslat

Fogalom-meghatározások

Az Adattár megfelelő működtetéséhez, és az egységes jogalkalmazás biztosításához elengedhetetlen a jogszabály által használt fogalmak egzakt meghatározása. A legfontosabb definíciók: Mezőgazdasági Vízhatalmi Adattár, MVA alapadat, mezőgazdasági vízhasználat, vízhasználó, vízszolgáltatók, szakhatóság, különleges rendeltetésű ingatlan. Ezen túlmenően a mezőgazdasági vízhasználatához kapcsolódó további fogalmak rögzítse – akár az utalás módszerével – is szükséges: így például az adatgyűjtés módszerei körében használatos meghatározások.

MVA létrehozása és működtetése

A Mezőgazdasági Vízhatalmi Adattár fenntartása és működtetése vidékfejlesztésért felelős miniszter hatáskörébe utalandó.

A vidékfejlesztésért felelős miniszter felelősségi körébe tartozó mezőgazdasági vízhasználatához kapcsolódóan előállított adatok és adatbázisok kezelését a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv országos illetékességgel kell, hogy ellássa. A mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv vezeti a nyilvántartást, gondoskodik az Adattár vezetéséhez szükséges adatok bekéréséről és a vidékfejlesztésért felelős miniszter részére történő megküldéséről. A mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv felelősségi körbe javasolt utalni az adatszolgáltatáshoz szükséges formanyomtatványok elkészítését és folyamatos aktualizálását, az adatszolgáltatás fogadását, ellenőrzését és visszaigazolását, a jogosultsági előírások betartását, a jogszabályokban előírt hatósági feladatok ellátásáért, adatszolgáltatás elmaradása, vagy hiányos adatszolgáltatás esetén a mulasztó felhívását az adatszolgáltatás teljesítésére, a jogkövetkezmények alkalmazása, szükség esetén eljárás indítása, az adatszolgáltatók által kezdeményezett javítások megtétele. A mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv feladata továbbá a miniszter részére javaslatok megfogalmazása, jogszabálytervezetek véleményezése, a mezőgazdasági vízhasználatához kapcsolódó stratégiák megalkotása, fogszabályban meghatározott összesített adatok előállítása, elemzések elkészítése, a miniszter folyamatos tájékoztatása.

A mezőgazdasági vízhasználatához kapcsolódó tevékenység ágazati irányítását a vidékfejlesztésért felelős miniszter látja el, az MVA üzemeltetésének informatikai támogatása az informatikáért miniszter feladata lehetne.

Az MVA tartalma

Az Adatbázis hatékony működtetése, valamint a személyes adatok védelmére és közérdekű adatok nyilvánosságára – utalva itt a korábbi uniós előírásokra – vonatkozó szabályok betartása érdekében meg kell határozni az MVA adattartalmát. A vízhasználóktól az alábbi

adatok javasolt bekérni: név, személyazonosító adatok, gazdasági adatok (üzemméret, területnagyság), területazonosító adatok (helyrajzi szám, koordináták, területnagyság), vízfelhasználás módja (öntözés, halastavi gazdálkodás, egyéb), vízkivétel helye (csatorna, km szelvény), vízjogi engedély adatai, kivett víz mennyisége és a felhasználás időbeli eloszlása, művelésre vonatkozó adatok (növényi kultúrák, alkalmazott agrotechnika), öntözési technológia. A vízszolgáltatók részéről az alábbi adatok rögzítése szükséges: azonosító adatok, szolgáltatott víz mennyisége, szolgáltatott víz minősége, rendelkezésre álló vízmennyiség (naprakész), vízgazdálkodási művek állapota (csatornák, műtárgyak), szolgáltatás korlátozásai.

A közvetlen érintettekén túl a társágazatoktól is szükséges bizonyos adatokat átvenni, mint például vízügyi objektumok törzsadatai a VIZIR objektum és törzsadat kezelő rendszeréből, vízrajzi idősor adatok az Operatív Hidrológiai Modulból valamint a Magyar Hidrológiai Adatbázisból, belvív-védekezési adatok a Vízügyi Igazgatóságoktól, vízhasznosítási adatok öntözés, halászat, egyéb mezőgazdasági célú használat, meteorológiai adatok és előrejelzések az OMSZ-től, felszíni vízminőségi mérési eredmények az OKIR-ból. Tovább növeli az Adatbázis értékét és hatékonyságát a vízminőségi adatok (öntözővíz, felszíni vizek vízminőségi adatai), talajminőségre vonatkozó információk MTA TAKI adatbázisaiból, illetve a támogatásokhoz kapcsolódó talajvizsgálati eredményekből történő átvétele, a földterület-nyilvántartási adatok (TakarNet), valamint a kiadott vízjogi engedélyek adatai (18/1996. (VI.13.) KHVM rendelet 6.§-ban felsorolt adatok). Kiemelkedő jelentősége van a digitális térinformatikai adatok használatának (pl. Natura 2000 területek), nitrát érzékeny területek, hatósági illetékességi határok, közigazgatási határok, kataszteri térkép, belvív-veszélyeztetett területek, talajtani adatok, DDM (belvív szempontjából depressziók, öntözéstervezés szempontjából kiemelkedések keresése), vonalas létesítmények, egyéb vízfelhasználás, talajvíz, földművekre vonatkozó adatok (térképi és téradatok), műtárgyakra vonatkozó adatok vízrajzi adatok, vízminőségi adatok.

Az Adatbázis második és harmadik adatsorozatjába foglalt adatokat állami vizsgálatot, minősítést és átvételt követően kell MVA adatként kezelni. Az MVA adatok részét képezi az előállításuk során készülő valamennyi mérési, számítási és távérzékelési adat, továbbá az objektumok helyzetét leíró adat. Az Adatbázis nyilvántartásával kapcsolatos adatfeldolgozási feladatok ellátásával az adatkezelő csak államigazgatási szervet vagy kizárólagos állami tulajdonú gazdálkodó szervezetet bízhat meg. Az MVA-t úgy kell meghatározni, hogy az ellenkező bizonyításáig hitelesen tanúsítja a rögzített adattartalom fennállását.

Adatszolgáltatásra kötelezettek köre, kötelezettségeik

Az Adattárba adatszolgáltatásra kötelezettek a vízhasználók, vízszolgáltatók, szakhatóságok. Az adatszolgáltatók kötelesek a jogszabályban előírt tartalommal és formában határidőre adatot szolgáltatni a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv részére. Az adatszolgáltatók felelősek azért, hogy a szolgáltatott adatok a valóságnak megfelelőjenek. A valótlan adatszolgáltatás büntetőjogi felelősséget kell, hogy maga után vonjon. Az adatszolgáltató köteles az adatokban bekövetkező változásokat a jogszabályban meghatározott határidőre bejelenteni.

Az adatszolgáltatók azonban nem csak kötelezettségekkel terheltek, jogosultságaik is vannak. Az adatszolgáltató jogosult a hibásan, hiányosan rögzített adatok változását kezdeményezni, amelyet a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv ésszerű belül köteles teljesíteni. Az adatszolgáltató jogosult az általa szolgáltatott adatokról hiteles másolatot kérni. Az adatszolgáltatók jogosultak az Adatbázisból jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel adatszolgáltatást kérni. (Borbás, 2010,

Az adatszolgáltatás módja

Az adatszolgáltatás ügyfélkapun, vagy a szabályozott elektronikus ügyintézési szolgáltatások és az állam által kötelezően nyújtandó szolgáltatásokról szóló kormányrendelet szerint, más szolgáltatás igénybevételével is végezhető lehet. Kiépíthető például a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által fizetési meghagyásos eljárásokban alkalmazott fmh rendszer mintájára. Az a rendszer kezelni tudja nem pusztán az adatszolgáltatást, és adatlekérést, hanem pl. az engedély iránti kérelem benyújtását, az engedélyadást, igénybejelentést, megrendelést, annak elfogadását is.

Az adatszolgáltatás teljesítése a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv által kiadott formanyomtatványon kell teljesíteni. A nem megfelelő formátumban és tartalommal teljesített adatszolgáltatást a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv hiánypótlásra visszaküldi az adatszolgáltatónak, aki a hiányosságot a közléstől számított meghatározott napon belül köteles pótolni. A hiánypótlás elmulasztása, vagy újbóli hiányos teljesítés esetén a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv az adatszolgáltatás elmulasztásának jogkövetkezményeit köteles alkalmazni.

Az adatszolgáltatás gyakorisága, az adatváltozás bejelentése

A vízhasználók és vízszolgáltatók évente, jogszabályban meghatározott határidőig köteles jelenteni a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv. A szakhatóságok szintén évente szolgáltatnak adatot a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv számára.

Az év közben bekövetkező változást vízhasználók és vízszolgáltatók annak bekövetkezését követően az előírt határidőn belül kötelesek bejelenteni. A változás bejelentését az adatszolgáltatásra meghatározottak szerint kell teljesíteni.

Az adatok javításának lehetősége és módja

Az adatszolgáltató jogosult a hibásan, hiányosan rögzített adatok változását kezdeményezni, amelyet a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv 8 napon belül köteles teljesíteni, vagy a teljesítést megtagadni. Az eljárásra a Ket szabályait kell alkalmazni. A határozat ellen a vidékfejlesztési miniszternek címzett, de a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szervnél benyújtott fellebbezéssel lehet élni.

Bármely hiba megállapítása esetén a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv az MVA-t hivatalból bármikor határozatban kijavíthatja. A határozattal érintett adatszolgáltatót a javításról haladéktalanul értesíteni kell. A határozat ellen a vidékfejlesztési miniszternek címzett, de a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szervnél benyújtott fellebbezéssel lehet élni.

Az állami alapadatok szolgáltatása

Meg kell határozni, hogy az MVA mely adataiba tekinthet bele bárki, kérhető-e és milyen feltételekkel másolat. Az adatok elektronikusan (hálózaton keresztül) is szolgáltathatók legyenek, amennyiben a műszaki feltételek adottak. Rögzíteni kell, hogy mely adatbázisok esetén igényelhető célhoz kötötten másolat. Az elektronikus formában szolgáltatott hiteles másolat olyan elektronikus okirat, amelyet hitelesítési záradékkal láttak el, és amelyet a kezelő szerv fokozott biztonságú elektronikus intézményi aláírással és időbélyegzővel hitelesített. Meg kell határozni, hogy mely hatóságok azok, amelyek a vállalászási tevékenységnek nem minősülő alaptevékenységük ellátásához az állami alapadatok adatbázisaiból díj-, költség- és térítésmentesen juthatnak hozzá adathoz. Az állami alapadatok adatbázisából külön megállapodás szerint aktualizált adatok szolgáltatásáért díjat kell fizetni. Rögzíteni szükséges, hogy mely adatért, mely szolgáltatásért és milyen összegű igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni. Elő kell írni továbbá, hogy az eljárási díj mely szerv bevételeit képezi, és megfizetés és felhasználás módjára az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény

rendelkezéseit kell alkalmazni. Javasolt, hogy iskolarendszerű oktatási és tudományos kutatási célra az adatok és szolgáltatások igazgatási szolgáltatási díj megfizetése nélkül igényelhetők legyenek.

A jogszabályban meghatározott adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása esetén a mulasztó kormányrendeletben meghatározott mértékű bírságot köteles fizetni.

Az MVA kötelező használata

A jogszabálynak elő kell írnia, hogy az MVA-t kötelező alkalmazni a közfeladatok ellátását támogató mezőgazdasági vízhasználat alapjainak biztosításához, különös tekintettel: hatósági nyilvántartások, közigazgatási, bírósági vagy más hatósági eljáráshoz, engedélyek kiadása, támogatások megítélése, a helyi önkormányzatok feladatainak ellátásához szükséges tevékenység. További alkalmazási kör lehet a honvédelem, katasztrófavédelem és rendvédelmi, a közlekedési, a hírközlési, az erdő- és vízgazdálkodási, természet- és környezetvédelmi tevékenység. Alkalmazási előírás lehet az infrastruktúra-fejlesztés, az agrár- és vidékfejlesztési tevékenység, a bányászati szakigazgatás által elrendelt térképészeti tevékenységek, geológiai nyilvántartások, adózási célú nyilvántartások, statisztikai célú feladatok, a közművezetékek nyilvántartása és az e-közműnyilvántartás, a nemzetközi kötelezettségekből adódó tevékenységek.

Ha a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv bejelentésre vagy hivatalból olyan változást észlel, amelyet az arra kötelezett nem jelentett be, határidő tűzésével felszólítja a kötelezettet a változás bejelentésére, valamint az átvezetéshez szükséges okiratok és egyéb hatósági engedélyek, igazolások benyújtására. Amennyiben a kötelezett az előírt határidő lejártáig a felszólításnak nem tesz eleget, az a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv a kötelezett költségére intézkedik a változás átvezetéséről, egyidejűleg a mulasztó a kormányrendeletben meghatározott mértékű bírságot köteles megfizetni.

Az MVA-t úgy kell elkészíteni, hogy azok alkalmasak legyenek különösen a közigazgatásban való felhasználásra, a területi, illetve az általános műszaki tervezésre.

Tulajdonjogi kérdések, az adatbázisból történő adatszolgáltatás rendje, hozzáférési szintek, jogosultak köre, felhasználók jogai és kötelezettségei

Az állam az Adatbázissal kapcsolatos tulajdonosi jogokat a vidékfejlesztésért felelős miniszter útján gyakorolja. Az állami átvételt követően az MVA adatok az állam tulajdonát képezik, azok előállításával és szolgáltatásával kapcsolatban az előállító további térítésre nem tarthat igényt. Az MVA adatbázisok, adatok, termékek, munkarészek továbbfelhasználására, illetve azokról további másolatok készítésére, értéknövelt termékek előállítására a tulajdonosi jogok gyakorlójával kötött megállapodás alapján kerülhet sor. A továbbértékesítés céljából történő másolásért vagy bármilyen célú felhasználásért a tulajdonosi jogok gyakorlóját szerződésben meghatározott díj illeti meg. Az állami alapadat-adatbázisok jogszerű felhasználását és a felhasználás ellenőrzésének rendjét a miniszter rendeletben határozza meg. A miniszter az adatszolgáltatást rendeletben díj fizetéséhez kötheti. Minden részben vagy egészen közpénzek felhasználásával készített, az MVA tartalmát érintő adatállománnyal rendelkezni jogosult köteles – az adatállomány elkészültét követően 30 napon belül – díj-, költség- és térítésmentesen átadni a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv számára az MVA tartalmát érintő adatokat. Az átadott adatokat a mezőgazdasági vízhasználatért felelős szerv az MVA-val együtt kezeli és szolgáltatja. Az adatállománnyal rendelkezni jogosult az átadott adatok mértékével arányosan, külön megállapodás alapján díjmentesen igényelhet adatokat az MVA-ból. Mindez a közpénzügyek átláthatósága szempontjából fontos. (Lentner, 2013)

Az állami alapfeladatok költségeinek forrása

Az MVA pénzügyi előirányzatát a központi költségvetésben kell megtervezni.

Az adatok díját a törvényben meghatározott állami alapfeladatok végzésére, valamint új MVA adatok előállítására kell fordítani.

A mezőgazdasági vízhasználat kérdését érintő adatok, mint közadatok hasznosítása, második „körös” szabályozás

A megfelelő szabályozás kialakítása és a PSI irányelvben foglalt célok elérése érdekében a jogalkotás második ütemében ki kell térni az alábbi kérdések vizsgálatára:

- Mely közjogi személyek állítanak elő mezőgazdasági vízhasználat kérdését érintő adatokat (a továbbiakban: MVA adat)?
- A magánszféra hozzájárul-e ezen adatok előállításához?
- Mekkora a közszféra által előállított MVA adat-készlet?
- Milyen formában hasznosulnak az adott célra előállított MVA adatok? Mely más állami, önkormányzati feladatok ellátását segítheti az Adattár? Van-e a közfeladat elvégzésével elérendő közcélon túli hasznosítása az adott MVA adatoknak?

Feltételezéseim:

- Az MVA adatokat előállító közjogi személyek köre széles, de a személyi körre vonatkozó pontos információ azonban nem áll rendelkezésre, az adatok pedig nem futnak össze.
- A magánszféra rendelkezik a mezőgazdasági vízhasználat kérdését érintő információkkal, azonban azok állami szinten és az adatgazdán túl további személyeknél nem hasznosulnak, továbbá a magánszféra hozzájárulása a közadatok előállításához tovább növelhető.
- A ma Magyarországon előállított MVA adat-készlet nem jelentős, mennyiségi és minőségi növekedés érhető el.
- Az MVA adatok kihasználtsága ma Magyarországon nem megfelelő. Az MVA adatok újszerű hasznosítása gazdasági előnyöket rejt magában, hozzájárul a GDP növekedéséhez.

Miért fontosak ezek a kérdések? Összegzés

A tanulmány vége felé járva azt talán nem szükséges tovább részletezni, hogy az MVA létrehozása átgondolást igényel. Az Adattár létrehozása a hatékony és fenntartható közigazgatás megvalósítását szolgálja, hiszen pontos naprakész információkat szolgáltat az agrárszektor döntéshozói a mezőgazdasági vízhasználat volumenéről, az érintett terület nagyságáról, a felhasználók és a szolgáltatók számáról, a hatékonyságról. Az Adattár segíti az uniós támogatási kérelmek alátámasztását, kiszolgálja az illetékes minisztérium és a kapcsolódó hivatalok adatigényét, emellett csökkenti a felhasználók többszörös adatszolgáltatását és megteremti az elektronikus ügyintézés lehetőségét. A megvalósítás részeként az alapelveket törvényben kell szabályozni, a működtetés részleteinek rögzítésére pedig rendeleti szintű szabályozása indokolt. Az Adattár megvalósításának feltétele a

megfelelő jogszabályi keret. A megalkotandó jogszabályoknak rendelkezniük kell az Adatbázis létrehozásának céljáról, létrehozásának tényéről, adattartalmáról, az Adatbázis kezeléséről, a felelősségi- és hatáskörökről. Pontos definíciókat kell, hogy tartalmazzon a használt fogalmak tekintetében. Szabályozni kell továbbá az Adatbázisból történő adatszolgáltatás rendjét, a hozzáférési szinteket és jogosultak körét, a felhasználók jogait és kötelességeit. Az ellentmondások kiszűrése, valamint a párhuzamosságok megszüntetése érdekében nem kerülhető el a legalább egy tucat szakági jogszabály áttekintése sem. E körben át kell tekinteni a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartások fokozottabb védelméről szóló 2010. évi CLVII. törvény rendelkezéseit is. A nemzeti adatvagyon definícióját újra kell, gondolni, mert a jelenlegi meghatározás¹⁵ túl tágra nyitja a határokat, ezzel homlokegyenest más tekintetben értékkel bíró (más-más célból megalkotott és közzétett) adatokat sorol egy kategória alá. Különösen igaz ez akkor, ha figyelembe vesszük a PSI irányelv által kijelölt irányokat.

Hivatkozott források

- BORBÁS B. (2008): Az állami immunitás és felelősség tendenciái múlt, jelen, jövő, Jura, 2008. 14.1. sz., 155-161. o.
- BORBÁS B. (2010): A közhatalmi felelősség kialakulása hazánkban. Jogtörténeti Szemle, 2010. 4. sz., 45-55. o.
- BORBÁS B. (2011): A közhatalom kárfelelősségéről a felelősségi premisszák szemszögéből – különös tekintettel a felróhatósági kritériumra.
- HALASSY B. (1994): Az adatbázis-tervezés alapjai és titkai. IDG Magyarországi Lapkiadó Kft, Budapest. 9 o.
- LAJER ZS. (2001): Felelősség a jogszabályalkotással okozott kárért az Európai Unió és egyes tagállamai jogában, Jogtudományi Közlöny, 2001. 3. sz. 123-131. o.
- LENTNER Cs. (2013): Közpénzügyek és államháztartástan. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó Zrt, Budapest. 114. o.

Jogszabályok

- 19/1995. (III. 28.) AB határozat
- Az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény
- Az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény
- Az információszabadság körében újabb kérdést vetett fel a közszféra információinak további felhasználásáról szóló 2003. november 17-i 2003/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv
- A földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény
- Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény
- A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény
- A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
- A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény
- Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény
- A területfejlesztéssel és a területrendezéssel kapcsolatos információs rendszerről és a kötelező adatközlés szabályairól szóló 31/2007. (II. 28.) Korm. rendelet
- A nyilvánosság környezeti információkhoz való hozzáféréseinek rendjéről szóló 311/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet
- A környezeti alapnyilvántartásról szóló 78/2007. (IV. 24.) Korm. rendelet

¹⁵ A jogszabály a nemzeti adatvagyon körébe sorolja a közfeladatot ellátó szervek által kezelt közérdekű adatok, személyes adatok és közérdekből nyilvános adatok összességét.

A környezetvédelmi hatósági nyilvántartás vezetésének szabályairól szóló 7/2000. (V. 18.)
KöM rendelet

Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm.
rendelet

Magyarország Alaptörvénye

A légi távérzékelés engedélyezésének és a távérzékelési adatok használatának rendjéről szóló
399/2012. (XII. 20.) Korm. rendeletet

A közadatok újrahasznosításáról szóló 2012. évi LXIII. törvény

Szerző:

BÍRÓ Barbara

PhD hallgató

Nemzeti Közszolgálati Egyetem,

Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

bbarbara@karolyrobert.hu

**AZ ÉLELMISZERIPARI KKV SZEKTOR VERSENYKÉPESSÉGÉNEK ELEMZÉSE
AZ EGYIK LEGELMARADOTTABB EU RÉGIÓBAN**

**Analyses of competitiveness of SMEs in food industry in one of the most underdeveloped
region in EU**

BENE Andrea

Összefoglaló

Napjainkban számos témában emlegetik a versenyképességet, fenntarthatóságot, regionális integrálódási együttműködések, mint nemzetgazdaságok növekedési lehetőségeinek alapjait, amiknek hosszútávon tartható irányvonalai mind regionális, mind uniós és globális dimenziókban egyaránt érdeklődésre tartanak számot. A magyar nemzetgazdaság versenyképessége az EU átlagtól elmarad, amit az is tükröz, hogy az EU 20 legszegényebb régiói közé négy magyar régió is bekerült az elmúlt években. A tanulmány vizsgálatában az említett régiók egyikében, az Észak-magyarországi régióban végzett primer kutatás adatai állnak. Magyarország hagyományosan fontos ágazata az élelmiszeripar, melynek szereplői közül a kkv szektor az elmúlt években jelentős piacvesztést szenvedett el. Az ágazat versenyképességének javítása érdekében ebben a régióban is fontos az élelmiszeripari kkv szektorban lévő növekedési potenciál feltárása és kiaknázása. Ebből adódóan a tanulmány primer és szekunder adatok feldolgozásával tárja fel az Észak-magyarországi élelmiszeripari kkv-k helyzetét, versenyképességét.

Kulcsszavak: versenyképesség, régió, élelmiszeripar, KKV
Jel Kód: M10, M13

Summary

Competitiveness, sustainability and cooperation on regional integration are considered as basis for growth in economies, therefore its longer term perspectives are in the focus of interest at regional, EU, as well as global level. The competitiveness of the Hungarian economy falls behind the average of the EU members. Three Hungarian regions are among the poorest regions of the EU20 in the recent years. This study examines primer research data in one of these regions, North Hungary. Food industry is traditionally an important sector in Hungary, within which the SMEs suffered significant loss of markets in the recent decade. In order to improve competitiveness of the food industry it is vital to identify and exploit the growth potential of SMEs. This study explores the competitiveness of SMEs in food processing industry in the North Hungary region based on primary and secondary data.

Keywords: competitiveness, regional, food industry, SMEs

Bevezetés

Napjainkban az egyes államok, gazdasági egységek erejét egyre inkább a gazdasági erő határozza meg, ami arra ösztönzi a kormányokat, vezetőket, hogy kiemelt hangsúlyt helyezzenek versenyképességük javítására. Jelentős probléma ez az Európai Unió (EU) számára is, mivel az elmúlt évtizedben az Unió versenyképesség terén egyre nagyobb hátrányba került legfőbb vetélytársaival, az Egyesült Államokkal és Kínával szemben. A versenyképesség javítása azonban nehéz, összetett és hosszútávra szóló feladatokat határoz meg mind az EU, a nemzetek és a gazdasági teljesítményt befolyásoló szereplők számára egyaránt.

A versenyképesség vizsgálata során a kutatók elsőként annak problémájával szembesülnek, hogy meghatározzák magát a fogalmat, a mérhetőséget biztosító indikátorokat, valamint megalkossák a versenyképesség tanulmányozására alkalmazható modelleket. A szakirodalmi feldolgozás során a versenyképesség, mint fogalom leírásának sokszínűségével találkozhatunk. A versenyképesség fogalom általánosságban a vállalatok piaci versenyben való helytállását, valamint az országok nemzetközi versenyben való sikerességét jelenti. (Karácsony, 2009) Azonban, míg az 1992-es OECD tanulmány mikro-, makroszintű (nemzetgazdasági), valamint strukturális versenyképességi szintet különböztet meg, mára már számos értelmezési szintet jelölnek meg az egyes meghatározások. Jellemző, hogy a versenyképességet tanulmányozó modellek egyik csoportja a gazdaságok teljesítményét tekinti fő mutatónak, a másik az adott gazdaságban meglévő, a gazdaság szereplőinek működését meghatározó feltételekre összpontosít. A két megközelítés szoros kölcsönhatásban van egymással annak okán is, hogy **a vállalatok eredményei makroszinten aggregálódnak**, az általuk alkalmazott termelési tényezők megtérülési rátája biztosítja a fenntartható gazdasági növekedést és a javuló életszínvonalat nemzetgazdasági szinten. (Bató, 2004) A makro és mikro értelmezéseken túl Módos (2004) a versenyképességnek nemzetközi, regionális, ágazati, vállalati és termék értelmezési szintjeit is megkülönböztette. Ezek a szintek sem függetleníthetők egymástól, így - a versenyképesség komplexitásánál fogva - a szereplők közötti (kormányok, nemzetek, vállalatok, más intézmények, helyi közösségek stb.) együttműködések vizsgálatára is szükség van. Láthatjuk, általánosan elfogadható definíciót nehéz találni a versenyképesség meghatározására, mivel a mérések szintje, annak mérőszámai számos változatban léteznek, azok alkalmazását pedig leginkább az határozza meg, hogy **a versenyképesség különböző szintjeit milyen céllal kívánjuk elemezni**. Az EU és a különböző, gazdasági szférával kapcsolatos nemzetközi szervezetek egyaránt stratégiai fontosságúnak tartják a versenyképesség javítását célzó vizsgálati szintek és feladatok pontos meghatározását. Mára az is egyértelművé vált, hogy a versenyképesség javításának problémáját a kormányok a vállalkozások bevonásával tudják megoldani sokoldalú, hosszú távú feladatok megjelölésével, miközben olyan stratégia kidolgozására van szükség, amely több dimenziós, holisztikus és fenntartható, és nem csak elszigetelt kezdeményezéseket vagy egy-egy politikai lépést takar. (Porter, 2012)

Az EU a versenyképesség javítása érdekében felhívja a nemzetgazdaságok figyelmét a vállalatok gazdasági erejének fontosságára, valamint hangsúlyozza a **kis- és középvállalkozások (KKV) gazdaságélénkítő képességében rejlő lehetőségek kiaknázásának gazdaságpolitikai érdekét**. Az elmúlt évtizedben a kormányok gazdaságpolitikai prioritásként kezelik kis- és középvállalkozások (KKV) erősítését. Ez azért is fontos, mert a foglalkoztatásban és vidékfejlesztésben meghatározó szerepet betöltő KKV-k helyzete kihat a nemzetgazdaságok teljesítményére, így a versenyképességet jelentősen befolyásolja. A kis- és középvállalkozások növekvő gazdasági súlyát mutatja, hogy ma már a KKV szektor adja a magyar vállalkozások 99,9 %-át, hasonlóan a 99,8 %-os EU átlagéhoz. A

KKV-k állítják elő a vállalkozók által létrehozott bruttó hazai termék több, mint felét (53,8 % HUN), és a munkahelyek közel kétharmad (72,7 % HUN) részét biztosítják (1. táblázat).

1. táblázat: Magyarországi vállalatok gazdasági súlya méret szerinti megoszlásban (%)

vállalat mérete	vállalatok száma		foglalkoztatottak száma		hozzáadott érték	
	Magyarország	EU-átlag	Magyarország	EU-átlag	Magyarország	EU-átlag
mikrovállalat	94,8	92,2	36,4	29,6	18,2	21,2
kisvállalat	4,3	6,5	19,3	20,6	16	18,5
középvállalat	0,7	1,1	16,9	17,2	16,6	18,4
KKV-k összesen	99,9	99,8	72,7	67,4	53,8	58,1
nagyvállalat	0,1	0,2	27,3	32,6	46,2	41,9

Forrás: SBA fact sheet Hungary, 2012

A versenyképesség kapcsán a vállalati szint értelmezés szerint, a vállalkozásoknak - ideértve a KKV-kat is - gazdasági erejét leginkább a nemzetközi kereskedelembé való bekapcsolódás erősíti, így annál versenyképesebbek, minél inkább részt vesznek a külkereskedelmi folyamatokban. Ezt a felfogást követi az EU-s és hazai támogatási rendszer. (SBA fact sheet, 2012) Azonban a nemzetgazdaság export folyamataiban a KKV-k alacsony aktivitással vesznek részt, sok esetben inkább kihívás számukra a külkereskedelem elvárásainak való megfelelés (pl. multinacionális üzletláncokhoz való bekerülés, az általuk generált előnytelen versenyhelyzetek, nagyobb alkalmazkodási és megfelelési kényszer, stb.), mintsem fejlődési lehetőség. (UEAPME, 2006) **Ennek kapcsán célszerű a szektor versenyképesség-javító képességét hazai, regionális környezetben is vizsgálni és kiaknázni.** Az ilyen jellegű regionális szintű vizsgálatok nem csak a vállalat érdekeit szolgálják. Az elmúlt évtizedekben a globalizáció által, nemzetközi helyett globális versenyről beszélhetünk, amelynek egyik jellemzője, hogy a verseny a régiókhöz kötődő vállalatok között zajlik, ezáltal a régiók, városok gazdasági bázisai versenyeznek egymással. **Napjainkban a régió¹⁶ nemcsak egy országon belüli területi szint, hanem napjainkban a globális verseny alapegysége is.** (Horváth, 2001) A régió szintű elemzéseken alapuló nemzetgazdasági vizsgálatok jelentős mértékben segítik a nemzetközi gazdasági folyamatok megértését. A nemzetek növekedési rátái közötti eltérések összefüggésbe hozhatóak a regionális növekedésben megfigyelhető különbségekkel, és ehhez hasonlóan a nemzetközi specializációt is könnyebben megértjük a lokális specializációk vizsgálatával. (Krugman 1994; 1999; 2000) A globális gazdaságban gyakran erősen lokálisak a tartós vállalati versenyelőnyök, amelyek a magasan specializált szakértelem és tudás, az intézmények, a versenytársak és az igényes vásárlók földrajzi koncentrációjából származnak az ország egy adott részén vagy egy régióban. (Horváth, 2001) Porter arra hívja fel a figyelmet, hogy a **vállalkozások egyénileg és együttműködve képesek a regionális környezetüket élénkíteni** azáltal, hogy támogatják az oktatási intézményeket, ipari parkokat hoznak létre, a munkaerő szakképzettségét fejlesztik, vállalati együttműködések erősítenek és még sok más területen is. A vállalkozásoknak kiaknázatlan lehetőségeik vannak a helyi közösségek

¹⁶ Az Európai Unió regionális felosztásánál az ún. NUTS rendszert alkalmazzuk (az Európai Parlament és a Tanács 1059/2003/EK rendelete a statisztikai célú területi egységek nomenklatúrájáról), mely 3 fő kategóriából áll (NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3). A három különböző besorolás a területi egyenlőtlenségeket és a gazdasági fejlettségbeli különbségeket hivatott meghatározni, jobban példázni az unióban. 1961-ben Brüsszelben megtartott integrációs konferencia alkalmával szakértők megállapították, hogy a NUTS 2 szint a legideálisabb a regionális problémák nemzeti szintű vizsgálatára.

versenyképességének javításában való közreműködés területén, és ebben a folyamatban való részvétel a vállalkozások számára egyaránt előnyös lehet. (Porter, 2012)

A tanulmány az egyik legfejletlenebb EU régióra, a Észak-Magyarországra irányul. A régió gazdasági szerkezetét áttekintve, az élelmiszeripari KKV-k versenyképességét vizsgáljuk gazdasági és pénzügyi teljesítményük tükrében. A kutatás annak kérdését kívánja megválaszolni, hogy az élelmiszeripari KKV szektor lehetőségeit illetően hozzájárulhat-e a régió versenyképességének javításához.

EU-s régiók a versenyképesség tükrében

Az EU regionális politikája stratégiai fontosságúnak tartja a régiók versenyképességének javítását, ami szintén egy nehezen mérhető célkitűzés. Egy adott régió gazdasági fejlettségének mérőszáma rendszerint a bruttó hazai termék (GDP), ami gyakran szolgál a régiók összehasonlításának alapjául. Mérvadó összehasonlítás azonban csak a regionális GDP és az adott régió lakosságának összevetésével készíthető (GDP/fő, munkatermelékenység, foglalkoztatottsági ráta). (Eurostat, 2011) A mélyebb, részletesebb elemzésekhez szükséges - a versenyképesség javítására szolgáló - közvetlen és közvetett tényezők, a háttérfeltételek és az üzleti környezet csak komplex mutatórendszerrel írhatók le. A mutatórendszer alapmutatói legtöbbször nagyobb területi egység esetében mérhető, ezért az EU csak NUTS2 szinten veszi figyelembe a versenyképességi vizsgálatoknál.

Az Eurostat 2012. március 13.-án tette közzé a legújabb, 2009-es regionális fejlettségi különbségeket tartalmazó jelentését, amelyben a 27 tagállam 271 régiója közül **a legfejletlenebb 20 között** hat román, öt bulgár, öt lengyel és **négy magyar régió** szerepel. (Eurostat, 2012) Magyarország térségeinek lemaradása számottevő, a régiók az egy főre jutó GDP uniós átlag 60%-át sem érik el. A hét magyar NUT2-es régióból csupán egy, a Közép-Magyarország tartozik a fejlettebb régiók közé. E központi térség kiemelkedő teljesítménye mögött a főváros, Budapest gazdasági ereje áll, ugyanis az ország bruttó hazai termékének 38%-át adja. (KSH, 2009) A többi magyar régió továbbra is a kevésbé fejlett régiókhoz tartozik és folyamatos kohéziós támogatásokra szorul, melyek közül **EU-s viszonylatban is a legfejletlenebb**, a 20-as listán kilencedik helyen szereplő **Észak-Magyarország**, ahol az egy főre jutó GDP az uniós átlag 39,6 %-a. (2. táblázat)

Ennek okán e kutatás az észak-magyarországi régióra irányul. A régió helyzetét, adottságait, gazdasági szerkezetét annak tükrében vizsgálom, hogy a régiók versenyképességét elemezve Horváth azt feltételezi, hogy az **elmaradott régiókban leginkább a kedvezőtlen gazdasági szerkezet akadályozza a növekedést**. Horváth azt javasolja, hogy ezekben a régiókban a gazdasági bázist kell fejleszteni, majd elő kell segíteni a szerkezetváltást, ami elengedhetetlen bármely területfejlesztési stratégiánál. (Horváth, 2001) A régió területi megközelíthetősége, valamint az oktatás minősége szintén fontos, mert a regionális munkaerő képzettsége, az oktatási rendszer hatékonysága és a közlekedési infrastruktúra szorosan kapcsolódik a gazdaság szerkezetéhez, azonban ezek versenyképességre gyakorolt hatása csak időben később és áttételesen, a gazdasági szerkezet változásán és az innovációkon keresztül érvényesül, így e területek részletes elemzésére nem kerül sor. A régió gazdasági szerkezetét vizsgálva azokra az ágazatokra összpontosítok, amelyekben a régiónak potenciális fejlődési lehetősége van.

2.táblázat: Egy főre jutó regionális GDP az EU27-ben, 2009 (PPS, EU27=100)

A 20 legfejlettebb régió			A 20 legfejletlenebb régió		
1	Inner London (UK)	332	1	Severozapaden (BG)	27
2	Luxembourg (LU)	266	2	Severen tsendralen (BG)	29
3	Bruxelles-Cap. / Brussels Hfdst. (BE)	223	3	Nord-Est (RO)	29
4	Hamburg (DE)	188	4	Yuzhen tsentralen (BG)	31
5	Bratislavsky kraj (SK)	178	5	Severoiztochen (BG)	36
6	Ile de France (FR)	177	6	Sud-Vest Oltenia (RO)	36
7	Praha (CZ)	175	7	Yugoiztochen (BG)	36
8	Stockholm (SE)	172	8	Sud-Est (RO)	38
9	Groningen (NL)	170	9	Észak-Magyarország (HU)	40
10	Aland (FI)	166	10	Sud-Muntenia (RO)	40
11	Wien (AT)	161	11	Lubelskie (PL)	41
12	Oberbayern (DE)	160	12	Podkarpackie (PL)	42
13	Bremen (DE)	160	13	Észak-Alföld (HU)	42
14	North Eastern Scotland (UK)	158	14	Dél-Alföld (HU)	43
15	Darmstadt (DE)	158	15	Nord-Vest (RO)	43
16	Utrecht (NL)	157	16	Dél-Dunántúl (HU)	45
17	Noord-Holland (NL)	151	17	Podlaskie (PL)	45
18	Hovedstaden (DK)	149	18	Warminsko-Mazurskie (PL)	45
19	Bolzando / Bozen (IT)	148	19	Centru (RO)	46
20	Berkshire, Budkinghamshire & Oxfordshire (UK)	142	20	Swietokrzyskie (PL)	47

Forrás: saját szerkesztés Eurostat adatai alapján, 2013

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-13032012-AP/EN/1-13032012-AP-EN.PDF

Észak-magyarországi régió gazdaság szerkezeti áttekintése

Az észak-magyarországi régió Magyarország északkeleti részén helyezkedik el, északon Szlovákiával, Nyugaton Közép-Magyarországgal, délen és délkeleten Észak-Alfölddel határos. (1. ábra) A déli–délkeleti természetes határvonalat a Tisza alkotja. A régió területe 13433 km², amely az ország 14,4%-át teszi ki, ezzel a régiók között a negyedik. Észak-Magyarország kimagasló ökológiai potenciállal rendelkezik, természeti kincseinek tárházát a gyógyvíz-, hévíz-, ásványvízforrások, a bükkábrányi nyolc millió éves mocsári ciprusok, valamint az Európa Diplomás Ipolytarnóci Ősmaradványok gazdagítják. (KSH, 2012a)

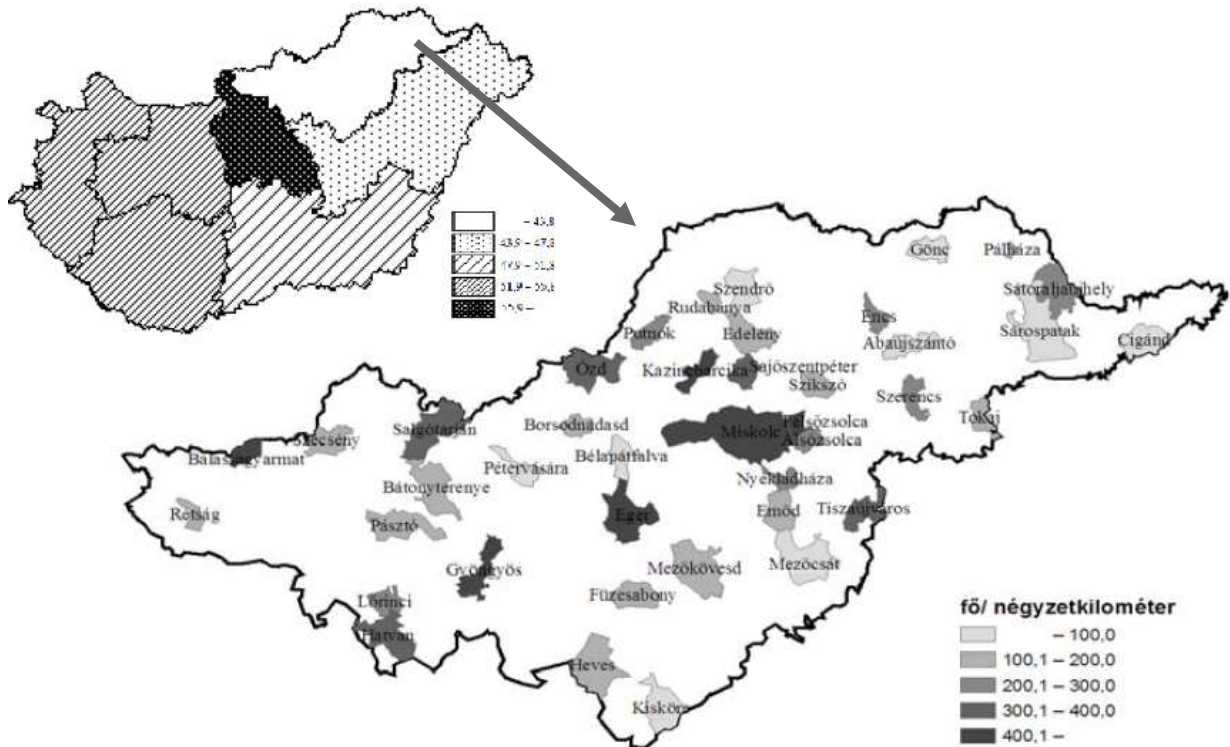
1. ábra: Magyarország tervezési-statisztikai régiói és megyéi (NUTS)

Forrás: A gazdasági folyamatok regionális különbségei Magyarországon 2011-ben, KSH, 2012

Az aprófalvas településszerkezetű Észak-Magyarországot kedvező természeti adottságok, sok kiaknázatlan lehetőség, de mégis alacsony foglalkoztatottság és magas munkanélküliség (munkanélküliségi ráta: 15,8%), valamint a vándormozgalom negatív hatása (2000-2009 között 52ezer fő) jellemzi jelenleg. (2.ábra) (KSH, 2010, 2012b)

2. ábra: A foglalkoztatottak aránya Magyarországon (2008), Észak-Magyarország népsűrűsége (2009)

Forrás: munkaerő-felmérés 2008, régiók népsűrűsége 2009 KSH

Az észak-magyarországi régiót vizsgálva, a GDP gazdasági ágak szerinti összetétele azt mutatja, hogy a régió gazdasági szerkezetében a szolgáltatást nyújtó ágak részesedése alacsony az országos átlaghoz képest, azonban az **ipar súlya jóval átlagon felüli**. Az alacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező térségekben a természeti adottságoknak megfelelően a **mezőgazdaság jutott az országos átlagnál nagyobb szerephez**. A vállalkozási aktivitás rendkívül alacsony, az országos régió rangsorban ezen a téren is utolsó az Észak-Magyarország. **A legtöbb szervezet az egyéb feldolgozóiparban**, a fémalapanyag és fémfeldolgozási termék gyártása ágazatban, valamint az **élelmiszeriparban** működik. (KSH, 2012a)

A gazdasági teljesítményt befolyásoló fontosabb tényezők közül a vállalkozások összetétele az EU-s és országos átlaghoz hasonlóan alakul. A magyar vállalkozások 8,6 % található a régióban, melyek **többsége mikro-, kis- és közepes vállalkozásként (KKV)** működik (99,9%). (KSH,2010) **A mikrovállalkozások többsége** egyéni vállalkozóként (76%), főtevékenységük alapján legnagyobb hányada (35%) a **mezőgazdaság területén került bejegyzésre**, amihez az is hozzájárult, hogy a jogszabályi változások következtében, az östermelők többszörösére növelték az egyéni vállalkozások körét (2006 és 2010 között 5%-ról 36%-ra). (KSH,2012a; 2012b)

3.táblázat: Észak-magyarországi régió vállalkozásainak száma létszám-kategóriánként, 2009 Ez már a 3. táblázat!

Megnevezés	Borsod-Abaúj-Zemplén		Heves		Nógrád		Észak-Magyarország		Ország HU (db)
	megye (db; %)		megye (db; %)		megye (db; %)		HU (db; HU%)		
Működő vállalkozások száma:	31 943		17 908		9 610		59 461 8,6		688 996
Ezen belül:									
<i>mikro- (1-9 fős)</i>	30 628	95,9	17 167	95,9	9 286	96,6	57 081	8,7	657 102
<i>kis- (10-49 fős)</i>	1 089	3,4	604	3,4	260	2,7	1 953	7,5	26 102
<i>közepes (50-249 fős)</i>	191	0,6	119	0,6	52	0,6	362	7,6	4 746
nagyvállalkozások (250 -fős)	35	0,1	18	0,1	12	0,1	65	,5	870

Forrás: KSH, 2010 alapján saját szerkesztés

A régióban külföldi tőke jelenléte az országos átlaghoz képest alacsony, és a fejlesztések sem számottevőek. A beruházások 65%-a az iparban valósult meg, melynek döntő többsége a feldolgozóipar korszerűsítésére irányult importból származó gépek berendezések beszerzése által. A feldolgozóiparon belül, a megyék ipari termeléséből az alacsony részesedésű **élelmiszer, ital és dohánytermék gyártás ágazat teljesítménye nőtt** (Heves 9,5 %-kal, Nógrád 7,1%-kal) az export élénkülés, de leginkább a hazai piacok lehetőségeinek jobb kihasználása révén. (KSH, 2012b) Bár az ágazat kisebb arányban részesül az ipari termelésből az országos átlaghoz képest, azonban **az elmúlt években a mezőgazdaság és élelmiszeripar teljesítménye növekedést tudott elérni a régióban**, így a potenciális fejlődési lehetőséget mindenképp érdemes megvizsgálni, hiszen az iparág teljesítménye a mezőgazdaság erősítése mellett, egyéb ipari és szolgáltatási szektorok szereplőinek működéséhez is hozzájárul, állami intézményekkel működik együtt és fontos befizetője a költségvetésnek. (Budai, 2012)

A régió kedvező fekvése is hozzájárul a mezőgazdaság és élelmiszeripar fejlesztéséhez. A szőlőművelés komoly hagyományokkal rendelkezik, kiemelkedő az erdőgazdálkodás jelentősége, és a szántóterületek döntő hányada is alkalmas a gabonafélék termesztésére, és fokozatosan emelkedik a cukorrépa és más zöldségek betakarítása is. Ennél jelentősebb a régió az ország összes gyümölcstermelésből való részesedése, Borsodban az alma, kajszli, Hevesben az alma, meggy, míg Nógrádban a szilva, alma a termesztésben meghatározó gyümölcsfélé. Az állattenyésztés fokozatos visszaszorulásához egyrészt a magas tartási költségek, az EU-s szabályozásoknak való megfeleléshez szükséges beruházások szintén magas tőkeigénye, másrészt a piaci elvárásoknak való megfelelés nehézségei járulnak hozzá. A sertés-, juh- és baromfitartás részesedése Borsodban a legjelentősebb, de kiemelkedő Nógrád juhállománya is, valamint a két megye országos átlagot meghaladóan teljesít a méhcsaládok számát illetően, így a méhészet is potenciális fejlődési lehetőségek előtt áll (ország méhészeteinek 15%-a található a régióban). (KSH, 2012c) A mezőgazdasági termékek feldolgozását végző élelmiszeripar az elmúlt években növelte exportvolumenét a gabona, gabonakészítmények tekintetében, de bővülés figyelhető a tej, tejtermék, tojás, valamint zöldségféle és gyümölcs kivitelben is. Emellett az import csökkentését is sikerült elérni. (KSH, 2012a)

Az élelmiszeripari vállalkozások eredményében bekövetkezett növekedést leginkább a belső piacokon - mivel az élelmiszeripar termékei elsősorban a hazai piacokon találtak vevőkre, az árbevételének több mint háromnegyede belföldről származott - való sikeresebb szereplés eredményezte, így **a regionális versenyképesség erősítéséhez a két ágazat együttesen járul hozzá.** (KSH, 2012b)

A lokális piacok szerepének felértékelődését erősíti az élelmiszer mérföld csökkentés kényszere, az energiatakarékosság és a környezetvédelem is, így a regionalizáció és lokalizáció várható megerősödése révén (Polereczki, 2010), az élelmiszeriparnak kiemelkedő

jelentősége van a vidékfejlesztésben, valamint a régió versenyképességének javításában. Az élelmiszeripar támogatása segíti az ágazatot, hogy kihasználja Észak-Magyarország kedvező adottságait, kiváló minőségű mezőgazdasági termékeket és élelmiszereket állítson elő, amivel a nemzetközi piacokon mutatkozó keresletet is ki tudja szolgálni.

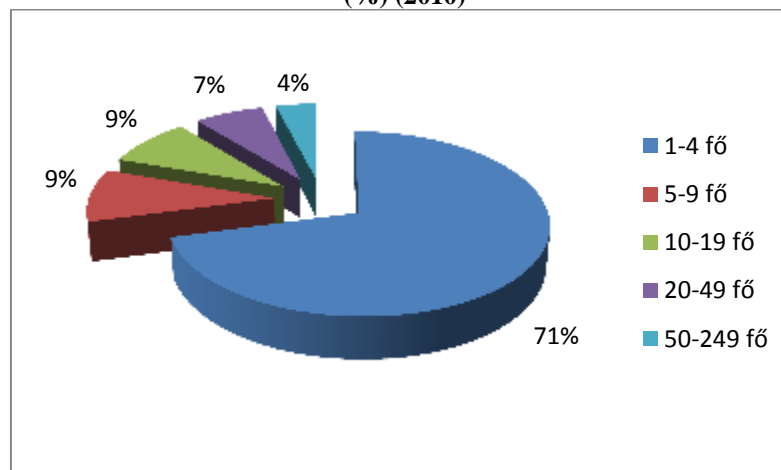
EREDMÉNYEK

Az észak-magyarországi élelmiszeripari KKV szektor helyzete, lehetőségei

A régióban a magyar élelmiszeripari KKV-k 12,6%-a (3. ábra) működik, többségében (71%) 1-4 főt foglalkoztató családi alapon szervezett vállalkozás formájában. Az iparág tér- és szerepvesztése az elmúlt évtizedben jelentős volt, a nagyüzemi fejlesztések hiányában versenyelőnyét veszítő ágazat szereplői, leginkább önfenntartó túlélésre vannak berendezkedve.

Ezek a KKV-k a családi szerveződés jellege miatt dinamikusabban reagálnak a piaci hatásokra és pozitívabb a jövőképük is. (AKI, 2009) Azonban a régió élelmiszeriparnak, mint ez országosan is jellemző, komoly kihívásokkal kell szembenéznie napjainkban. Az élelmiszer feldolgozás sajátos helyzetbe került. A kereskedelem valamennyi termékpályán jelentős nyomást gyakorol a beszállítóira az ár és más feltételek tekintetében, ugyanakkor az alapanyag-termelők is nehéz helyzetbe hozzák a feldolgozókat (gabonaár robbanás, időszaki alapanyaghiány, stb.). Emellett az egyre kényesebb fogyasztói elvárásoknak is meg kell felelnie, így talpon maradásuk a jelenlegi termelői- és a fogyasztói oldal által biztosított környezetben nem egyszerű feladat.

3.ábra: Észak-Magyarország élelmiszeripari KKV-inak megoszlása létszám-kategóriánként, (n=828) (%) (2010)

Forrás: saját szerkesztés KSH, 2013

Az agrár- és élelmiszeripari szektor versenyképessége az Európai Unióhoz való csatlakozás óta egyértelműen romlott. (Jámbor, 2010; Fertő, 2008) Az áttörést eredményező hatékony intézkedések a magyar kormány részéről is váratnak magukra, pedig a vállalkozások **versenyképességének javulását leginkább a gazdasági környezet, magas adó- és adminisztrációs terhek, valamint a magas korrupció jelenléte hátráltatja** (Csath, 2011). Azoknál az élelmiszeripari KKV-nál pedig, melyek jobb gazdasági helyzetük révén finanszírozási nehézségekkel nem küzdenek, fejlődésük gátlótényezőjeként leginkább a **képzett szakemberek hiánya** jelenik meg (pl. KKV-k fele készít üzleti tervet, negyede viszont egyáltalán nem rendelkezik papírra vetett jövőképpel, elmarad a márkaépítés, marketing stratégia) (AKI, 2009). **A forrás- és szakemberhiány együttesen behatárolja a**

KKV szektor lehetőségeit, és az ötletek piacképesítése sokszor sikertelen próbálkozásokba fullad (Kiss, 2009). A technológia- és tudáshiány kiküszöbölésének számos lehetősége ismert már (pl.: vállalati együttműködés, klaszter-szerveződés, stb.), azonban a régió élelmiszeripari KKV szektorban ilyen jellegű együttműködések elvétve találunk.

Példaértékű szerveződések a szőlőtermelők és borászatok körében figyelhető meg. A régióban található négy borvidék közül az **Egri Borvidék borászai összefogásukat fejezték ki, amikor 2011-ben az észak-magyarországi Eszterházy Károly Főiskola közreműködésével, megalapították az Egri Borászati Klasztert** azzal a céllal, hogy hatékony együttműködéssel erősítsék a régió számára is kulcsfontosságú szőlő-borászati ágazatot, és annak versenyképességét jelentősen növeljék. Eredményeik közé sorolhatjuk, hogy 2012-ben a lengyel Wino szakmagazin az év legjobb borrhíójának választotta az Egri borvidéket, 2013-ban pedig Magyarország legkedveltebb borvidéke címet is átvehették a helyiek.

A térbeli szerveződés igényét az Agrárgazdasági Kutató Intézet¹⁷ 2009-ben, a magyar élelmiszeripari KKV-k körében végzett kutatása is alátámasztja. A tanulmány megállapította, hogy a kisebb cégek késztermékeik 58%-át értékesítik 50 km-en belül, míg a közepes méretű feldolgozók pedig 30%-át. **Az együttműködések kialakulásához szükséges háttérfeltételek - földrajzi, kulturális és intézményi - adottak a régióban.** Számos oktatási és képzőintézmény mellett 7 felsőoktatási intézmény (17 kar), 191 állami és magán kutatóhely hely, 29 ipari park, két városi színház, más jellegű kulturális intézmények, szakmai koordinációs irodák, és iparkamarák is a régió tudás- és technológiai bázisát képezik. Mindez elősegíti az egyedi hozzáférést, a speciális kapcsolatokat, a jobb informálódást, az erőteljes motivációkat és egyéb, a termelékenység szint és növelése szempontjából előnyöket nyújtó lehetőségeket, amelyek a távolság miatt csak helyben használhatók ki. (Porter 1990; 1996).

Az innováció tekintetében a régió szintén az utolsó helyen áll az országos ranglistán, a K+F ráfordítások GDP százalékában mért 0,63%-os mértéke messze elmarad az országos 1,17%-os átlagtól. (KSH, 2012a) A magyar élelmiszeriparban **az innováció mértéke jelenleg a szükségesnél lényegesen kisebb**, a vállalatok innovációs hajlandósága, az állami és vállalati K+F ráfordítások mértéke szintén alacsony. (MNÉP, 2009) **Az élelmiszeripari KKV-k képesek javítani versenyhelyzetükön innovációs tevékenységük fejlesztése révén**, miközben hatékonyan együttműködnek más KKV-val, egyéb szervezetekkel, intézményekkel annak érdekében, hogy saját innovációs képességüket fejlesszék (NKTH, 2010; Csath, 2011, InCoDeSME, 2010).

Az élelmiszeripari KKV-k általános áttekintését követően, a régió 248 (30%) vállalkozásának 2010-es évi pénzügyi beszámolójának elemzésének bemutatására kerül sor azzal a céllal, hogy a szektor eladósodottságát és likviditását vizsgálva feltárja a szektor pénzügyi nehézségeit, mint versenyképesség gyengítő tényezőt.

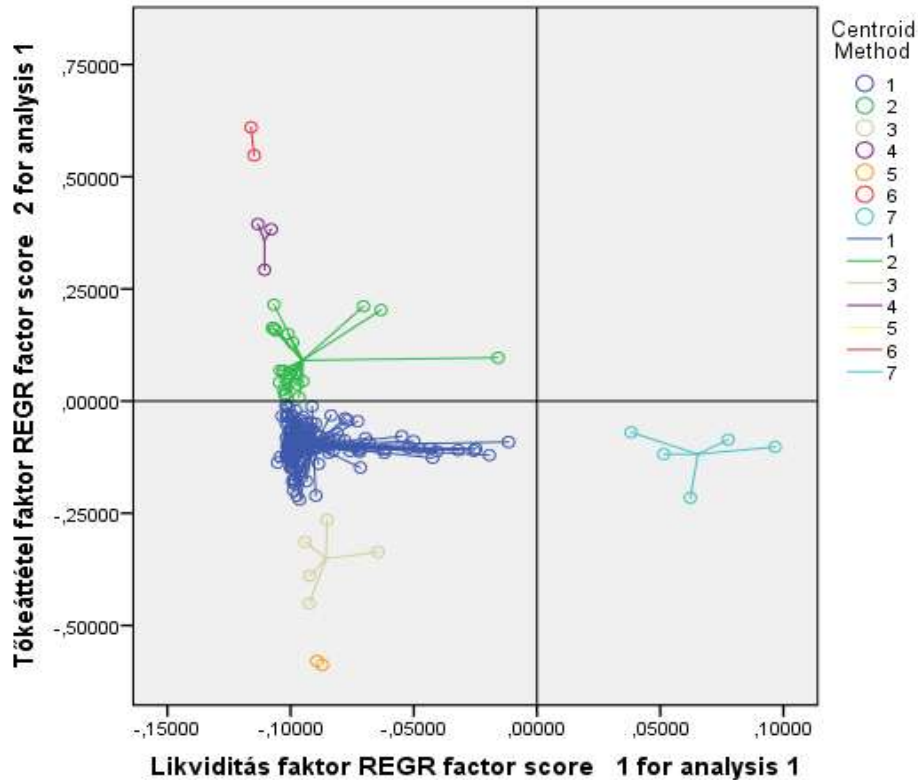
Az észak-magyarországi élelmiszeripari KKV-k eladósodottság és likviditás vizsgálata

Észak-Magyarországon az ország élelmiszeripari vállalkozásainak 12,6%-a (megközelítően: 828 db) működik, ebből 99,6% KKV formájában. 2011-ben 248 észak-magyarországi KKV-nak került begyűjtésre a 2010-es általános mérleg- és eredménykimutatása azzal a céllal, hogy a vizsgált KKV-k alapján következtetni lehessen az Észak-Magyarország élelmiszeripari KKV szektorának helyzetére. A vizsgált alapsokaság az Észak-magyarországi élelmiszeripari KKV-k 30%-át fedte le. A begyűjtött adatokat kutatótársammal dolgoztuk fel és elemeztük. A minta kijelölése véletlenszerű volt, nem vizsgáltuk a mintába eső vállalkozások méret- és szakágazat szerinti arányát. Az üzemek kiválasztása a rendelkezésünkre álló valamennyi

¹⁷ Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) Magyarország legjelentősebb agrárökonómiai szellemi bázisa.

adóbevallást készítő élelmiszer-feldolgozó adatát tartalmazó NAV¹⁸ adatbázisból történt, így a mintába az egyéni vállalkozók nem kerültek be. A begyűjtött mérleg eredményeket felhasználva számoltunk tőkeáttételi és likviditási mutatókat, amikből faktoranalízissel képeztünk két faktort (tőkeáttételt és likviditást). Az adatok elemzése során a KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) mutatóval igazoltuk, hogy a változók faktorokba szervezhetőek lehetnek és a faktoranalízis a számított mutatókat matematikai alapokon is egy faktorba csoportosította. A két faktor cégekre való hatását ábrázoltuk egy diagramon és az említett KKV-k klaszteranalízissel csoportosítottuk. (4. ábra)

4.ábra: Észak-magyarország élelmiszeripari KKV-k csoportosítása klaszteranalízissel

Forrás: saját szerkesztés, adatbázis: <http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>

A 4. ábra alapján elmondható, hogy a vizsgált **vállalkozások 72,88%-a** abba a csoportba tartozik (1.csoport a 4. ábrán), ahol a tőkeáttétel mutatóik elmaradnak az optimálistól, így elmondható, hogy azok **mérsékelten el vannak adósodva**. Szintén erre a csoportra vonatkozik, hogy **likviditásban is elmaradnak az optimális szinttől** tehát mérsékelt eladósodottságukhoz egy gyengébb fizetőképességi mutató is társul.

A második legnagyobb csoportban (2. csoport a 4. ábrán) már olyan vállalkozások találhatóak, melyek még szintén likviditási gondokkal küszködnek, viszont kevésbé vannak eladósodva. Hasonló likviditási szinten vannak azok a cégek is, akik nem küzdenek az eladósodottság problémájával, így következtetésünk az, hogy a fejlesztésekhez szükséges forrással ezek a cégek sem rendelkeznek. A 2 csoportban annak ellenére, hogy a vállalkozások második legnagyobb köre, csupán a vizsgált KKV-k 9,75%-a tartozik. A többi csoport tartalmaz jobb illetve kevésbé jobb helyzetben lévő vállalkozásokat, viszont azok aránya a mintához képest elenyésző.

A kutatás alátámasztja azon feltételezést, miszerint az észak-magyarországi régióban az élelmiszeripari KKV-k többsége **napi szintű likviditási problémákkal küzdenek, a fejlesztésekhez, innovációhoz szükséges forrásokkal nem rendelkeznek**. Magyarországon

¹⁸ NAV – Nemzeti Adó- és Vámhivatal

a pénzügyi intézetek más és más szempontlista alapján értékelik az igénylő hitelképességét, azonban **ezek a KKV-k nem tartoznak a 'jó adós' kategóriába, így banki forrás bevonásának lehetőségével nem sok esetben tudnak élni.** Magyarországon, az EU átlagtól eltérően a bankok számára a mezőgazdaság és az élelmiszeripar a legattraktívabb hitelezési célpont (KPMG, 2012), azonban ez nem elsősorban a KKV szektor szereplőire irányul.

Következtetések

A kutatás szakirodalmi, statisztikai és pénzügyi elemzésekre épült és arra irányult elsősorban, hogy az élelmiszeripari KKV szektor regionális versenyképesség javításában betöltött szerepét feltárja. A kutatás megerősíteni kívánta azon hipotéziseket, miszerint a magyar gazdasági-társadalmi környezetben, az energia-, az élelmiszer-, a környezeti és humánválság miatt az elkövetkező évtizedekben felértékelődő vidéken, egyre nagyobb szerepet kaphatnak **a regionális élelmiszeripari KKV-k, amelyeknek akkor is van jövőjük, ha csupán életképesek** (foglalkoztatás, önellátás, stb.).

Jelenleg egy-egy KKV számára nem áll rendelkezésre a fejlesztésekhez szükséges pénzügyi forrás, leginkább gyenge likviditás és eladósodottság jellemzi a szektort. A döntő többségben mikrovállalkozásként működő KKV-k nem rendelkeznek elégséges szaktudással, menedzsment tapasztalattal ahhoz, hogy a jó ötletet piacképes terméké fejlesszék. Az élelmiszeripari vállalkozások jelenlegi gazdasági környezete sem alkalmas az ágazatban rejlő lehetőségek kiaknázására (bürokratikus hatósági háttér, erős piaci verseny a multik jelenlétével, feketegazdaság). Azonban gyengeségeiket (pl.: K+F-, szaktudás-, tőkehiány) kiküszöbölve, **állami-ipari együttműködések révén javíthatják versenyképességüket.** Ilyen jellegű együttműködés például a klaszter szerveződés is, ami kiváló lehetőséget biztosít a KKV-k fejlődésére. **A klaszterek mögött álló kapcsolatok - a vállalkozások, a technológiai központok, az egyetemek, a finanszírozó intézmények, a tanácsadók és a közszféra között - a régió versenyképességének növelését is eredményezhetik** (Landabaso, 2002).

Az élelmiszeripar eredményességének, versenyképességének nagyobb jelentősége van, mint korábban bármikor is, mert a magyar élelmiszeripar jelenlegi válságából való kilábalásnak hatékony eszközei lehetnek, továbbá az élelmiszeripari **KKV-k sikeres működése nagyobb és hosszabb távra szóló stabilitást biztosít, így a szektor társadalmi hatásai is kedvezőbbek.** (AKI, 2009)

A kutatás célja volt egy olyan előtanulmány készítése, mely eredményeinek tudatában érdemes további kutatási irányként megjelölni azoknak a területeknek a feltárását, melyek megismerésével konkrét, hatékony cselekvési terveket lehet kialakítani és megvalósítani.

Hivatkozott források

BATÓ M. (2004) PhD értekezés - Az Európai Unió versenyképessége, Budapest Corvinus Egyetem, Nemzetközi kapcsolatok PhD program, Budapest, pp. 6-14.

BUDAI T. (2012) PhD értekezés - A szervezetfejlesztés szerepe az élelmiszeripari vállalatok versenyképességének javításában, Szent István Egyetem, Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Gödöllő, pp. 37-38.

CSATH M. (szerk.) (2011) „Az innovációt befolyásoló és kísérő tényezők vizsgálata a hazai kkv-kban” kutatás zárótanulmánya, Kodolányi János Főiskola, Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék, Székesfehérvár

EUROSTAT (2011)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/GDP_at_regional_level/hu#Mi_a_region.C3.A1lis_brutt.C3.B3_hazai_term.C3.A9k.3F Letöltve: 2013. április 18.

- EUROSTAT (2012) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-13032012-AP/EN/1-13032012-AP-EN.PDF Letöltve: 2013. április 2.
- FERTŐ I. (2008) The evolution of Agri-Food Trade Patterns in Central European Countries. *Post-Communist Economies*, Vol. 20. No. 1. pp. 1-10.
- HORVÁTH Gy. (2001) *Tér és Társadalom XV. évf. 2001/2.* pp. 203-234.
- InCoDeSME (2010) Mikro-, kis- és középvállalkozások innovációs és együttműködési jellemzői, valamint nemzetköziesedése a magyar-román határmenti térségben: Készült a HURO/0801/087 regisztrációs számú, „A KKV-k innovációs és együttműködési képességének, valamint fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata a magyar-román határmenti térségben” c. projekt keretében, Hungary-Romania Cross-Border Co-operation Program 2007-2013, pp. 9-18.
- JÁMBOR A. (2010) A csatlakozás hatása a mezőgazdasági termékek ágazaton belüli kereskedelmére Magyarország és az Európai Unió között. *Közgazdasági Szemle*, 57 évf. október, pp. 898-916. o.
- KAPRONCZAI I. – BOJTÁRNÉ LUKÁCSIK M. – FELKAI B. O. – GÁBORNÉ BOLDOG V. – SZÉKELYNÉ RAÁL É. – TÓTH P. – VÁGÓ Sz.; Szerk.: Kapronczai I. AKI (2009) Az élelmiszerfeldolgozó kis- és középvállalkozások helyzete, nemzetgazdasági és regionális szerepe. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 2009/9. pp. 19-80.
- KARÁCSONY P. (2009) A versenyképesség fogalma és mérési módszerei az agrárgazdaságban, Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Vezetés- és Társadalomtudományi Intézet, Mosonmagyaróvár – *Acta Agronomica Óváriensis* Vol. 51. No.1. pp. 60-63.
- KISS J. (2009) A magyar innovációs rendszer helyzete vállalati nézőpontból c. műhelytanulmány (56. sz.) – Versenyben a világgal 2007-2009. c. kutatás projekt összefoglaló tanulmánya, 2009 szeptember pp. 23-25.
- KSH (2009) A kis- és középvállalatok és a vállalkozás helyzete - Statisztikai tükör III. évfolyam 109. szám 2009. augusztus 4.
- KSH (2010) Területi statisztikai évkönyv, 2010 és Mezőgazdasági statisztikai évkönyv, Központi Statisztikai Hivatal kiadványa, Megjelenés éve: 2011 pp. 1-209.
- KSH (2012a) Észak-Magyarország megyéinek gazdasági-társadalmi helyzete, 2010, KSH, 2012 http://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_megyek Letöltve: 2013. április 2.
- KSH (2012b) Statisztikai tájékoztató – Heves, Nógrád, BAZ megye, 2012/4, 2013. március pp. 2-7
- KSH (2012c) A méhészet, méztermelés helyzete és lehetőségei különös tekintettel az Észak-Magyarország megyéire, Központi Statisztikai Hivatal, 2012. december pp. 9-11.
- KSH (2013) <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltve: 2013. február 4-22.
- KPMG (2012) KPMG Business and Technology Trends, KPMG LLP Management Consulting; KPMG is pleased to release the findings from its 2012 Business and Technology Trends Survey. This survey identifies the top trends and predictions for 2012 based on a global poll of KPMG partners and leadership across its Advisory, Audit, and Tax service groups. 12/2012. pp. 7.
- KRUGMAN, P. (1994) A dangerous obsession -*Foreign Affairs*. March/April 1994, pp. 28-44.
- KRUGMAN, P. (1999) The role of geography in development - *International Regional Science Review*. 2. pp. 142-161.
- KRUGMAN, P. (2000) A földrajz szerepe a fejlődésben - *Tér és Társadalom*. 4. pp. 1-21.
- LANDABASO, M. (2002): Clusters in less favoured regions: policy options in planning and implementation. Dissemination of Innovation: Clusters, Regional Institutions and Telematics. Thessaloniki, Unpublished paper, EU Commission DG REGIO B, 2002

- MNÉP (2009). „Az élelmiszer az életért”, A magyar élelmiszeripar egyeztetett innovációs stratégiai terve (2009-2024). Magyar nemzeti élelmiszertechnológiai platform. A 2009. évi felülvizsgált változat, ÉFOZS 2009. május 10. pp 21-22.
- MÓDOS Gy. (2004) A versenyképesség összetevői és mérési módszerei a hús-termékpályán/ (szerk. Módos Gyula); Szerzők: BKÁE VHT Módos Gyula, Tóth József et al. Agroinform K., Budapest, 2004 pp. 10-244.
- NKTH (2010). Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal: Magyar Nemzeti Élelmiszertechnológiai Platform „Az élelmiszer az életért” Innovációs Megvalósítási Terv Vitaanyag 3. tervezet/ 1 változat, 2010. március 19. pp. 5-85.
- OECD (1992) OECD's Indicators of international trade and competitiveness –Economics Department Working Papers No. 120 - General Distribution OECD/GD(92)138, Paris
- PORTER, M.E. (1990) "The Competitive Advantage of Nations", Harvard Business Review, March-April 1990 pp. 74-91.
- PORTER, M.E. (1996) "What is Strategy?", Harvard Business Review, November-December 1996 pp. 61-78.
- PORTER, M.E. – Rivkin, J.W. (2012) Prosperity at risk – Findings of Harvard Business School's, Survey on U.S. Competitiveness, január 2012 pp. 18.
- POLERECZKI Zs. (2010) „Az élelmiszeripari KKV-k szerepe a vidékfejlesztésben” Horvát-magyar együttműködések a vidékfejlesztésben workshop – vidékfejlesztés, előadás jegyzet, Beremend, 2010. november 23.
- SBA fact sheet (2012) 2012. évi SBA-tájékoztató Magyarország – Vállalkozáspolitikai és Ipari Főigazgatóság, European Commission kiadványa, pp. 1.
- UEAPME (2006) EC communication on „Global Europe” sadly lacks SME focus, UEAPME “The voice of SMEs in Europe” Press Statement, Brussels, 4 October pp. 1.

Szerző:

BENE Andrea

PhD hallgató

Szent István Egyetem

Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

bene.andrea@gtk.szie.hu

beneand@gmail.com

WHY TK INCOMPATIBLE WITH IPR: PRACTICAL IMPLICATIONS AND ILLUSTRATIONS

BHARTI, Nalin – SATYARTHI, Shaiwal

Summary

The global economy has gone through a great transformation in recent years. Worldwide integration of economy has provided new opportunities with many fresh challenges. In the post TRIPs and WTO era, various cases of patents and other IPR related issues show the new complexities for the countryside population which has sustained the cumulative body of knowledge, know-how, practices and representations known as TK for generations. Protecting the locality of products is imperative for any developing country. The fundamental concern of this

paper is to underscore the incompatibilities between TK and IPRs in general (within some initiatives taken by India and Hungary) which has begun to surface with the rapid globalization and acceptance of concepts and standards for intellectual property. Paper traces steps taken for the protection of TK and argues for the wider protection of TK at WTO level.

Key Words: Globalization, TK, Bio-piracy, patent, Sui Generis, Hagymányok-Ízek-Régiók.

JEL Code: F01, F02, F51, F59, K11, Q10,

Introduction

Economic interconnections are reaching the new heights today. While Globalization of goods sounds promising, the current form of globalization of agro products, free trade and open markets are also coming under much disapproval in the current *neoliberalism*. In many countries, including United States, globalization is almost surly contributing to our growing inequality (Stiglitz, 2012). It is a fact that for the large part of the population of this globe there is no escape from the need to 'live less or be less'. Countryside population are among those who still lack in terms of resources and having the choice of live less and be less. As Wolfensohn (2001) argued in one of his lectures 'Time is short. We must be the first generation to think both as nationals of our countries and as global citizens in an ever shrinking and more connected planet'. The world has undergone a great transformation in recent years and, the knowledge based society has replaced the material-based society which sustains on information revolution. But, TK (TK), a long time working concept in the field of intellectual property rights is fighting for its own space to be recognized as a right of local communities.

Intellectual property rights (IPRs) could better recognize TK as a right which encompasses the knowledge, innovations and practices of indigenous peoples and local communities embodying traditional lifestyles throughout the world. The knowledge-based economies are directly based on the production, distribution and use of knowledge and information (OECD, 1996). Therefore, the role of intellectual property rights is significant in international economic and trade relations for TK. TK refers to systems of knowledge, generally passed from generation to generation, pertaining to a particular people or territory, and including their creations, innovations, and cultural expressions (Holden, 2006). TK is a cumulative body of knowledge, know-how, practices and representations (UNESCO, 2008). A working concept of TK has been also defined by the World Intellectual Property Organization (WIPO, 2008) as "tradition-based literary, artistic, or scientific works; performances; inventions; scientific discoveries; designs; marks, names, and symbols; undisclosed information; and all other tradition-based innovations and creations resulting from intellectual activity in the industrial, scientific, literary or artistic fields." TK subject matter may include herbal classification, location and properties; geographical assets in territories, such as timber or underground deposits, animal domestication and hunting; and land management and use. The UN Convention on Biological Diversity (CBD) defines TK as "the knowledge innovations and practices of indigenous and local communities embodying traditional lifestyles" as well as "indigenous and local technologies". In order to understand the concept of TK extensively, it could be divided into four types, which could provide basis for the further discussion:

Table-1 Types of TK and Its Misuse

Types of TK	Descriptions
Biological Resource	Knowledge about the effects of medicinal plants or the specific qualities of crop*, cultivated crop varieties and domesticated animals etc.
Accessible within a community	Access and use of folk remedy such as Neem in India **. This type of knowledge is regulated and restricted within the community, such as plants used for the ritual purposes. Some GI products may also come under this category.
Specific knowledge	Clearly delimited group, or community or it can be integrated into the culture of society in general
Community secret	Community secrets can be transferred only as a gift. Due to its spirituality it is opposed to marketability which insists on the fairness of transaction and sharing of the benefits. Many traditional cultivation methods, treatments may come under this category.

* Even after India's initiative to protect Basmati and Darjeeling tea which was passed in December 1999 the US patent office granted a patent for Basmati to American company Rice Tec. Basmati patent was finally revoked after the huge protest by India in WTO.

**In 2005, The European Patent Office in Munich gave a long way support to the traditional knowledge and users while dismissed an appeal against revoking a patent granted by it for the preparation of a fungicide derived from the seeds of the neem tree. In another hearing on neem at the European Patent Office in 2000, the European patent (EP0436257) was invalid, because the use of hydrophobic elements in neem, was identified as an attempt to patent indigenous knowledge.

Source: Authors.

It is true that TK frequently has been protected by customary laws¹⁹ within the cultural framework and structures of the communities. However, these customary laws are not sufficient to regulate conditions of exchange and trade in the broader context of the growing interdependence and the globalization of markets, therefore, legal instruments to support TK on national, regional and international levels must be devised in order to protect TK against misappropriation and misuse. Basically, the concerns for the protection of the TK are many folds, which could be read as follows:

¹⁹ Customary law refers to the laws, practices and customs of indigenous and local communities which are an intrinsic and central part of the way of life of these communities (WIPO, 2010).

- ✚ TK holders want their traditional lifestyles and Knowledge to be intact.
- ✚ TK owners are concerned about the lack of respect for TK.
- ✚ TK is being used without any benefit-sharing
- ✚ Lack of recognition to promote the further use of TK.

It is always said that the knowledge is valuable only when shared but as far as the TK is concerned the concept of sharing is causing threat to the very knowledge and the knowledge holders or creators. Knowledge is transmitted by various methods like traditional practices and also by our culture.

Moreover, TK concept is just like common heritage of mankind regime wherein, all people are expected to share the management of a common space area and these regions are not the subject of appropriation of any kind, either public or private, either national or corporate (Joyner, 1986). Similarly, TK makes contributions to the welfare of humankind as the basis of much of the world's food system and naturally derived medicines. Like, for example healers, in general, have shared their healing knowledge, so this knowledge like common heritage of mankind is not subjected to any monopoly right since; TK is collective in nature and is often considered the property of entire community. Homann and Rischkovsky (2001) argued that the problem for the integration of western and indigenous knowledge is that the former searches for knowledge of universal significance which is not context-related, whilst the latter is a social product closely linked to a cultural and environmental context. 'Farmers' knowledge of natural resources has been displaced by laboratory knowledge and distant commodity chains' (CREPE, 2011).

Apart from the lab induced TK products a large amount of bio-trade²⁰ and bio-piracy²¹ of TK has been also noticed. For instance the use of turmeric in wound healing which was assigned to the University of Mississippi, Medical center, U.S is an example of such piracy. The invention claimed under the patent was the use of turmeric at the site of injury to promote the healing of wound was case of bio piracy (Joyner, 1986). An effort by Syngenta (the Switzerland headquarters agribusiness giant) to collect germ plasm failed in December 2002 as the Raipur based Indira Ghandhi Krishi Viswavidyalaya (IGKV) was prevented from its repository of 22,972 varieties of rice germ plasm, developed over generations by farmers in the Chhattisgarh the state separated from Madhya Pradesh) largely because of protests organized by Chhattisgarh Mukti Morcha (Frontline, 2003). Cash-stricken governments often strike bio-trade deals that might not further the interests of TK -holders (Grain and Kalpavriksh, 2002). There have been several instances in Cambodia where unscrupulous individuals and corporate collectors have plundered biological resources. Along with the eco tourism boom, the illicit collection, smuggling and trade in marketable biological resources has become a multibillion dollar business (Klemm, 2000).

Material and Methods

Materials and authors both are from two diverse backgrounds of Economics and Law. Materials were collected and analyzed at two different levels. At the first level materials from various international organizations such as OECD, UNSIFO, UNESCO, UNCTAD and TRIPs

²⁰ Bio-trade refers to the movement of biological resources between countries, companies, academic institutions and individuals for actual or potential profit. More and more governments in the region, willingly or unwillingly are allowing overseas and domestic private enterprise to operate in the sector.

²¹ Bio-piracy can be defined as the stealing of knowledge from the traditional and the indigenous communities or the individuals. Other kind of Bio-piracy is the physical removal of plant genetic resources that has surfaced in area of eco tourism and nature trails.

in WTO were analyzed in relation to the TK. At the second level specific literature were also collected from across the world to see the compatibilities of the TK with the TRIPs rule. A normative approach²² of analyzing intellectual property law (post TRIPs) is adopted as a method of research. Separate steps were taken to explore the TK and its compatibilities with the selective IPRs such as copyrights, patents, trade secrets, and geographical indications in the post TRIPs framework. This method has allowed us to apply moral beliefs, or judgment, claiming that the post TRIPs outcome in relation to TK is good or bad while there is enough evidence of misuse of the TK of agro products.

Results

There are certain contradictions in protecting TK namely as “private proprietary rights” because it would facilitate the process of economic exploitation and cultural erosion. A major problem which became evident is the confusion about the concept of ‘protection’, which means very different things in intellectual property law and in ordinary usage. ‘Protection’ in the intellectual property sense means that the owner of a patent, a copyright, a trademark or some other piece of intellectual property has a legal right to exclude others from using or reproducing it. It is that specific piece of property which is protected, no more, no less.

In ordinary usage, ‘protection’ of course has a much broader sense. When developing countries speak about the need to protect TK, it is quite obvious that they mean ‘protection’ in the sense of safeguarding the continued existence and development of TK. As repeatedly pointed out by indigenous peoples’ Organizations, this necessarily implies protecting the whole social, economic, cultural and spiritual context of that knowledge, something which simply is not possible to achieve with IPRs. It is often argued that IPRs are private monopoly rights and therefore incompatible with the protection of TK. TK is held as part of a community heritage passed down from generation to generation, and not allowed either to be privatized or to slip into the “public domain”, since, it is a concept, and current legal reality, that indigenous peoples strongly contest.

Since the fundamental concern of this paper is on the incompatibilities between TK and IPRs which has begun to surface with the rapid global acceptance of western concepts and standards for intellectual property. Thus the above mentioned incompatibilities and complexities of TK will be discussed with various forms of IPRs and selected cases of trade implications. For an example ‘numerous geographical indications and appellations or origin are applied to protect products which are the result of TK but yet more is to be done to commercialize and to affirm them, as well as to protect and market such products, especially in the countries of the European Union’ (Jovanović et al., 2012). The patent system contributes to economic growth and development, by creating conditions for the economic and commercial use of inventions in several ways:

- ✚ It gives an incentive to the creation of new technology which will result in, inter alia, new products, inventions and commercial opportunities, or;
- ✚ It contributes to the creation of an environment which facilitates the successful industrial application of inventions and new technology and legal framework which encourages investment, including from foreign countries;
- ✚ It acts as a catalyst for the commercialization of inventions and their transfer to productive use;

²² Normative approach focuses more on what *ought to be* rather than *what actually is*.

✚ It is an instrument of commercial and industrial planning and strategy. According to the U.S. Patent Act (Title 35 U.S. Code, Section 102), if an invention a) was known or used by others in the United States, or patented or described in a printed publication in this or a foreign country before the invention thereof by the applicant for patent, or b) was patented or described in a printed publication in this or a foreign country or in public use or on sale in this country, more than one year prior to the date of the application for patent in the United States, then it is not entitled to a patent.

Lack of information about a traditional remedy led to a problem in 1995 when a U.S. patent covering the use of the turmeric plant in healing wounds was mistakenly granted to Indian nationals from the University of Mississippi Medical Center. Turmeric has a long traditional root in India to heal wounds, which was well documented in majority of ancient publications in India. The Indian Council for Scientific and Industrial Research requested a reexamination of the patent, and the U.S. Patent and Trademark Office revoked the patent for lack of novelty. The ability of a third party to request reexamination and the eventual cancellation of the claims when a mistake has occurred demonstrate that the current patent system works well to correct itself.

The importance of publishing TK and making that information available to patent examiners internationally cannot be overemphasized. Documentation is conversion of TK information provided by Communities (Grain and Kalpavriksh, 2002). But the indigenous and local knowledge holder feel cheated when their knowledge is used and produced for the market without acknowledgment and without sharing the economic benefits of such production with local and traditional people.

Trade secrets protect undisclosed knowledge through secrecy and access agreements, which may also involve paying royalties to knowledge holders for access to and the use of their knowledge. Firstly, the knowledge must have commercial value, secondly, must not be in the public domain, and thirdly, is subject to reasonable efforts to maintain secrecy (WIPO, 2000). Since misappropriation would enable people to economically exploit the knowledge of local communities or indigenous people, it is argued that, “the international community should help poor people use modern methods to benefit from the commercial value of TK and should aim that poor people can commercialize the indigenous knowledge (Finger and Schuler, 2004).

Solutions to the protection of TK and folklore may be sought in terms of “positive protection” and “defensive protection”. Positive protection refers to the acquisition by the TK holders themselves of an IPR such as a patent or an alternative right provided in a *sui generis* system²³. Defensive protection refers to the provisions adopted in the law or by regulatory authorities to prevent IPR claims to knowledge, a cultural expressions or a product being granted to unauthorized persons or organizations (Dutfield, 2002). In India it could be further protected under Indian Copyright law (Section 13, the copy right Act 1957). A geographical indication identifies a good as originating in a territory or region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is attributable to its geographical origin (TRIPS, 1994). For example, Swiss watches are associated with a tradition of high quality, so the term Swiss watch is geographical indications that assume a watch came from Switzerland. But, it does not protect against use of TK not claiming geographical name. The global push for privatization of TK has encouraged the ownership over various forms of TK. Listed here are a few of international legal bodies whose work reflects the efforts made in the development of protecting TK with intellectual property rights.

²³ In general, *sui generis* system refers to a special form of protection, a form that is particularly adapted to a specific subject, circumstances, specific needs, priorities and reality etc.

The WTO has taken some steps to protect the TK at the international level. TRIPs has failed to recognize the importance of TK. There has been a lot of demand to review of article 27.3(b)²⁴ and, also a review of the whole of the agreement.

Table-2 Incompatibilities of TK with IPR

Items	incompatibilities with the exiting IPR in TRIPS
Patent*	Some holders of TK fear that others will seek patents based on their long held knowledge and reap the benefits from it. But an applicant trying to patent TK likely cannot meet the three necessary requirements.
Trade Secrets**	But once the knowledge is diffused to the public, this option no longer exists. Hence, it does not provide legal protection to maintain secrecy and if discovered or leaked to the public domain, it can be used by others which, if it is applied on TK would make it difficult to protect its right against misappropriation.
Copyright***	Solutions to the protection of TK and folklore may be sought in terms of “positive protection” and “defensive protection”. Positive protection refers to the acquisition by the TK holders themselves of an IPR such as a patent or an alternative right provided in a <i>sui generis</i> system. Defensive protection refers to the provisions adopted in the law or by regulatory authorities to prevent IPR claims to knowledge, a cultural expressions or a product being granted to unauthorized persons or organizations.
Geographical Indications****	But majorities of GI products (accept wines and spirits) are not fit for the protection under TRIPS.

* Patents provide legal monopoly and the exclusive control over the use, development and financial benefits.

** TK that is maintained with in a community could be considered a trade secret.

*** Rights granted to authors of literary and artistic works, and the rights of performers, producers of phonograms and broadcasting organizations. The main purpose of protection of copyright and related rights is to encourage and reward creative work.

**** A geographical Indication identifies a good as originating in a territory or region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is attributable to its geographical origin (TRIPS, 1994).

Source: Author’s compilation from various sources such as Hanson and Vanfleet, (2003) Dutfield, (2002).TRIPS (1994) etc.

The convention on biological diversity, signed at the United Nations conference on environment and development (UNCED) in 1992, was the first international environmental convention to develop measure for the use and protection of TK, related to the conservation and sustainable use of biodiversity. The CBD establishes three main goals in order to maintain the world’s ecological resources: the conservation of biological diversity the sustainable of its components, and the fair and equitable sharing of the benefits from the use of genetic resources. However, broadly speaking, there is subtle interconnection between TK and biological diversity at the local, regional and global level. In looking at the interface between TK and trade, there is close interaction between the generation and maintenance of knowledge and the condition of natural environment is to be taken care of. In India and generally in all over the world the biological diversity can be classified in several ways:

- ✚ Religious traditions: temple forests, monastery forests, sanctified and deified trees
- ✚ Traditional tribal traditions: sacred forests, sacred groves and sacred trees
- ✚ Royal traditions: royal hunting preserves, elephant forests, royal gardens etc.

²⁴ The TRIPS Agreement requires a review of Article 27.3(b) which deals with patentability or non-patentability of plant and animal inventions, and the protection of plant varieties. Paragraph 19 of the 2001 Doha Declaration has broadened the discussion. It says the TRIPS Council should also look at the relationship between the TRIPs Agreement and the UN Convention on Biological Diversity, the protection of TK and folklore. See the detailed documents circulated under the 2001 mandate of the Doha Development agenda under Article 27.3b, in the area of TK and biodiversity on http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/art27_3b_e.htm. A large number of issues being raised by many developing economies on this particular issue.

- ✦ Livelihood traditions: forests and groves serving as cultural and social space and source of livelihood products and services.

Since, biological resources are primarily traded as goods for consumption, the system of trade in raw materials has an important influence on biological diversity and thus directly also on the maintenance of TK (TRIPS, 1994). Biotechnology has set new insights into the use of biological resources which is being constantly supported by consumer interest. In such process the role of TK plays a pivotal role in identifying biological resources significant for commercial exploitation such as, providing information on specific qualities of crops which is helpful in the breeding process (UNCTAD, 2002).

It is significant to note that the incentives of the liberalized world trade thus favor the destruction of biological diversity and hence, contribute to environmental degradation and indirectly to the loss of TK (Kellem, 2000). With the modern biotechnology tools, scientists within industrial innovations are engaged in patenting the information for industrial exploitation without further improvement, inventive steps and the consent of the holders of the resources with no compensation and sharing profits. This is complained by some people or communities as *piracy of TK*. TK and its relationship to the formal IPR system has emerged as a mainstream issue in international negotiations on the conservation of bio-diversity, international trade and IPRs including the TRIPS agreement. In the past few years, high level deliberations on the subject have been taking place at the WTO, the Conference of the Parties (CPO) to the Convention on Biological Diversity (CBD), and at World Intellectual Property Rights (WIPO) which has established an Inter- governmental Committee (IGC) on Intellectual Property and Genetic resources, TK and folklore. IGC has brought greatly increased awareness and understanding of TK between 2001 and 2003. The CBD declares the obligation to obtain prior informed consent for access to genetic resources. The Bonn guidelines (2002) further link genetic resources with TK in the obligation to acquire informed consent. Article 1 and 8(j) of the CBD encourage the equitable sharing of benefits arising from TK for conservation and sustainable use of bio- diversity. Principle 22 of the main document that came out of the 1992 Earth Summit in Rio de Janeiro recognizes role of the indigenous people in environmental management and development with their TK and practices. In the above discussed context of TK and globalization of IPR, specific steps have been taken by India and Hungary in past few years.

In the post Independence era , contribution of agriculture in India's GDP has declined drastically but the dependency of population in absolute number on agriculture has increased due to constant increase of the Indian population which has increased by three times in 2010 compare to the year 1947. Agriculture in India is primarily labour intensive and traditional in nature, characterized by dependence on the irregular monsoon rains (Grabowski et al, 2007). With this note it is indeed important to see the need of protecting the Indian Agriculture especially when globalization is in full speed.

Figure-1: Logo of the Darjeeling Tea
 Source:<http://www.wipo.int/ipadvantage/en/details.jsp?id=2540>

Indian legislature has also encouraged the ownership over various forms of TK under various enactments. Some provisions are as follows. The Indian Legislature keeping in mind the benefit that is due to the local community enacted the Biodiversity Act in the year 2002. An

enabling provision was included in the Act for protecting TK. Section 35(5) of the Act provides for protection of knowledge of local people relating to biodiversity through measures such as registration of such knowledge, and development of a *sui generis* system. This Act contains provisions for mandatory disclosure of source and geographical origin of the biological material used in the invention of a product while applying for patents in India. If there is no disclosure or wrong disclosure of such source the patent application will be rejected and if the patent has already been granted the same will be revoked. The logo of Darjeeling tea²⁵ is now registered with the GI office in Chennai in India. Darjeeling tea with a bud of three leaves in the hand of a lady is now being widely used and known (Saha and Bharti, 2005). India has many products to offer to the world at large. This deserves protection of law by some kind of registration. But when it is related to the global rules of IPR there are many pre-conditions where such items are already in public domain or previously used treated unfit of having the IPR.

Mithila/ Madhubani painting is another example from India which has its long past and tradition. This painting is mainly made by women in the Mithila region of Bihar in north India. Since at least the 14th century women of this region have painted colorful promising images made of the natural color extracted from the grass, leave and flowers. Now this painting has a global demand with a high price. With a proper protection of such knowledge, India and many other economies will be in more advantageous position in the current wave of globalization.

Figure-2 Mithila Painting

Source: http://www.mithilapaintings-eaf.org/contact_us.html

These days Hungary has a variety of traditional and countryside agricultural products and foodstuffs labeling initiative which gives the possibility to obtain the right to use of the Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) trademark²⁶. The Ministry of Agriculture and Rural development launched the Traditions – Tastes – Regions (TTR) program which is named as HÍR program in Hungarian in 1998. The main objective of this program was to found the gathering of Hungarian traditional and country side regional foodstuffs and improving their competitiveness within and outside the economy. The main criteria followed for the TTR Collection were: Production by traditional method, linked to a specific region, historical dimension (at least 2 generations), good reputation and existence of production and distribution. This program has resulted in a great success; some of the remarkable successes are as follows:

- ✚ Around 300 product descriptions were gathered (excluding wines and recipes).
- ✚ Trademark of collected HÍR were also registered by the Hungarian Patent Office in 2002
- ✚ Book form of the Collection was published in two volumes and its CD version in Hungarian, English, and German as well.

Figure-3. Trade Mark of Herbaria
Source: Herbaria Co, 2013.

²⁵ Darjeeling Tea may be referred as the first important case as a protection of GI about 15 years ago by developing a 'Darjeeling Tea' logo in 1983.

²⁶ In English- Traditions-Tastes-Regions, TTR.

- Hungary has the root of such protection in its past also. At the level of individual firm, one cannot really overlook the *Herbária* which was established long time back in 1949 to collect, produce, and process and trade medicinal plants and to manufacture herbal teas. As a result, currently quite a few products such as tea and tea mixtures both in bags and in filter bags, essential oils, beauty products for hair, body, face and mouth care and also natural food are offered by Herbaria. That puts Herbária Co. on the top of the leading companies in the herbal product sector in Hungary. This has shown the how new scientific researchers and agro-product-developers employ and update the Hungarian TK with the latest scientific results. Figure-3 shows the trade mark of the Herbaria. Hungary has a long past (several hundred years) of the usage and knowledge of herbs, medicinal plants. The manuscripts which were remained in the abbeys prove that monks arrived and settled in Hungary in the medieval times have already collected, cultivated and used medicinal plants.

Conclusion

The discussion and results show us continuing incompatibilities between TK and IPR. The new IPR rules are wished-for protecting the investor rather than the inventor. The exiting IPR are too distress to make out the new product but it is less concern for recognizing other traditional innovations which has its root in past. The safety of TK is expected to take a backseat because policy-makers are more active in the protection of traditional resources against *bio-trade and bio-piracy* in which pharmacy companies are awarded patents for inventions arising from bio resources sourced from local plants and animals. India and Hungary were presented as two different cases of seeing the domestic protection. But these steps are not enough if the countries are not active to protect its TK at WTO level. India and Hungary may be an example for many other economies for the protection of its traditional agriculture products and art which is in the wider arena of TK. These traditional products with a scientific innovation and protection can really make new directions in the developing countries trade.

References

- ANURADHA R. V., 2001, Bio Piracy and TK, The Hindu, Earth -Scope, May, 2001, p.1
- BRIGGS J, 2005, The use of indigenous knowledge in development: problems and challenges, Progress in Development Studies 5(2):99-114.
- CREPE, 2011, Agricultural Innovation: Sustaining What Agriculture? For What European Bio-Economy? Project-wide final report Co-operative Research on Environmental Problems in Europe.
- DISINI J.J, 2003, Survey of laws on TK in South East Asia” at www.cyber.law.harvard.edu/openeconomies/okn/asiatk.html last assed in Dec 2012.
- FINGER J. M & SCHULER P, 2004, “Poor people’s Knowledge: Promoting Intellectual Property in Developing Countries, Washington: World Bank, p- 24.
- Frontline, 2003, 20(2), 18-31, Jan.
- GOPALAKRISHNAN R., 2003, Enact Law to Protect TK”, The Hindu, Sunday.
- GRABOWSKI R, SELG S and SHIELDS P. M ,2007, Economic Development : A regional, Institutional and Historical Approach ,Prentice Hall of India ,New Delhi,p.179.

- GRAIN and KALPAVRIKSH, 2002 “ Problems of Piracy and protection” , “What does it Cost to Obtain a Patent?” Law offices of Jerry R. Pottes, Feb, 2002, available at <http://pw/.netcom.com>
- HANSON A. S and VANFLEET W. J, 2003, “TK and Intellectual Property”, American association for the advancement of Science, Washington D.C., p-18
- HOLDEN J ,2006, *The U.S. approach : Genetic Resources, TK and Folklore*, UNSIFO.
- HOMANN S and RISCHKOWSKY B, 2001 , Integration of indigenous knowledge into land-use planning for the communal rangelands of Namibia. *Indigenous Knowledge and Development Monitor*, 9 (www.nuffic.nl/ciran/ikdm/9-3/homann.html) last assed in Dec 2011.
- IDDRI ,2006 ,TK in the European Context, Iddri – Idées pour le débat N° 01/2006.
- Indian Copyright Law 1957, Government of India, New Delhi.
- JOVANOVIĆ S, SIKORA S, PETROVIĆ S, 2012, Intellectual Property related to traditional and modern agriculture in Serbia, *Economics of Agriculture*, Year 59, No. 3, Belgrade,pp-473-482
- JOYNER C. C, 1986,“Legal Implications of the concept of the common heritage of mankind”, *The international and Comparative Law Quarterly*, Vol.35, No.1, P.191
- KIENE T, 2006, TK in the European Context, IDDRI – Idées pour le débat N 02/2006.
- KLEMM S B ,2000, The Protection of TK on the International Level-Reflections in Connection with World Trade, UNCTAD Expert Meeting on Systems and National Experiences for Protecting TK , *Innovations and Practices*, Geneva, p.5
- OECD (1996) *The Knowledge-Based Economy*, Organization for Economic Co-Operation and Development, Paris.
- RAJU, C.B, 2006, “*Intellectual Property Rights*”, Serial Publications, New Delhi, P. 211
- RORY J. RADDING , 2003, *Interfaces Between Intellectual Property and TK and Folklore: A U.S. Perspective*.
- SAHA, T K, Bharti, N. 2006, *Beyond Wines and Spirits: Developing Countries’ GI Products and their Potential in WTO Regime with Special Reference to India*, JIPR Vol.11(2), March 2006.
- STIGLITZ E. J., 2012, *The Price of Inequality*, Pearson, New York, p.63
- TRIPS, 1994, Agreement on trade related aspects of Intellectual Property, as on http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm. Last assed in June 2014.
- UNCTAD 2002, Dutfield G, “Protecting TK and Folklore: A review of progress in diplomacy and policy formulation”, UNCTAD-ICTSD, October.
- UNESCO, 2008,“Local and Indigenous Knowledge” at http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=5242&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTION=201.html last assed in Dec 2011.
- VALENTINA C M, 2012, *The Agricultural Knowledge and Innovation System in Italy: dynamics, incentives, monitoring and evaluation experiences*, *Studies in Agricultural Economics* 114 (2012) 71-78

WIPO, 2010, What place for customary law in protecting TK? as on http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2010/04/article_0007.html last assed in Dec 2013.

WOLFENSOHN D. J, 2001, The Challenges of Globalization, Address to the Bundestag Berlin, Germany, April 2 .

Authors

Nalin BHARTI, PhD

Assistant Professor of Economics
Indian Institute of Technology Patna, India
nalinbharti@gmail.com
nalinbharti@iitp.ac.in

Shaiwal SATYARTHI

Assistant Professor of Law
Chanakya National Law University, Patna, India
shaiwal.law@gmail.com

TISZABŐI SZOCIOGRÁFIA

Sociography of a Hungarian village - Tiszabő

HORVÁTH Ádám

Összefoglaló

A szocializmusban Tiszabőn a környékbeli településeknél is erőteljesebb téészesítés folyt. Tiszabő hanyatlása az 1960-as években kezdődött, amikor a megyei vezetés a cigánytelepek felszámolása érdekében a településre betelepítettek cigány családokat, majd megszüntették a tiszai kompot, és a kisvasutat is felszámolták, majd a tiszai hajójárat is leállt. Így egy mesterséges zsákutcás település jött létre, amely korábban egy fontos átkelőhely volt, és megszűnt a piacozás lehetősége is. Az elvándorlás miatt cigány többségűvé vált a település.

A szocializmus után a kárpótlással többen földhöz jutottak, és magánvállalkozóként dolgoznak, jelenleg viszont csak néhány agrárvállalkozó műveli a mezőgazdasági területeket.

Tiszabő egészére a romák magas aránya miatt telepszerű környezet jellemző.

Tiszabőn olyan alapszolgáltatás is működik, amely nem kötelező feladatok közé tartozik, ilyen Családgondozó Központban a fogyatékos személyek és hajléktalanok nappali ellátása.

Ezen kívül a következő szociális szolgáltatások működnek:

- szociális étkeztetés
- házi segítségnyújtás
- családsegítés
- idősek nappali ellátása
- éjjeli menedékhely
- gyermekjóléti szolgálat

Az önkormányzat pénzügyi szabálytalanságok sorozatát követte el, mivel akkor is vállalkozásba kezdett, amikor forráshiányos településként ezt nem tehette volna meg. Ezen kívül kezességet vállalt a saját Kft-je által felvett hitelre, és állami támogatást fordított a hiteltörlesztésre. Az önkormányzat által megkeresett vállalkozók, miután megtudták, hogy a falu többsége cigány, nem akartak befektetni. Tiszabőt a vasút is elkerüli, a legközelebbi megálló Fegyvernek-Örményes, amely 14.9 km-re található Tiszabőtől. Új ivóvízbázist tudtak létrehozni pályázati és állami támogatók segítségével, valamint csatornahálózattal és szennyvíztisztítóval is rendelkeznek. A település lakásállománya 580 lakásból áll, amelyek egy rész elfogadható színvonaló, de sok lerobbant állapotban van, amelyeket tulajdonosaik nem gondoznak.

A házak 85 százaléka hagyományos vályogból, alap nélküli készült, amely miatt a 2000-es árvíz sok házat ledöntött.

Tiszabő a GFK kutatása szerint a vásárlóerő tekintetében 2012-ben a legszegényebb település volt.

Ezen település helyzetét vizsgáltam az alábbi szempontok szerint:

- *Demográfia*
- *Munkavégzés*
- *Származási hely*
- *Tiszabő élhetősége*
- *Társadalmi osztály*
- *Lakáshelyzet*
- *Vallásosság*
- *Diszkrimináció*
- *Politikai és gazdasági elégedettség*
- *Anyagi helyzet változása, közbiztonság*
- *Lakóépületek, és a lakások jellege, és komfortfokozatuk*
- *A tiszabőiek testi-, és lelki egészsége, és a háztartások jellemzői*

A tiszabőiek 2.2 százaléka nem járt iskolába, és 8.9 százalékuknak nincs meg a 8 általános iskolai végzettsége. A településen élők 48.9 százalékának meg van a 8 általános iskolája, de sajnos csak ez a legmagasabb végzettsége, viszont 17.8 százalékuk már befejezte a szakmunkásképző iskolát is.

A Tiszabőn élők 6.4 százalékuk szakközépiskolai érettségivel rendelkezik, 8.9 százalékának pedig megvan a gimnáziumi érettségije. Ez azt jelenti, hogy Tiszabőn a legmagasabb iskolai végzettséget a gimnáziumi érettségi jelenti.

Tehát a faluban nem él értelmiségi személy.

Tiszabőn 1990-ben volt a népességminimum, és ezután a nagy elvándorlással egyensúlyba került népességszaporulat miatt. A kistérség többi településével ellentétben itt természetes szaporulat volt mérhető. Jelenleg pedig ez a kistérség legfiatalabb települése, ellenbe itt a legnagyobb a munkanélküliség is. Tiszabő a rendkívül magas munkanélküliséggel és az országos átlag 15 százalékát meg nem haladó jövedelemszinttel jellemezhető. A romák aránya a teljes falubeli lakossághoz képest 89 százalék.

Kulcsszavak: *Társadalmi integráció, cigányság problémái*

JEL kód: A01, A05, A06, A07

Abstract

Tiszabő became the poorest hungarian settlement in 2012. The fact that it's in such a bad condition now is a result of a long process and was affected by several factors. During the socialism Tiszabő had more dynamic collective farm making than the other settlements of the area.

The decline of Tiszabő started in the 1960's, when gypsy families were resettled to Tiszabő by the county's leadership in order to liquidate the gypsy districts. Then they abolished the ferry of the river Tisza and also the railway and the shipping service. Tiszabő - which was a former important crossing point - became an artificial "dead-end town", and the possibility of

marketing was also ceased. Because of the emigration, the town has now a majority of gipsy population. After the socialism some people got a land as a compensation and now they work self-employed, but only a few agricultural entrepreneurs cultivate their land. Because of the high rate of gipsies the ranch-like environment is characteristic for Tiszabő. A basic service is functioning in Tiszabő, which is not an obligatory task, like the daily supply of handicapped and homeless people in the Family Care Center. Besides that there are some more social services:

- Social catering- Home assistance
- Family care- Intraday supply of elderly- Night shelters- Child welfare services

The committed a series of financial abuses, because they started a new enterprise even if they shouldn't have been done it as a village lack of funds. Besides that they guaranteed to refund the loan that they got for their own company and they spent statal support on loan repayment. The entrepreneurs found by the council didn't want to invest when they got to know that the majority of the village is gipsy. Tiszabő is also avoided by the railway, the closest stop is Fegyvernek-Örményes. With state aid and grant application they could create new resources of potable water and they also have a sewerage and wastewater treatment. The housing stock of the village consist of 580 houses, some of them has acceptable quality, but many of them are run down, because the owners don't take care of them. The 85% of the houses are made of traditional pise without any base which caused the destruction of many of them because of the flood in 2000.

According to the investigations about the purchasing power of the Association for Consumer Research Tiszabő was the poorest village in 2012. I examined the situation of this settlement following the next viewpoints:

- Demography
- Job performing
- Place of origin
- Liveability of Tiszabő
- Social class
- Housing Situation
- Religion
- Discrimination
- Political and economical satisfaction
- Change of financial situation, public safety
- The features of residences, the level of convenience
- The physical and mental health of the people of Tiszabő

The 2.2 % of the population didn't go to school and 8.9 % of them didn't finish elementary school. 48.9 % did completed it, but it's the highest certification that they ever got. 17.8 % completed workman high school. The 6.4 % of the residents graduated from vocational school and 8.9 % of them from high school. This means that the highest educational attainment is the high school diploma. There are no intellectuals living in the village. Counter to the other settlements of the area, here a natural growth of population was measured. Today the average age of the people is the lowest here, in contrary the rate of unemployment is the highest.

Tiszabő has a very high number of unemployed, and the level of incomings is 15% of the average income of Hungary. The proportion of gypsies is 89% in the whole population of the village.

Keywords: Social integration, Problems of the gypsies

Bevezetés

A szocialista korszakban a magyarországi cigányság arányát tekintve az 1949-es népszámláláskor a becsült 190.000 fő helyett mindössze 38.000-en vallották magukat cigánynak, akik nem a magyart tartották az anyanyelvüknek. Úgy vélték, hogy a cigányság 70 százaléka jó úton halad az integráció felé, majd 1961-től konkrét lépéseket tettek a cigányság integrálására, és asszimilálására, amelynek egyik része a cigányok és a magyarok különálló településeinek megszüntetésére irányuló tevékenység volt. A02

A magyarországi romák arányának tekintetében az első reprezentatív felmérés az 1971-es, Kemény István vezetésével készített országos cigánykutatás volt, amely szerint 320.000 fő volt a cigányok száma, amely a lakosság 3 százalékát jelentette.

A romák 23 százaléka Magyarország keleti régióiban, 20 százalékuk Észak-Magyarországon, míg 19 százalékuk a budapesti iparvidéken, 16 százalékuk az alföldi régióban és 21 százalékuk a Dunántúlon lakott. A cigány lakások kétharmada cigánytelepen volt megtalálható.

1965-ben viszont elindították a cigánytelepek felszámolására irányuló programot, amelynek keretében az állandó keresettel rendelkező cigányok kedvezményes hitelt vehettek fel új házak építésére, vagy régi parasztházak vásárlására. Ezek voltak a "CS", vagyis csökkentett értékű házak, amelynek köszönhetően a cigányok lakásvizonyai nagy mértékben javultak, igaz, ezek többnyire sorvadó kistelepülésen valósultak meg.

1971-ben a munkaképes cigány származásúak 85 százaléka alkalmazva volt, és a dolgozó cigányok több mint egynegyede az építőiparban dolgozott.

A rendszerváltás után az 1993-as Kemény István, Havas Gábor, és Kertesi Gábor által végzett felmérés szerint 468.000 fő volt a magyarországi cigányok száma, akik között 29 százalékos volt a dolgozók aránya.

1994. A romák majdnem 25 százaléka Észak-magyarországon lakott, amely leginkább az erőltetett iparosításnak köszönhető, de a Vas és Győr-Moson-Sopron megyében is háromszorosára nőtt a romák aránya.

A 2000-es években a romák aránya a teljes lakossághoz viszonyítva 5 százalék volt. A település típusokban megfigyelhető különbségek szerint a nem cigányok 36 százaléka, míg a cigányok 60.5 százaléka lakott falvakban. Viszont a romák 40 százaléka 2000 fő alatti településen lakik, ami tovább nehezíti helyzetüket.

Tiszabő az Észak-Alföldi régióban, Jász-Nagykun-Szolnok megye északi részén, a Törökszentmiklósi kistérségben, a Kunhegyesi járásban található.

Tiszabót Nyugatról a Tisza határolja, míg a többi irányból mezőgazdaságilag hasznosítható területekkel van körülvéve. A település lakóinak megélhetését sokáig a mezőgazdaság jelentette, annak ellenére, hogy az ország legszárazabb területei közé tartozik az évenkénti 500 mm körül csapadék átlaggal.

Tiszabón a környékbeli településeknél is erőteljesebb téveszesítés folyt. Tiszabő hanyatlása az 1960-as években kezdődött, amikor a megyei vezetés a cigánytelepek felszámolása érdekében

a településre betelepítettek cigány családokat, majd megszüntették a tiszai kompot, és a kisvasutat is felszámolták, majd a tiszai hajójárat is leállt. Így egy mesterséges zsákutcás település jött létre, amely korábban egy fontos átkelőhely volt, és megszűnt a piacozás lehetősége is. Az elvándorlás miatt cigány többségűvé vált a település.

A szocializmus után a kárpótlással többen földhöz jutottak, és magánvállalkozóként dolgoznak, jelenleg viszont csak néhány agrárvállalkozó műveli a mezőgazdasági területeket.

Tiszabó egészére a romák magas aránya miatt telepszerű környezet jellemző.

Tiszabón olyan alapszolgáltatás is működik, amely nem kötelező feladatok közé tartozik, ilyen Családgondozó Központban a fogyatékos személyek és hajléktalanok nappali ellátása.

Ezen kívül a következő szociális szolgáltatások működnek:

- szociális étkeztetés
- házi segítségnyújtás
- családsegítés
- idősek nappali ellátása
- éjjeli menedékhely
- gyermekjóléti szolgálat A05

Az önkormányzat pénzügyi szabálytalanságok sorozatát követte el, mivel akkor is vállalkozásba kezdett, amikor forráshiányos településként ezt nem tehette volna meg. Ezen kívül kezességet vállalt a saját Kft-je által felvett hitelre, és állami támogatást fordított a hiteltörlesztésre.

Az önkormányzat által megkeresett vállalkozók, miután megtudták, hogy a falu többsége cigány, nem akartak befektetni.

Tiszabót a vasút is elkerüli, a legközelebbi megálló Fegyvernek-Örményes, amely Új ivóvízbázist tudtak létrehozni pályázati és állami támogatás segítségével, valamint csatornahálózattal és szennyvíztisztítóval is rendelkeznek. A település lakásállománya 580 lakásból áll, amelyek egy rész elfogadható színvonalú, de sok lerobbant állapotban van, amelyeket tudlajdonosaik nem gondoznak. A házak 85 százaléka hagyományos vályogból, alap nélküli készült, amely miatt a 2000-es árvíz sok házat ledöntött.

Tiszabó a GFK kutatása szerint a vásárlóerő tekintetében 2012-ben a legszegényebb település volt.

Ezen település helyzetét vizsgáltam az alábbi szempontok szerint:

- Demográfia
- Munkavégzés
- Származási hely
- Tiszabó élhetősége
- Társadalmi osztály
- Lakáshelyzet
- Vallásosság
- Diszkrimináció
- Politikai és gazdasági elégedettség
- Anyagi helyzet változása, közbiztonság
- Lakóépületek, és a lakások jellege, és komfortfokozatuk

- A tiszabóiek testi-, és lelki egészsége, és a háztartások jellemzői

Anyag és módszer

Véletlen alapú szisztematikus mintavételt alkalmaztam, amikor is a teljes minta minden k-adik elemét választjuk ki a mintába a kívánt mintanagyságnak megfelelően. Hogy a részrehajlás lehetőségét kizárjuk, az első mintába kerülő elemet véletlen módon választjuk ki. A mintavételi intervallum a beválogatott elemek közötti távolság, amelynek úgy kapjuk meg, hogy eredményét a populáció elemszámát elosztjuk a minta elemszámával.

A kiválasztási arány a mintába kerülő elemek aránya, amelyet úgy kapunk meg, hogy a minta elemszámát elosztjuk a populáció elemszámával.

A kutatás alapjául szolgáló 200 fős, a 18 év feletti tiszabói lakosságra reprezentatív mintát a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEKKH) biztosította számunka, amelynek választóköriként történő sorba rendezése után minden negyedik tiszabói lakos került szisztematikus kiválasztásra a vizsgált populáció közé. Ők alkották a kutatás főcímeit, így a vizsgált minta 50 tiszabói lakosból (főcímből) állt. Az első körben kiválasztott 50 kiválasztott személyek (főcímek) után közvetlenül szereplő három tiszabói lakos számított egy adott főcím pótcímeinek.

A kutatás *mintavételi intervalluma*: 4, míg a *kiválasztási aránya*: 0.0975 volt. Tehát a mintavétel olyan valószínűségi kiválasztással történt, amely reprezentálja a tiszabói lakosság összetételét.

Az adatfelvétel standard strukturált kérdőívvel történt, mivel közösségi szükségletek felmérését célzó adatgyűjtési technikák közül a kérdőívek használata a legelterjedtebb, leghatékonyabb és egyben a legkomolyabb szakmai felkészültséget igénylő feladat.

Eredmények

Demográfia

- Nemek aránya

A Tiszabón élők 46.8 százaléka férfi, míg 53.2 százaléka nő.

- Életkor

Életkor szerint csak a 18 év feletti tiszabói lakosság adatait tudjuk, amely a következőképpen néz ki:

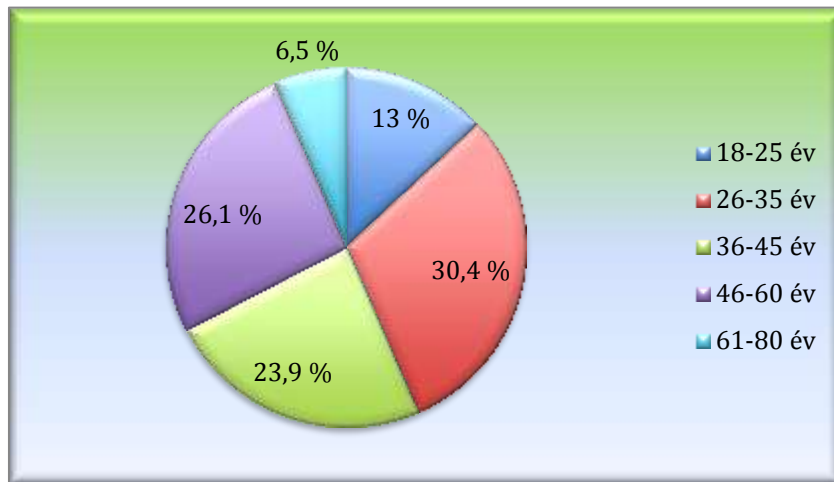
A tiszabói lakosság 13 százaléka 18 és 25 év közötti, míg 30.4 százalékuk 26-35 éves. További 23.9 százalékuk 36 és 45 év közötti életkorban van, míg 26.1 százalékban 46-60 évesek. A 18 év feletti tiszabóiek közül a 61 és 80 év közötti életkorba 6.5 százaléka tartozik ebbe az életkor-csoportba, míg 80 évnél idősebb válaszadó nem került a vizsgált populáció közé.

- Gyermek szám

A tiszabóiek jóval több, mint háromnegyedének, pontosan 83 százalékának van gyermeke, míg 17 százalékának nincs.

A válaszadók 12.9 százalékának egy gyermeke van, míg a tiszabóiek 17.9 százalékának két gyermeke van. A tiszabói háztartások egyharmadában, pontosan 33.3 százalékában három gyermek van, míg több, mint a gyermekes háztartások egyötödében, pontosan 20.5 százalékának van négy gyermeke. A válaszadók 10.3 százalékának, 2.6 százaléknak hat, és szintén 2.6 százaléknak nyolc gyermeke van. Tehát megfigyelhető volt, hogy a községben a három gyermekes háztartások a leginkább jellemzőek.

1. ábra - A 18 év feletti tiszabőiek életkor szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

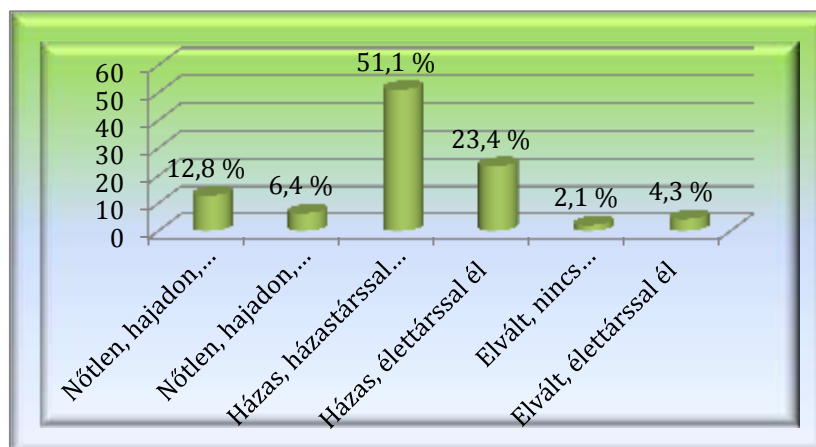
Azon válaszadók, akiknek van már gyermekük, majdnem minden tizedik, pontosan 9.8 százalékuk tervez további gyermekvállalást, ők általában még kettő gyermeket szeretnének, míg 90.2 százalékuk nem gondolkodik további gyermekvállaláson. Azon válaszadók, akiknek még nincs gyermekük, csak 12.5 százalékuk nem tervez gyermekvállalást, 50 százalékuk kettő, míg 25 százalékuk három gyermeket szeretne. A fennmaradó 12.5 százalék pedig négy gyermeket szeretne a későbbiekben.

- Családi állapot

A tiszabőiek 12.8 százaléka nőtlen, hajadon, és nincs élettársa, míg 6.4 százalékuk nőtlen, hajadon, de élettársával együtt él. Viszont a települése élők több, mint fele, pontosan 51.1 százaléka házas, és együtt is él a házastársával, a válaszadók 23.4 százaléka pedig ugyan házas, de más élettárssal él együtt.

A tiszabőiek 2.1 százaléka elvált, és nincs élettársa, míg 4.3 százalékuk elvált, de élettársával együtt él.

2. ábra – A tiszabőiek családi állapota

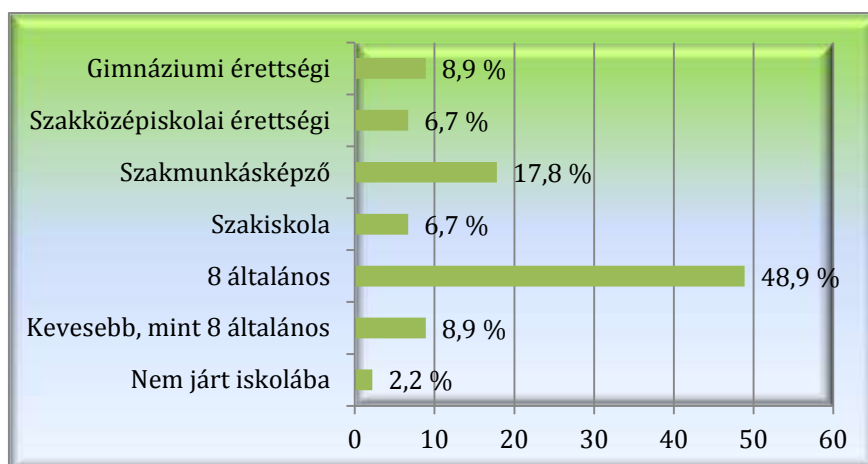

Forrás: saját szerkesztés

Iskolai végzettség

A tiszaböiek 2.2 százaléka nem járt iskolába, és 8.9 százalékuknak nincs meg a 8 általános iskolai végzettsége. A településen élők 48.9 százalékának meg van a 8 általános iskolája, de sajnos csak ez a legmagasabb végzettsége, viszont 17.8 százalékuk már befejezte a szakmunkásképző iskolát is. A Tiszabőn élők 6.4 százalékuk szakközépiskolai érettségivel rendelkezik, 8.9 százalékának pedig megvan a gimnáziumi érettségije. Ez azt jelenti, hogy Tiszabőn a legmagasabb iskolai végzettséget a gimnáziumi érettségi jelenti.

3. ábra – A tiszaböiek végzettségüknek megfelelő aránya

Forrás: saját szerkesztés

Romák aránya

A romák aránya a teljes falubeli lakossághoz képest 89 százalék.

Munkavégzés

A tiszaböiek fő tevékenysége

Állásban van

A felmérésből kiderült, hogy a tiszaböiek 43.5 százaléka van állásban, amelyből 15.2 százalék teljes munkaidőben dolgozik, míg csak 17.4 százalékuk van részmunkaidőben. Viszont 10.9 százalékuk GYES-en van úgy, hogy van munkahelye.

Alkalmi munkából, megbízásokból él

Kizárólag alkalmi munkából, illetve megbízásokból a Tiszabőn élők 10.9 százaléka él, ők ebből tartják fenn magukat.

Nincs munkája

Munkanélkülinek számít a tiszaböiek 21.7 százaléka. Nincs munkája, de GYES, GYET támogatást kap a válaszadók 4.3 százaléka, míg olyan saját, öregségi nyugdíjas, aki nem dolgozik emellett semmit, a tiszabői lakosok 2.2 százaléka. Leszázalékolták a tiszaböiek 8.7 százalékát, míg kizárólag szociális segélyből településen élők 2.2 százaléka él, továbbá az egyéb eltartott státuszt is 2.2 százalék kapta. Háztartásbelinek pedig a válaszadók 4.3 százaléka számít.

A közszférában, közalkalmazottként, vagy köztisztviselőként dolgozik az alkalmazásban állók 70.6 százaléka, míg a civil szférában, vagyis alapítványnál, egyesületnél, vagy KHT-nál 17.6

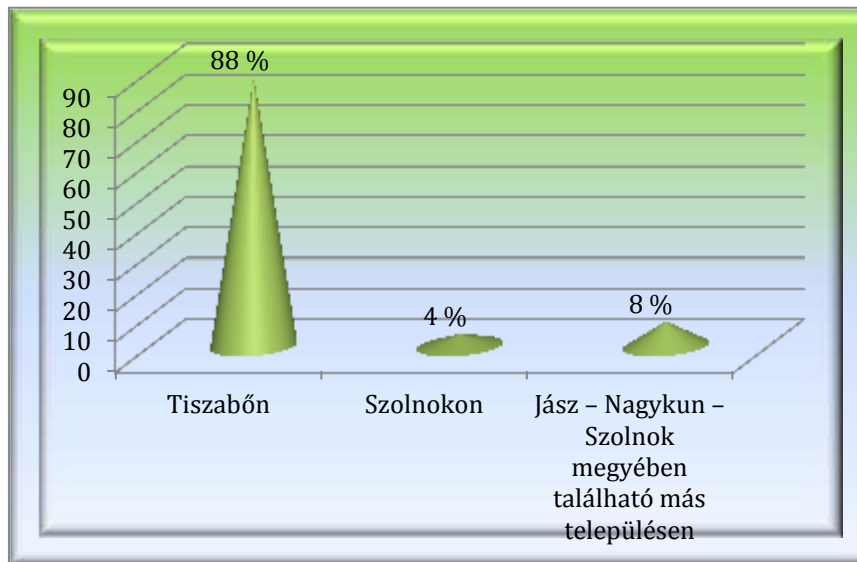
százaléka dolgozik. Az alkalmazásban állók 11.8 százaléka viszont a versenyszférában dolgozik, valamilyen gazdasági társaságnál, Bt-nél, vagy Kft-nél. Legutolsó, vagy jelenlegi foglalkozásuk az alábbiak voltak a vizsgált populációba került tiszabői lakosoknak:

- bolti eladó
- gondozó
- gyermekfelügyelő
- irányító
- kaszálás
- kőműves
- közalkalmazott
- Közcélú
- közhasznú
- kubikus és segédmunkás
- lakatos
- hegesztő
- autószerelő
- operátor
- összeszerelő.
- polgárőr
- portás
- segédmunkás
- szociális étkeztető
- takarító
- varrónő

Munkavégzés helye

A Tiszabőn élő munkában lévő emberek 88 százaléka dolgozik Tiszabőn, míg Szolnokon 4 százalékauk tevékenykedik. A Szolnokon dolgozó tiszabőiek 2.1 százaléka Szolnok Belvárosában dolgozik, míg 97.9 százaléka Szolnok Kertvárosában tevékenykedik. Egy másik Jász – Nagykun – Szolnok megyében található településen 8 százaléka dolgozik.

4. ábra – A tiszabőiek munkavégzésének települése

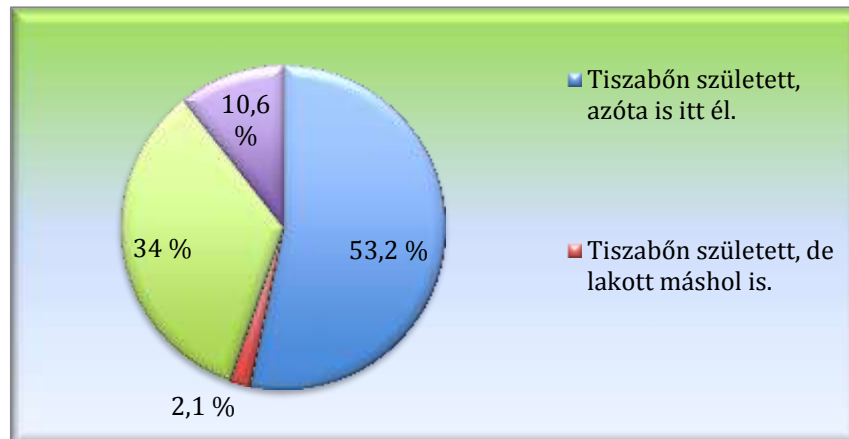

Forrás: saját szerkesztés

Származási hely

A tiszabői lakosság több, mint fele, pontosan 53.2 százaléka Tiszabőn született és azóta is ott él. A válaszadók 2.1 százaléka született ugyan Tiszabőn, de lakott már más településen, és a válaszadók 34 százaléka nem tiszabői születésű, de már kisgyermekkor óta Tiszabőn él. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi lakosoknak pontosan az 55.3 százaléka született Tiszabőn, igaz ebből 2.1 százalék időközben települést váltott, majd visszaköltözött Jász – Nagykun – Szolnok megye ezen településére.

5. ábra –A tiszabóiek születési helye

Forrás: saját szerkesztés

Azon válaszadók, akik nem Tiszabón születtek, különböző megyékből és sokféle településtípusról költöztek Jász – Nagykun – Szolnok megye településére. A nem tiszabói születésű válaszadók több, mint fele, pontosan 90 százaléka más, Jász – Nagykun – Szolnok megyei településről költözött Tiszabóra, viszont a fennmaradó 10 százalék más megyékből költözött Tiszabóra. A legtöbben városokból költöztek ide, hiszen a válaszadók 46.7 százaléka jelezte ezt, de községekből is igen nagy arányban, 26.7 százalékban költöztek be, viszont még községekből is minden ötödik nem tiszabói születésű válaszadó költözött a településre. Megyei jogú városból mindössze 6.7 százalék változtatta meg lakhelyét Tiszabóra.

A Tiszabón élő emberek 68.1 százaléka lélekben is tiszabóinek tartja magát, függetlenül attól, hogy ott született-e, vagy sem. 10.6 százalékuk viszont nem tartja magát tiszabóinek, és 19.1 százalék volt azon válaszadók aránya, akik csak részben érzik magukat idevalósinak.

A válaszokból kiderült, hogy csak közepesen jó Tiszabón élni, mivel az embereknek kevesebb, mint a fele, pontosan 48.9 százaléka szeret ezen a településen élni. Ebből 23.4 százalék volt azoknak az aránya, akik kifejezetten szeretnek Tiszabón élni, és 25.5 százalékuk csak inkább érzi úgy, hogy jó itt lakni. A Tiszabóiek 51 százaléka viszont nem érzi teljesen jól magát ezen a településen, mivel 34 százalék inkább nem szeret itt élni, mint igen, 17 százalék viszont egyáltalán nem szeret ezen a településen élni. A tiszabóiek 51.1 százalékában felmerült már, hogy ha lehetne, elköltözne az általa lakott településrésztől, viszont 48.9 százalékuk akkor sem költözne el, ha ezt megtehetné. A költözés oka igen nagy arányban a lakókörzettel való elégedetlenséggel magyarázható, hiszen a válaszadók 55.6 százaléka indokolta ezzel költözési szándékát, 44.4 százalékuk egyéb okokra hivatkozott.

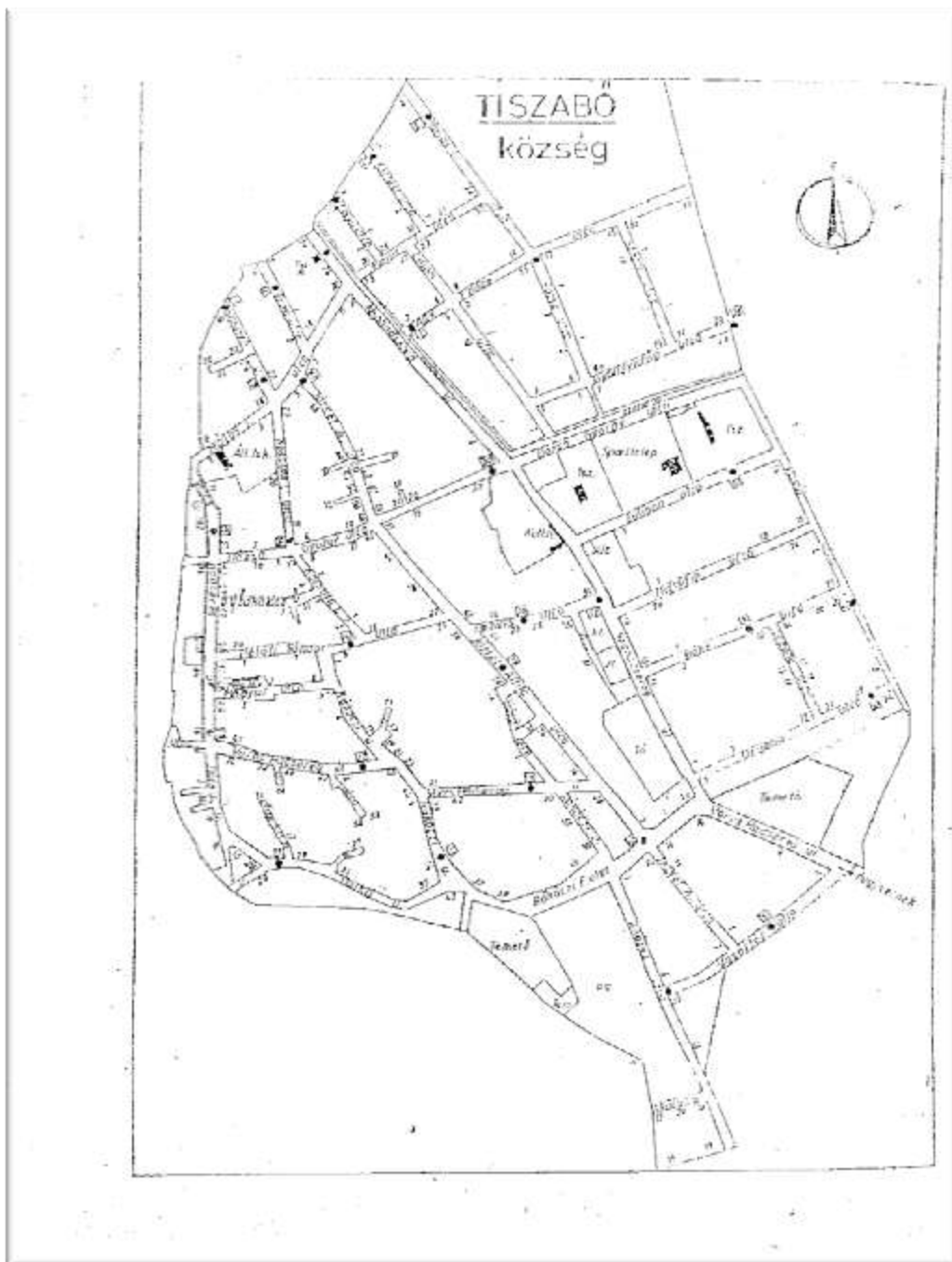
Ők az alábbi okokat említették:

- A falu sorsa, ahogy most van.
- Az emberek miatt
- fejletlenség
- Ha gyermekeim elmennek, akkor én sem maradok
- Jobb megélhetési mód miatt
- Munkanélküliség
- Egészségügy
- Közbiztonság
- Szórakozás
- Nagyon rossz és piszkos a falu
- Iskola

- Nincs nyugalom, biztonság, betörések, emberség hiánya
- Tiszabó leépülése

Tiszabó élıhetősége

6. ábra - Tiszabó térképe

Forrás: Tiszabói Önkormányzat

A tiszaböiek 51.2 százaléka a településen belül változtatna csak lakhelyet, viszont a fennmaradó 48.8 százalék települést is váltana, vagyis elköltözne Tiszabőről. A tiszaböiek az alábbi településekre költöznének szívesen:

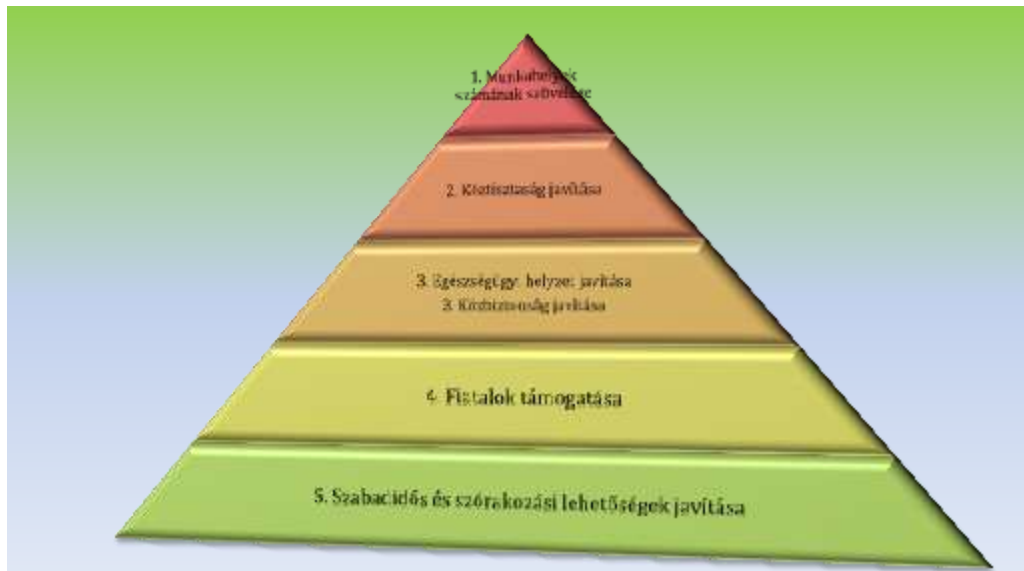
- Abádszalók
- Budapest
- Csépa
- Fegyvernek
- Szolnok
- Törökszentmiklós

A tiszaböiek ezekben a városokban biztosítva látják a megélhetésüket, jobbnak a lakhatásukat, a szórakozási lehetőségeiket, és az egészségügyi helyzetet is, ráadásul ezeket a településeket nyugalmasabbnak is tartják és a közbiztonság is megfelelőbb.

Tiszabőn az alábbiak lennének a legsürgetőbb teendők:

A községben a legsürgetőbb teendőt a munkahelyek növelése jelentené, mivel ezt 87.2 százalékuk jelezte, de majdnem ugyanennyire fontos lenne a köztisztasági helyzeten is javítani, mivel ezt 78.7 százalékuk említette. Viszont csak kevésbé számít sűrgetőbb teendőnek az egészségügy helyzetének, valamint a közbiztonság állapotának a javítása, mivel mindkettőt a tiszaböiek 72.3 százaléka jelezte. A településen élők 63.8 százaléka jelezte sűrgető teendőnek a fiatalok támogatását, 59.6 százalékuk pedig a szabadidős és szórakozási lehetőségeket bővíteni a leghamarabb. A hátrányos helyzetűeket a Tiszabőn élők 55.3 százaléka támogatná jobban, az oktatás javítására 46.8 százalékuk fektetne nagyobb hangsúlyt, pontosan ugyanennyien építenének és javítanának utakat, a lakáshelyzet javításán, és a lakáshoz jutáson 36.2 százalékuk tevékenykedne többet, de a csatornázást is a válaszadók 25 százaléka tartja fontos teendőnek Tiszabőn. A válaszadók 21.3 – 21.3 százaléka mihamarabb megoldandó teendőként jellemezte a közvilágítás javítását és a lakóépületek felújítását, de a tiszaböiek 17 százaléka parkosítani is a települést. A faluban élők 6.4 százaléka javítaná a helyközi tömegközlekedést, míg 2.1 – 2.1 százalékuk áldozna a műemlékvédelemre és népszerűsíteni a települést.

7. ábra - Az 5 legsürgetőbb teendő faluban

Forrás: saját szerkesztés

Tiszabőn az alábbiak jelentik a legnagyobb problémát:

- A tiszaböiek szerint a legnagyobb problémát a munkanélküliség jelenti, mivel a válaszadók 85.1 százaléka ezt nagyon súlyos problémának, de további 12.8 százalék

gondolta jelentős problémának a munkanélküliséget. A válaszadók 2.1 százaléka pedig közepes problémának értékelte a munkanélküliséget.

- A második legsúlyosabb probléma ezzel összefüggésben a szegénység, mivel a tiszaböiek 83 százaléka nagyon súlyos problémának vélte ezt, de további 17 százaléka jelentős problémának értékelte a szegénységet.
- A harmadik legnagyobb gond a kikapcsolódási lehetőségek hiánya, mivel ezt a településen élők 40.9 százaléka nagyon súlyos, míg 36.4 százalékuk jelentős problémaként értékelte. További 11.4 százalékuk közepesként jellemezte ezt a gondot, míg 2.3 százalékuk csak kis problémaként gondol erre. Viszont a Tiszabón élők 9.1 százaléka egyáltalán nem tartja problémának a kikapcsolódási lehetőségek hiányát, vagyis ők nem érzik ennek hiányát a faluban.
- A negyedik legsúlyosabb problémát a közbiztonság jelenti, hiszen ezt szintén 40.9 százalékuk nagyon súlyosként értékelte, míg 15.9 százalékuk jelentősnek. Viszont 38.6 százalékuk szerint viszont csak közepes mértékű ez a probléma, míg 4.5 százalékuk szerint csak kis gondot okoz ez a falunak.
- Az ötödik legnagyobb gondot a fiatalok elvándorlása okozza a falunak, mivel ezt 18.6 százalékuk értékelte nagyon súlyos problémának, míg 9.3 százalék jelentős gondnak tartotta ezt a jelenséget. A tiszaböiek 41.9 százalékuk gondolta közepes problémának, míg 11.6 százalékuk csak kis problémaként jelezte ezt. Viszont a válaszadók 18.6 százaléka szerint egyáltalán nem jelent problémát Tiszabónek a fiatalok elvándorlása.
- A következő legsúlyosabb problémát az útvonalhálózat jelenlegi állapota jelenti, mivel ezt a falubeliek 9.1 százaléka nagyon súlyos, míg 27.3 százaléka értékelte jelentős gondnak a tiszabői utak minőségét. A Tiszabón élők 36.4 százaléka közepes, míg 11.4 százalékban csak kis problémának gondolták ezt. Egyáltalán nem érzi problémának az utak minőségét a faluban élők 15.9 százaléka, vagyis ők nem érzékelnek semmit az utak kátyúiból, és az aszfalt állapotából.
- A következő legnagyobb gond a hajléktalanok helyzete, hiszen ezt 9.1 százalék gondolta nagyon súlyos problémának, de további 11.4 százalék jelentős gondként értékelte a fedél nélküliek helyzetét. A tiszaböiek 20.5 százaléka közepes, 36.4 százalék csak kis problémának, valamint 22.7 százalék egyáltalán nem tartja problémának Tiszabón a hajléktalanok jelenlegi helyzetét.
- Tiszabón nem igazán jelent problémát a helyközi tömegközlekedés minősége és helyzete, mivel ezt csak 7 százalék értékelte nagyon súlyos gondként, míg további 4.7 százalék szerint jelentős ez a probléma. Közepes problémának számít a helyközi tömegközlekedés állapota a válaszadók 34.9 százaléka szerint, míg 20.9 százalék érezte csak kis problémának ezt. További 32.6 százalék viszont egyáltalán nem érez a tömegközlekedési helyzet nehézségeiből semmit, mivel szerintük egyáltalán nem értékelte ezt problémának, vagyis szerintük megfelelő a faluban a helyközi tömegközlekedés helyzete és állapota.
- Tiszabón a roma és magyar házasságokat tartják a legkisebb gondnak, mivel ezt csak 4.5 százalék érezte nagyon súlyos gondnak itt, míg 2.3 százalékuk jelentős gondként értékelte ezt. 13.6 százalékuk közepes gondként, 18.2 százalék viszont csak kis problémaként tekint a romák és a magyarok vegyes házasságára. Viszont majdnem a tiszaböiek kétharmada, pontosan 61.4 százalékuk véleménye szerint egyáltalán nem jelent problémát ez a helyzet.

8. ábra – Tiszabó legsúlyosabb problémái

Forrás: saját szerkesztés

Ezekon kívül az alábbi problémákról is meg lettek kérdezve a tiszabóiek:

- romákkal kapcsolatos előítéletek
- nők hátrányos helyzete
- sérült emberek alacsony szintű foglalkoztatása
- munkanélküliség
- hajléktalanok helyzete
- zsidókkal kapcsolatos előítéletek (antiszemitizmus)
- szegénység
- kábítószer-használat terjedése
- bűnözés
- prostitúció
- korrupció
- nyugdíjasok nehéz helyzete

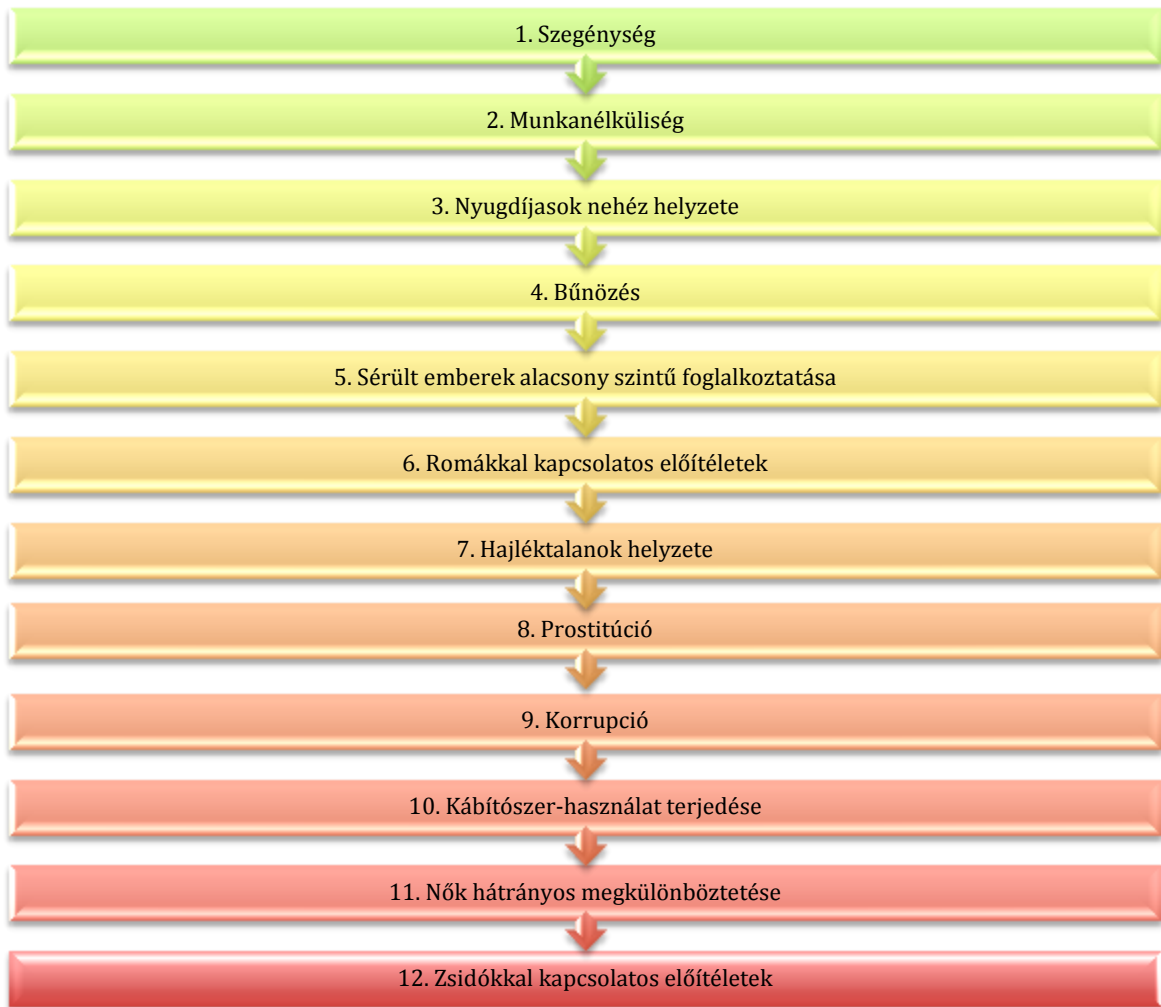
A tiszabóiek 45.5 százaléka szerint nem jelentenek különösebb problémát a romákkal kapcsolatos előítéletek. Közülük 34.1 százalék szerint egyáltalán nem jelent ez problémát Tiszabón, és 11.4 százalék érzi úgy, hogy csak valamelyest jelent gondot ez a probléma Tiszabón. A válaszadók 15.9 százaléka szerint problémát jelent is, meg nem is a romákkal kapcsolatos előítélet, míg 26.3 százalékuk szerint jelentős gondot jelent a faluban ez. A tiszabóiek 20.5 százaléka inkább problémának tartja ezt, viszont 18.2 százalékuk nagyon súlyos problémaként gondol a romákkal kapcsolatos előítéletekre. A nők hátrányos megkülönböztetése a tiszabóiek 58.8 százaléka szerint nem jelent problémát a faluban, akik közül 41 százalék szerint egyáltalán nem jelent problémát, míg 17.9 százalékuk szerint csak valamelyest jelent gondot a hölgyek negatív irányban történő megkülönböztetése. Viszont 28.2 százaléka már közepes méretű problémának értékelte, és 10.3 százalékuk jelentősebb gondként tekint a nők hátrányos megkülönböztetésére. Míg a válaszadó tiszabóiek 2.6 százaléka nagyon súlyos problémának tartja ezt. A sérült emberek alacsony szintű foglalkoztatása a válaszadó tiszabóiek 19 százaléka szerint egyáltalán nem jelent problémát, míg 9.5 százalékuk szerint ez inkább nem számít problémának a faluban. A válaszadók 23.8 százaléka szerint közepes probléma a sérült emberek alacsony szintű foglalkoztatása, míg 16.7 százalékuk szerint jelentős problémát jelent ez Tiszabón. Míg további 31 százalék

véleménye az, hogy ez nagyon súlyos problémát jelent. A tiszabőiek csak 2.1 százaléka érzi úgy, hogy közepes problémát jelent a munkanélküliség a falunak, míg 19.1 százalékuk szerint jelentős a gond ezen a téren Tiszabőn. A válaszadó tiszabőiek 78.7 százaléka szerint viszont nagyon súlyos problémát jelent a munkanélküliség a faluban. A faluban élő hajléktalanok helyzete a tiszabőiek 28.6 százaléka szerint semmiféle problémát nem jelent, míg 26.2 százalékuk érzi úgy, hogy ez inkább nem probléma. A válaszadók 23.8 százaléka már közepes problémaként érzékelt a hajléktalanok helyzetét, míg további 4.8 százalékuk jelentős problémaként számolt be erről. A Tiszabőn élők 16.7 százaléka nagyon súlyos gondként tartja számon a tiszabői hajléktalanok helyzetét. A zsidókkal kapcsolatos előítéletek a válaszadók 80.6 százaléka szerint egyáltalán nem jelent problémát a faluban, míg további 11.1 százalék is úgy vélekedett, hogy inkább nincsenek ilyen jellegű problémák Tiszabőn. Az itt élők 8.3 százaléka vélte közepes problémának gondnak az antiszemitizmust. A szegénység a válaszadók csak 2.1 százaléka szerint nem jelent semmiféle problémát, de csak minimális gondként jellemezte a megkérdezettek 17 százaléka is. A tiszabőiek 80.9 százaléka viszont nagyon súlyos problémát lát a szegénységben. A kábítószer-használat terjedését a válaszadók 62.2 százaléka egyáltalán nem érzi problémának, míg 24.3 százalékuk is csak inkább érzi gondnak, mint nem. Inkább problémaként értékelte a drogok terjedését a válaszadók 5.4 százaléka, viszont a tiszabőiek 8.1 százaléka nagyon súlyos problémaként fogalmazta meg a kábítószer-használat terjedését. A bűnözést a tiszabőiek 4.5 százaléka nem tartja problémának egyáltalán, míg 15.9 százalékuk is csak kis problémaként aposztrofálta ezt. Közepes problémaként értékelte a bűnözést a válaszadók 22.7 százaléka, viszont jelentős gondnak érzi a Tiszabőn élők 18.2 százaléka. A településen élők 38.6 százaléka viszont nagyon súlyos gondként jellemezte a tiszabői bűnözés mértékét. A prostitúció a válaszadóknak 36.8 százaléka szerint nem jelent semmiféle problémát Tiszabőn, de 21.1 százalékuk szerint is csak kis mértékű gondnak számít ez a településen. Közepes problémának értékelte a prostituáltak jelenlétét a válaszadók 18.4 százaléka, míg 7.9 százalékuk, vagyis valamivel több, mint egyötödük jelentős gondként érzékeli ezt. A tiszabőiek 15.8 százaléka viszont nagyon súlyos problémaként tekint a településen jelen lévő prostitúcióra. A korrupció viszont a tiszabőiek 39.5 százaléka szerint egyáltalán probléma a faluban, de 7.9 százalékuk szerint is csak kis értékű ez a gond. A válaszadók 26.3 százaléka szerint közepes mértékű problémát jelent a korrumpálás, 13.2 százalékuk véleménye pedig az, hogy Tiszabőn ez egy jelentős probléma. A válaszadók szintén 13.2 százaléka szerint viszont nagyon súlyos problémát okoz a faluban a korrupció. A nyugdíjasok nehéz helyzete 2.3 százalékuk szerint csak kis problémát jelent. 15.9 százalékuk viszont már közepes, míg 25 százalékuk viszont már jelentős problémaként értékelte a nyugdíjasok nehéz helyzetét. Viszont a tiszabőiek 56.8 százaléka nagyon súlyos problémát lát ebben a helyzetben. Megállapítható tehát, hogy a felsoroltak közül a leginkább a munkanélküliség, és a szegénység okozza a legnagyobb problémát Tiszabőn, míg a legkisebb gondot a zsidókkal kapcsolatos előítéletek, vagyis az antiszemitizmus okozza.

Tiszabő szegényebb és gazdagabb részei

A válaszadók 37.2 százaléka szerint vannak Tiszabőn belül olyan településrészek, ahol inkább szegényebb emberek élnek. Ezen kívül a tiszabőiek majdnem fele, 48.8 százaléka szerint vannak olyan részek Tiszabőn, ahol inkább gazdagabb emberek élnek. A gazdagabb emberek inkább a Fő út környékén élnek.

9. ábra – A Tiszabőn jelenlévő problémák súlyosságának sorrendje

Forrás: saját szerkesztés

A Tiszabőn élők 23.8 százaléka úgy gondolja, hogy vannak olyan településrészek Tiszabőn, ahol az ott élő emberek nem miatt lakna szívesen. Általában a falu szélét említették a válaszadók olyan helyként, ahol az ott élők miatt nem laktának szívesen. Ők az alábbi okokat fogalmazták meg indokként:

- ápolatlanok
- az egész település többségében romák lakta, akik a magyarságot nem tűrik
- az emberek és a lakások gondozatlansága miatt
- cigányság összeférhetlensége
- faji megkülönböztetés
- hazudnak, nem igazságosan, nagyképűek és beképzelték
- ingerszegény környezet miatt
- olyan helyek ahol nem szeretik a romákat
- elhanyagoltak ott az emberek
- rendtelenebbek az emberek

Tehát panaszként fogalmazódott meg az emberek ápolatlansága, valamint az, hogy mivel Tiszabő többsége a roma lakosságból tevődik össze, ezért nehezen tűrik az ottani magyarságot. Viszont panaszkodtak az ingerszegény környezetre, és a házak elhanyagoltságára is.

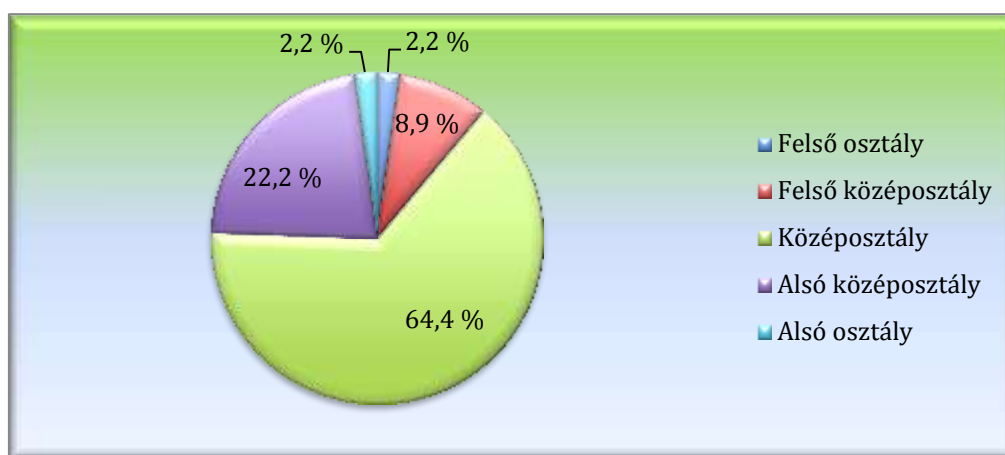
A tiszaböieknek 53.3 százaléka lakna egy másik településrészen az ott élő emberek miatt. Viszont ilyen településrészeket csak Fegyverneken, Hevesen és Törökszentmiklóson, valamint a központot említették még ilyen területként. Ezeken a területeken az emberek barátságosak, és segítőkészebbek is, valamint kulturáltabbnak mutatkoznak.

Tiszabó lakosainak helyzete és jellemzői

Társadalmi osztály

A tiszaböiek 2.2 százaléka sorolta magát a felsőosztályba, és 8.9 százaléka érzi magát a felső középosztályba tartozónak, vagyis a középosztály legfelső rétegébe érzik magukat. Viszont jóval több, mint a tiszaböiek fele, pontosan 64.4 százaléka a középosztály tagjának érzi magát, de több mint egyötödük, 22.2 százaléuk már csak a középosztály alsó részébe, vagyis az alsó középosztályba tartozik. A Tiszabón élők 2.2 százaléka viszont már csak a társadalom legalsó csoportjába, az alsó osztályba tartozik. A családi háttérrel vizsgálva, középosztálybelinek a tiszaböiek 19.1 százaléka vélte családját, a középosztály alsó harmadához pedig 51.5 százalék gondolta szüleit, míg alsóosztálybeli szülőktől a tiszaböiek 29.8 százaléka származik. Érdekes, hogy a felsőosztályba tartozó tiszaböiek alsó osztálybeli szülők gyermekei, míg a jelenleg felső középosztályba tartozók 75 százaléka középosztálybeli családból származik, míg 75 százaléka alsó középosztályból származik, 25 százaléuk pedig a középosztályból. A középosztálybeliek 31 százaléka alsó osztálybeli családi háttérrel rendelkezik, míg 55.2 százaléka az alsó középosztályból lépett fel a társadalmi létrán egy fokot. A jelenlegi középosztálybeliek több, 13.8 százaléka származik ugyanabból a társadalmi rétegből, tehát nem léptek előre, de nem is deklasszálódtak, hanem megmaradtak a szülők szintjén. Azon tiszaböiek, akik az alsó középosztályba sorolták magukat, 30 százaléuk az alsó osztályból, tehát ők is egy lépcsőt léptek fel a társadalmi ranglétrán, míg 30 százaléuk a középosztály alsó harmadából származik. Viszont 40 százaléuk egy fokozatot lejjebb csúszott, tehát ők a középosztályból származnak. Az alsó osztálybeliek mindegyike deklasszálódott Tiszabón, mivel az ő szülei még a középosztályalsó harmadában helyezkedtek el az akkori Magyarország társadalmi ranglétráján.

10. ábra – Tiszabó lakosainak társadalmi rétegre lebontott aránya

Forrás: saját szerkesztés

A tiszaböiek 97.8 százaléka nincs megelégedve társadalmi helyzetével, ebből 10.6 százaléka nagyon elégedetlen közülük. Az elégedetlenek közül 78.7 százalék közepesen elégedetlen, 8.5 százaléuk pedig csak inkább elégedetlen, mint nem. Tehát Tiszabó lakosai egyáltalán nincsenek megelégedve jelenlegi társadalmi helyzetükkel.

Lakáshelyzet

Tiszabón a lakosok 66 százaléka rossz lakáskörülmények között él, amelyből 2.1 százaléka értékelte nagyon rossznak ezeket a körülményeket, 12.8 százalék pedig közepesen rossznak. A válaszadók 51.1 százaléka csak valamelyest tartja rossznak a lakáshelyzetét, míg 19.1 százalékuk közepesen értékelte ezt a helyzetet. A tiszabőiek 14.9 százaléka tartja inkább jónak a lakáskörülményeit. A tiszabőiek 2.1 százaléka nagyon elégedetlen jelenlegi lakáshelyzetével, míg 93.6 százalékuk közepesen elégedetlen ezzel. A válaszadók 4.3 százaléka pedig csak valamelyest volt elégedetlen, ami azt jelenti, hogy Tiszabón senki sincs megelégedve a jelenlegi lakáskörülményeivel.

Anyagi helyzet

Az anyagi helyzetükkel kapcsolatban a tiszabőiek közül senki sem mondta nagyon jómódúnak, de közepesen gazdagnak is csak 4.3 százalék értékelte pénzügyi helyzetét. Viszont a tiszabőiek 31.9 százaléka csak valamelyest, míg 44.7 százaléka közepesen szegénynek tartja magát és családját. További 19.1 százalékuk viszont nagyon rossz anyagi körülmények között él. A tiszabőiek 27.7 százalékuk nagyon elégedetlen saját anyagi helyzetével, míg 48.9 százalékuk közepesen elégedetlen ezzel. A válaszadók 14.9 százaléka csak valamelyest elégedetlen, 8.5 százalékuk pedig elégedett is, meg nem is. Ez azt jelenti, hogy Tiszabón senki sem elégedett a pénzügyi lehetőségeivel.

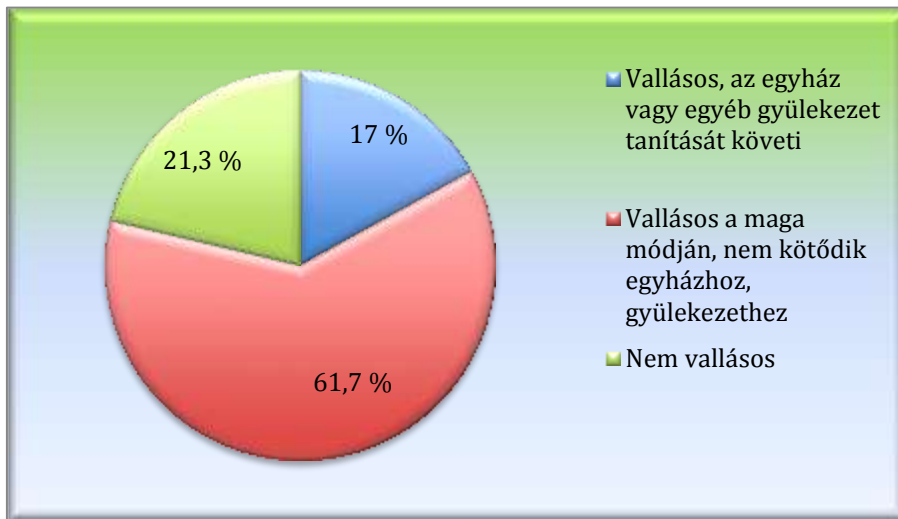
Életcélok elérése, sikeresség

A tiszabőiek 12.8 százaléka jellemezte magát nagyon sikertelennek, míg 80.9 százalékuk közepesen tartja magát sikertelennek. A válaszadók 6.4 százaléka pedig inkább sikertelennek tartja magát, és eredményeit. A válaszadók 8.5 százaléka nagyon elégedetlen eddig elért eredményeivel, 44.7 százaléka pedig közepesen elégedetlen a saját maguk által elért eredményekkel. A tiszabőiek 36.2 százaléka inkább elégedetlen az elért életcélok arányával, míg 6.4 százalékuk elégedett is, meg nem is. Mindössze 4.3 százalékuk elégedett valamelyest saját teljesítményével.

Vallásosság

A tiszabőiek 59.6 százalékát nevelték vallásosan gyermekkorában, míg a fennmaradó 40.4 százalék nem ilyen neveltetést kapott. Érdekes, hogy a válaszadók mindössze 17 százaléka úgy vallásos, hogy közben követi valamely egyház, vagy egyéb gyülekezet tanítását, míg 61.7 százalék a maga módján vallásos, vagyis nem kötődik egyházhoz, vagy gyülekezethez. A tiszabőiek valamivel több, mint egyötöde, 21.3 százalékuk nem vallásos.

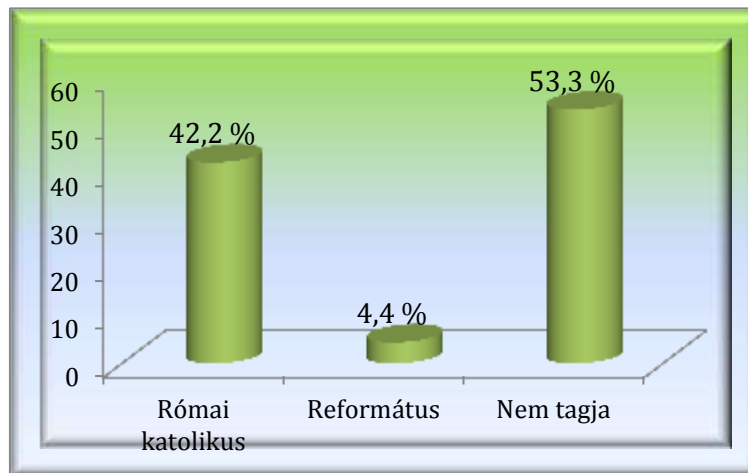
11. ábra - A tiszabóiek vallásossága

Forrás: saját szerkesztés

A tiszabóiek mindössze 46.6 százaléka tagja valamilyen egyháznak, és 53.3 százalékuk nem. Az a 46.6 százalék, aki valamely egyház tagjának mondta magát, a következőképpen arányul a különböző egyházak között: A tiszabóiek 42.2 százaléka Római katolikus, míg 4.4 százalékuk Református. További 53.3 százalékuk nem tagja egyháznak.

12. ábra - A tiszabóiek egyházainak típusai

Forrás: saját szerkesztés

A tiszabóiek szociális érzékenysége

Az alábbi csoportokról való támogatottságot is megnéztem Tiszabó lakosainak véleménye tükrében:

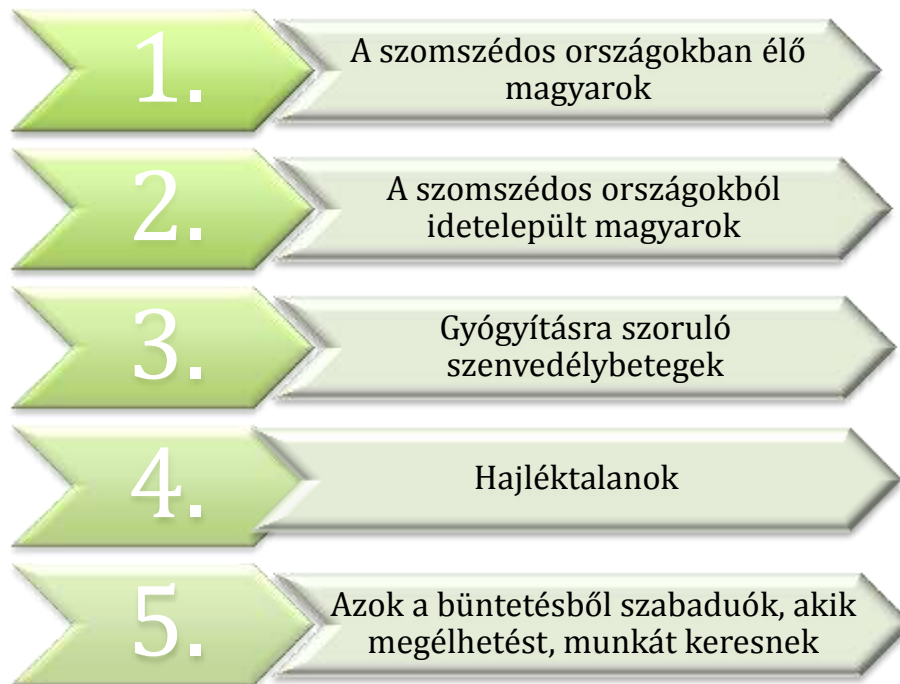
- munkanélküliek
- romák
- sokgyerekesek
- testi és szellemi fogyatékosok
- gyógyításra szoruló szenvedélybetegek
- szomszédos országokból idetelepülő magyarok

- szomszédos országokban élő magyarok
- hajléktalanok
- pályakezdő fiatalok
- nyugdíjasok
- büntetésből szabadulók, akik megélhetést, munkát keresnek

A válaszadók 13.3 százaléka szerint a munkanélküliek pontosan a jelenlegi társadalmi támogatást érdemlik, míg 86.7 százalékuk szerint a jelenleginél több támogatást kellene adni a munkanélkülieknek. A romák viszont a tiszabőiek mindössze 2.4 százaléka szerint érdemelnének kevesebb társadalmi támogatást, míg 9.5 százalékuk a jelenlegit adná nekik. A Tiszabőn élőknek viszont 88.1 százaléka adna a jelenleginél több érdem szerinti támogatást a romáknak. A sokgyermekesek viszont csak 2.1 százalék szerint érdemelnének kevesebb társadalmi támogatást, míg 10.6 százalékuk a jelenlegit tartja elfogadhatónak. A tiszabőiek 87.2 százaléka a jelenleginél több társadalmi támogatást adna a nagycsaládosoknak. A testi és szellemi fogyatékosok a válaszadók 11.1 százaléka szerint a jelenlegit, míg 88.9 százalékuk szerint több társadalmi támogatást érdemelnének. A tiszabőiek közül senki sem vonna el támogatást a testi és szellemi fogyatékosoktól, vagyis nem adnának nekik kevesebb támogatást. A gyógyításra szoruló szenvedélybetegek, mint például az alkohol-, drog-, vagy játékfüggők a válaszadók 36.8 százaléka szerint kevesebb társadalmi támogatást érdemelnének, míg 47.4 százalékuk a jelenlegit adná nekik. Viszont a tiszabőiek 15.8 százaléka a jelenleginél több társadalmi támogatást adna a gyógyításra szoruló alkoholbetegek számára. A szomszédos országokból idetelepült magyarok számára a tiszabőiek több, mint fele, 55 százaléka kevesebb társadalmi támogatást adna, míg 37.5 százaléka szerint a jelenlegi éppen elég a számukra. Viszont a jelenleginél többet adna számukra érdem szerint a válaszadók 7.5 százaléka. A szomszédos országokban élő magyarok viszont az előző csoportnál is kevesebb társadalmi támogatást érdemelnének, mivel a válaszadók a válaszadók 63.4 százaléka kevesebb társadalmi támogatást adna a határon túli magyarok számára, míg 26.8 százalékuk a jelenlegit nyújtana a számukra. Csak a tiszabőiek 9.8 százaléka adna több társadalmi támogatást a szomszédos országokban élő magyarok számára. A hajléktalanok a válaszadók egyötöde, vagyis 20 százaléka szerint kevesebb társadalmi támogatást érdemelnének, de 57.5 százalékuk pontosan ugyanannyit adna nekik, mint amennyit eddig kaptak. Viszont a Tiszabőn élő válaszadók 22.5 százaléka a jelenleginél mindenképpen több társadalmi támogatást nyújtana számukra. A pályakezdő fiatalok számára viszont 9.3 százalék a jelenlegit adná, míg 90.7 százalékuk a jelenleginél több társadalmi támogatásban részesíteni a pályakezdő fiatalokat. Tehát nem volt olyan tiszabői lakos, aki kevesebb támogatást adna a pályakezdő fiatalok számára. A nyugdíjasok részére a tiszabői lakosok 4.3 százaléka a jelenlegi társadalmi támogatást adná továbbra is, viszont 95.7 százalék szerint többet érdemelnének a jelenleginél a nyugdíjasok. Azok a büntetésből szabadulók, akik megélhetést, munkát keresnek, a tiszabőiek 4.9 százaléka szerint a jelenleginél kevesebb társadalmi támogatást érdemelnének, míg 39 százalékuk a jelenlegit adná számukra. A tiszabői válaszadók 56.1 százaléka szerint viszont több társadalmi támogatást kellene nyújtani a számukra.

A tiszabőiek szerint az alábbi csoportok érdemelnének a leginkább kevesebb társadalmi támogatást:

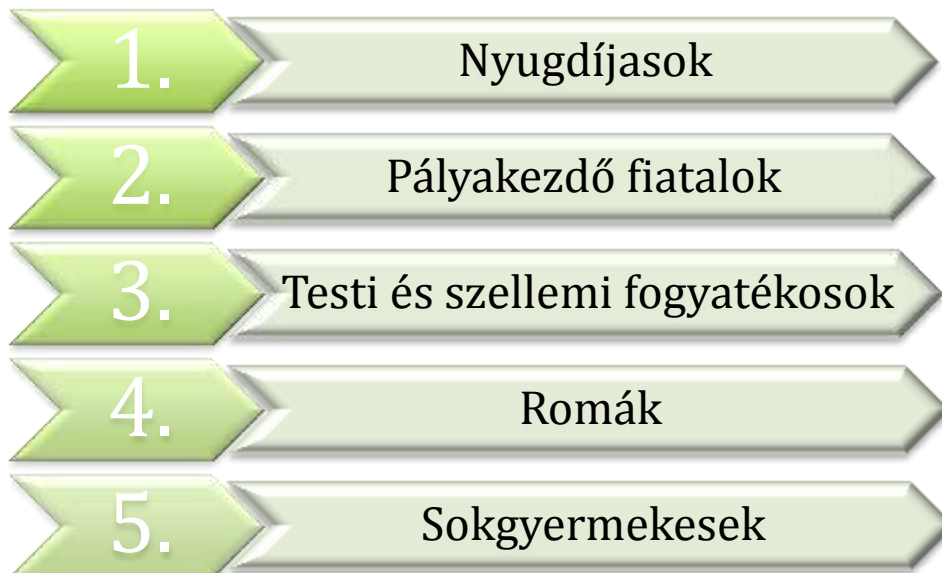
13. ábra - Az 5 legkevesebb társadalmi támogatást érdemlő csoport

Forrás: saját szerkesztés

A jelenleginél több társadalmi támogatást érdemelnének a nyugdíjasok, a pályakezdő fiatalok, a testi és szellemi fogyatékosok, a romák és a sokgyermekesek.

14. ábra - Az 5 legtöbb társadalmi támogatást érdemlő csoport

Forrás: saját szerkesztés

Megkérdeztem a tiszaböieket, hogy mit szólnának hozzá, ha a gyermekük választottja más társadalmi csoportból, vagy más népcsoportból származna. Ha gyermeke választottja sokkal gazdagabb családból származna, akkor a tiszaböiek 52.3 százaléka akadályozná meg ezt a kapcsolatot, míg további 13.6 százalékuk természetesnek venné. A tiszaböiek 34.1 százaléka viszont kifejezetten örülne egy gazdagabb vőnek, vagy menynek. Ha viszont a gyermek párja

arab volna, a tiszabői lakosok 10 százaléka megakadályozná, hogy komolyabbra forduljon a kapcsolat, míg további 20 százalék lebeszelné gyermekét az illetőről. A válaszadók 70 százaléka elfogadná, míg olyan tiszabői nem volt, aki természetesnek venné ezt a helyzetet, és egyetlen tiszabői sem örülne annak, ha a menyé, vagy a vőjelölt arab származású lenne. Ha a gyermek választottja sokkal iskolázatlanabb lenne, akkor a válaszadók közül mindössze 14.3 százalék akadályozná meg a kapcsolat tovább bontakozását, míg 21.4 százalékuk lebeszelné az illetőről gyermekét. 54.8 százalékuk elfogadná, míg 7.1 százalékuk természetesnek venni ezt a helyzetet. Viszont érdekes, hogy a tiszabőiek 2.4 kifejezetten örülne neki, ha a gyermekénél sokkal iskolázatlanabb párt választana a fiuk, vagy lányuk. A tiszabőiek 12.8 százaléka akadályozná meg azt a kapcsolatot, ahol a gyermekének választottja más vallású volna, de csak 7.7 százalék volt azok aránya, akik lebeszelnék gyermeküket egy ilyen kapcsolatról. A válaszadók 76.9 százaléka elfogadná, míg 2.6 százalékuk természetesnek venné, ha a leendő vő, vagy meny más vallású lenne. Viszont nem volt olyan, aki kifejezetten örülne egy ilyen kapcsolatnak. Ha a gyermek választottja sokkal szegényebb családból származna, azt a kapcsolatot a válaszadóknak csak mindössze 9.5 százaléka akadályozná meg, és 26.2 százalékuk beszelné le gyermekét erről. A tiszabőiek 59.5 százaléka elfogadná, míg 4.8 százalékuk természetesnek venné. Viszont nem volt Tiszabón olyan válaszadó, aki örülne, ha gyermeke választottja sokkal szegényebb családból származna. Ha viszont gyermeke választottja cigány származású volna, a tiszabőiek 2.3 százaléka megakadályozná ennek a kapcsolatnak a folytatását, de további 4.7 százalék lebeszelné gyermekét a kapcsolatról. Viszont 48.8 százalékuk elfogadná, 34.9 százalékuk természetesnek venné, sőt, 9.3 százalék volt azon válaszadók aránya, akik kifejezetten örülnének, ha gyermekük választottja cigány származású volna. Ha gyermekénél sokkal iskolázottabb lenne a gyermek választottja, akkor a válaszadók 9.1 százaléka megakadályozná a kapcsolat folytatását, de további 2.3 százalék is lebeszelné erről gyermekét. A válaszadók 43.2 százaléka viszont elfogadna egy ilyen jellegű kapcsolatot, míg 20.5 százalék természetesnek venné. A tiszabőiek 25 százaléka viszont kifejezetten örülne annak, ha gyermekénél sokkal iskolázottabb lenne a leendő vő, vagy meny. A tiszabőiek majdnem egynegyede, pontosan 10.3 százaléka megakadályozná azt a kapcsolatot, ahol gyermeke választottja néger lenne, de további 17.9 százaléka is lebeszelné gyermekét egy ilyen jellegű kapcsolatról. A válaszadóknak 66.7 százaléka fogadná el, míg csak 5.1 százalékuk venné természetesnek. Viszont egyetlen tiszabői sem örülne a néger származású menynek, vagy vőnek. Ha a gyermek választottja paraszti családból származna, a tiszabői válaszadók 2.4 százaléka akadályozná meg ezt, míg 2.4 százaléka lebeszelné gyermekét a kapcsolatról. A tiszabőiek 75.6 százaléka elfogadná, míg 17.1 százalékuk természetesnek venné. A válaszadóknak viszont csak 2.4 százaléka örülne egy ilyen kapcsolatnak. A válaszadók 7.3 százaléka megakadályozna egy olyan kapcsolatot, ahol a gyermeke választottja zsidó származású lenne, míg további 12.2 százalékuk lebeszelné gyermekét egy ilyen kapcsolatról. A válaszadók közül 75.6 százalék volt az, aki elfogadná, míg 4.9 százalék, aki természetesnek is venne egy olyan kapcsolatot, ahol a leendő vő, vagy meny zsidó származású lenne. Viszont a tiszabőiek közül senki sem örülne, ha gyermeke kapcsolatban állna egy zsidó származású emberrel. Ha munkás családból származna a gyermek párja, akkor a tiszabőiek 9.8 százaléka akadályozná meg ezt a kapcsolatot, viszont 43.9 százalék volt azok aránya, akik elfogadnák ezt. A válaszadók 17.1 százaléka természetesnek venné, míg 29.3 százalék kifejezetten örülne is ennek. Ha kínai volna a gyermek választottja, a Tiszabón élők 16.2 százaléka akadályozná meg, míg szintén 16.2 százalékuk lebeszelné gyermekét erről. A válaszadók 59.5 százaléka elfogadná, valamint 5.4 százaléka természetesnek venné ezt a helyzetet. Viszont a tiszabőiek csak 2.7 százaléka örülne egy kínai származású vőnek, vagy menynek.

15. ábra - A tiszabői az alábbi származások esetében akadályoznák meg leginkább gyermekük kapcsolatát

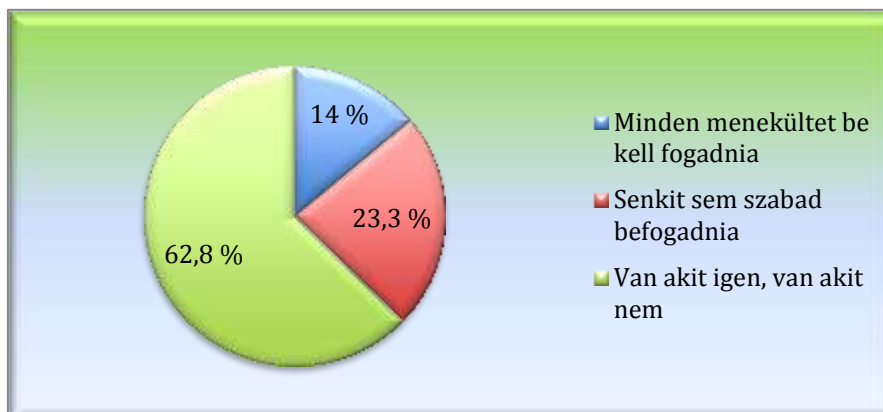
Forrás: saját szerkesztés

Ebből sajnos arra lehet következtetni, hogy a tiszabőiek leginkább ezen nemzetiségek és rassz tagjai iránt éreznek ellenszenvet, amelyek közé bekerült az iskolázatlanság és a vallás faktora is. De közülük is leginkább a kínaiak iránt táplálnak ellenszenvet, majd a néger, utána pedig a kínaiak irányába történik a legsúlyosabb mértékű idegenellenesség. Legvégül pedig az arabok iránt éreznek ellenszenvet a tiszabői válaszadók.

Menekültek befogadása

A tiszabőiek 14 százaléka szerint Magyarországnak mindenkit be kell fogadnia, aki erre rászorul, míg a válaszadók majdnem egynegyede, pontosan 23 százaléka igen elutasító volt ezzel kapcsolatban, mivel ennyien voltak, akik szerint senkit sem szabad befogadni. A Tiszabőn élők 62,8 viszont megfontolná azt, hogy kit kellene befogadni, mivel ők úgy vélekedtek, hogy van, akit igen, van, akit pedig nem szabad Magyarországnak befogadnia.

16. ábra - Kiket kellene Magyarországnak befogadnia?

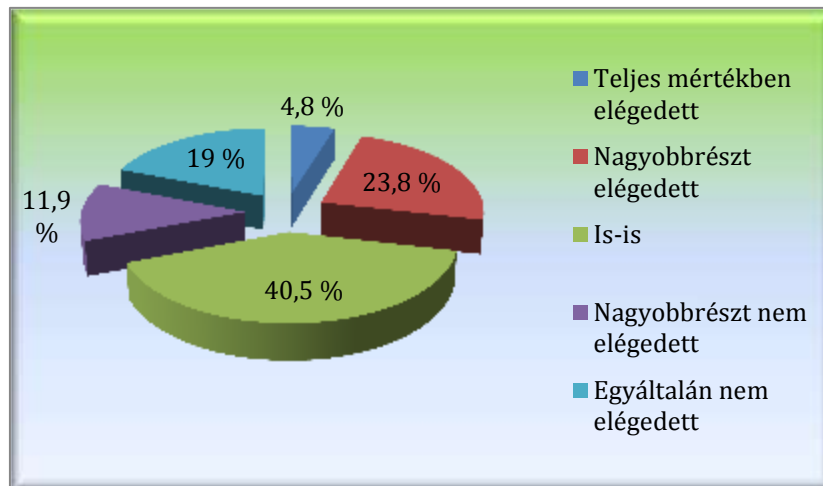

Forrás: saját szerkesztés

Politikai és gazdasági elégedettség

A tiszabőiek mindössze 4.5 százaléka szerint mennek nagyon jó irányba a dolgok a faluban, míg 45.5 százaléuk szerint inkább rossz mutat Tiszabő politikai és gazdasági működése. A tiszabőiek pontosan fele, vagyis 50 százaléka szerint viszont nagyon rossz irányt jelez a falu politikai és gazdasági élete. Ez azt jelenti, hogy a faluban élők túlnyomó többsége szerint nincs minden rendben. A válaszadók 100 százaléka tudja, hogy ki Tiszabő polgármestere, viszont csak 87.2 százaléuk tudta megmondani a polgármester, Farkas Barnabás pontos nevét. A tiszabőiek 4.8 százaléka nagyon elégedett a polgármester munkájával, de további 23.8 százaléuk is nagyjából elégedett Farkas Barnabás munkájával. A válaszadók 40.5 százaléka elégedett is, meg nem is, valamint 11.9 százaléuk inkább nem elégedett a polgármester munkásságával. A tiszabőiek csak 19 százaléka viszont egyáltalán nincs megelégedve a falu polgármesterének munkájával, mivel szerintük egyáltalán nem jó munkát végez Farkas Barnabás. A válaszokból tehát kiderült, hogy a tiszabőiek nagy többsége elégedett is, meg nem is a falu polgármesterének teljesítményével.

17. ábra - Mennyire elégedett a polgármester munkájával ?

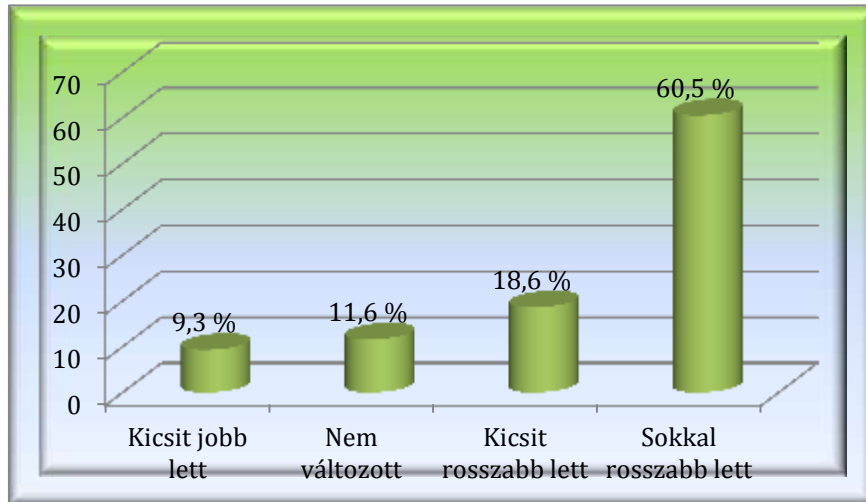
Forrás: saját szerkesztés

Anyagi helyzet változása, közbiztonság

A tiszabőiek 9.3 százalékanak lett kicsit jobb az anyagi helyzete az utóbbi egy évben, és 11.6 százalékanak nem változott a helyzete ilyen téren, míg 18.6 százalékunál kicsit rosszabb lett a pénzügyi helyzet. A tiszabőiek 60.5 százalékanak viszont jelentős negatív irányú változásról számolt be, vagyis az ő anyagi helyzetük sokkal rosszabb lett.

A tiszabőiek 5 százaléka bízik abban, hogy jövőre sokkal jobb lesz az anyagi helyzete, míg szintén 5 százaléuk kismértékű javulásra számít. A válaszadók 27.5 százaléka azzal kalkulál, hogy nem fog változni jövőre a pénzügyi helyzete, míg a 12.5 százaléuk kismértékű negatív elmozdulást vár a következő évtől. Viszont a faluban élők fele, vagyis 50 százaléuk úgy nyilatkozott, hogy nagymértékű romlásra számít jövőre. Jász – Nagykun – Szolnok megye ezen településén élők mindössze 9.3 százaléka elégedett nagyjából Tiszabő közbiztonságával, míg 46.5 százaléka közepesen elégedett, vagyis elégedett is, meg nem is.

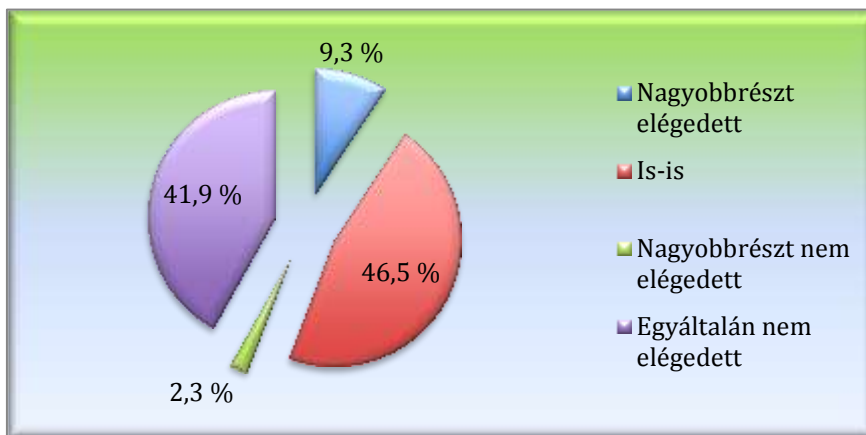
18. ábra – A tiszaböiek anyagi helyzetének változása az egy évvel előbbi állapothoz képest

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 2.3 százaléka nagyjából nem elégedett, míg 41.9 százalékuk egyáltalán nem elégedett Tiszabő közbiztonságával. Tehát megfigyelhető, hogy Tiszabő közbiztonsága jónak is mondható, meg nem is, tehát közepesnek mondható. A lakókörzet közbiztonságával pedig 2.3 százaléuk elégedett teljes mértékben, míg 20.5 százaléuk elégedett valamelyest. Elégedett is meg nem is a lakókörzet közbiztonságával a tiszaböiek 45.5 százaléka, míg 9.1 százaléuk nagyjából nem elégedettek. Továbbá egyáltalán nincs megelégedve a lakókörzet közbiztonságával a tiszaböi válaszadók 22.7 százaléka.

19. ábra – A tiszaböiek elégedettsége a közbiztonsággal

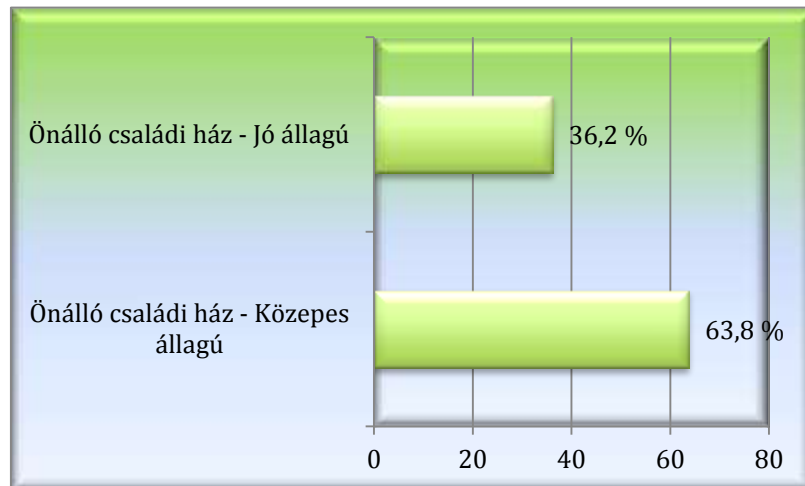

Forrás: saját szerkesztés

Lakóépületek, és a lakások jellege, komfortfokozatuk, valamint értékük és problémáik

A tiszaböiek mindegyike családi házban lakik, vagyis csak ilyen jellegű épületek vannak a településen. A Tiszabőn élők 63.8 százaléka lakik közepes állagú önálló családi házban, míg 36.2 százaléuk háza jó állapotúnak mondható a válaszadók szerint.

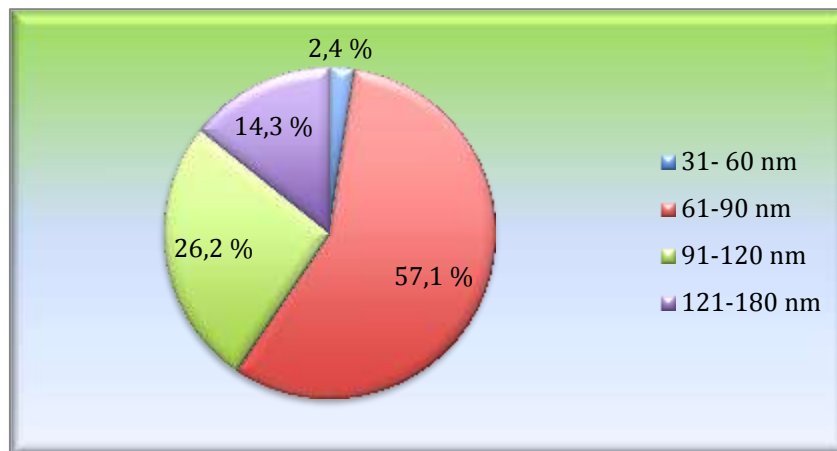
20. ábra - A válaszadók lakóépületeinek típusai és állapota

Forrás: saját saját szerkesztés

A lakások alapterületét vizsgálva arra az eredményre juthatunk, hogy 31-60 négyzetméter között a válaszadók 2.4 százaléka lakik. 60-90 négyzetméteren él a faluban élők 57.1 százaléka, míg 91-120 négyzetméter közötti lakásban 26.2 százalékuk lakik. A válaszadók 14.3 százaléka él 121-180 négyzetméter között, valamint 1 százalékuk 250 négyzetméternél nagyobb lakásban, vagy házban.

21. ábra – A tiszaböiek lakásméretének aránya

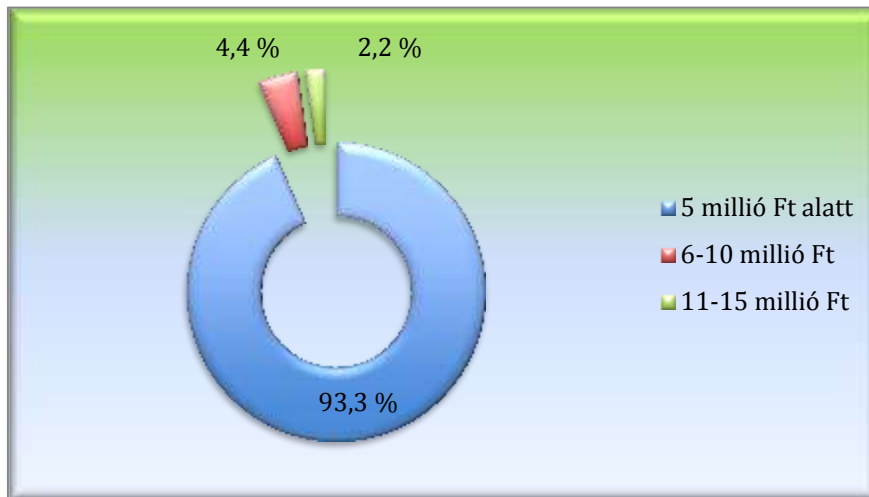
Forrás: saját szerkesztés

A Tiszabón élők 29.8 százaléka átlagos, míg 70.2 százaléka jó lakáskörülményeket tudhat magáénak. Tehát a tiszaböiek elmondása alapján egyikük sem él rossz lakáskörülmények között.

Komfort nélküli házban vagy lakásban a tiszaböiek 20.5 százaléka él, míg fél komforttal 31.8 százalékuk, míg komfortos lakásban a válaszadók 25 százaléka lakik. Összkomfortos lakása van a tiszaböiek 22.7 százalékának.

A tiszaböi házak 93.3 százalékának értéke 5 millió Ft alatt van, míg 4.4 százalékuk 5-10 millió Ft közötti értéket ér. A tiszaböi házak 4.4 százaléka 5-10 millió Ft-ba kerül, míg 2.2 százalékuk 10.15 millió Ft-ért el házáat.

22. ábra – A tiszabői ingatlanok értéke

Forrás: saját szerkesztés

A tiszabői házak legfőbb problémái:

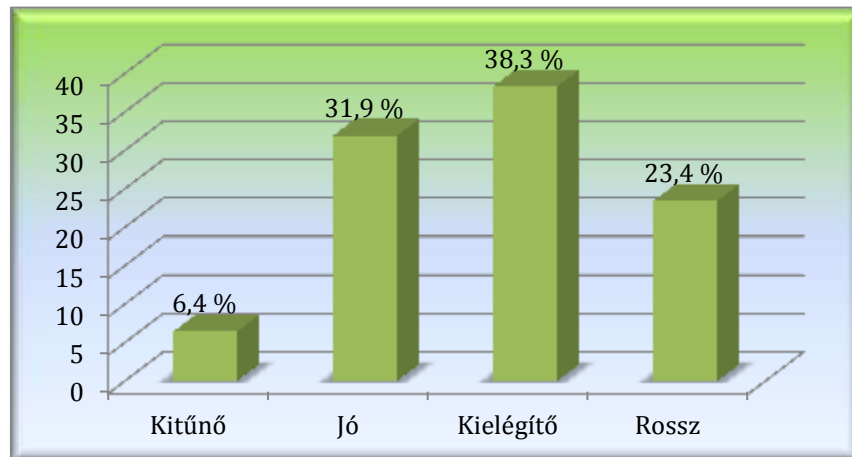
- Ajtó, ablak
- Belvizes
- Kazánprobléma
- házrepedés
- Burkolás
- Tisztító meszelés szükségessége
- Falak repedezése
- Tatarozás
- Fürdőszoba hiánya
- Fűtés hiánya
- Kerítés
- Meszelések
- Nagyon öreg
- Salétromos
- Süllyedés
- Penészes
- Nincs anyagi lehetőség komfortossá, lakhatóvá tenni
- Nincs központi fűtés
- Nyílászáró
- Vakolás
- Csempézés
- Festés

Volt olyan lakás, amelyben 10-en lagnak 75 m²-en.

A tiszabőiek testi-, lelki egészsége és a háztartások jellemzői

Tiszabőn egyetlen válaszadónak a testi egészsége sem számít nagyon rossznak, míg 23.4 százalékuk rossz testi egészségről számolt be. A faluban élők több, mint egyharmadának, pontosan 38.3 százalékának kielégítőnek számít a testi egészsége, míg 31.9 százalékuk jó egészségi állapotról számolt be. A tiszabőiek fennmaradó 6.4 százaléka viszont kitűnő testi egészségnek örvend.

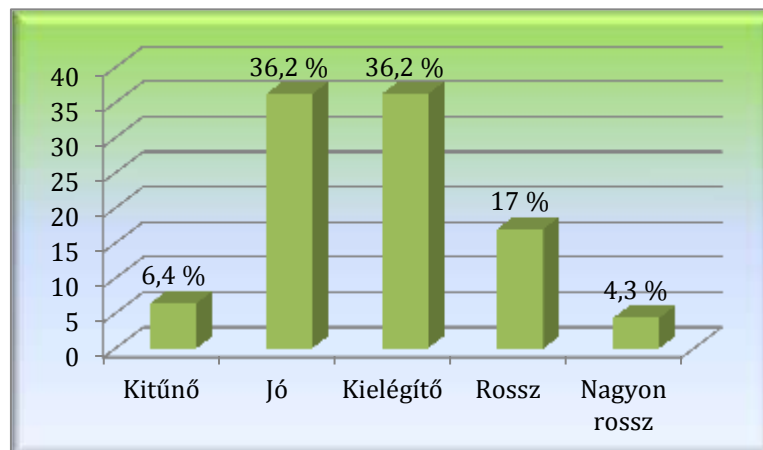
23. ábra – A tiszabóiek testi egészsége

Forrás: saját szerkesztés

A lelki egészsége viszont a tiszabóiek 4.3 százalékának nagyon rossz, míg 17 százalékának számít rossznak a lelki egészsége. A faluban élők több, mint egyharmadának, pontosan 36.2 százalékuknak kielégítő, míg pontosan ugyanilyen arányuknak, vagyis 36.2 százalékuknak jó a lelki állapota. A további 6.2 százalékuknak kitűnőnek számít a lelki állapota.

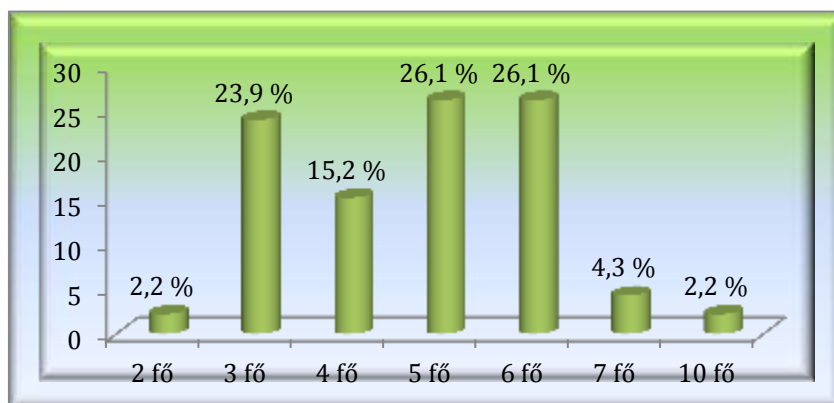
24. ábra – A tiszabóiek lelki egészsége

Forrás: saját szerkesztés

A tiszabóiek közül senki sem él egyedül, míg mindössze 2.2 százalékuk él párban, vagyis ketten élnek együtt közös háztartásban. A válaszadók 23.9 százalékának háztartásában hárman élnek együtt, míg 15.2 százalékuknál négyen laknak együtt. A tiszabóiek 26.1 százaléka lakik öt fős háztartásban, míg öt főnél nagyobb háztartásban a faluban élők 32.6 százaléka él, amelyből 26.1 százalékuk hatan, 4.3 százalékuk heten, 2.2 százalékuk tízen élnek együtt. Tehát Tiszabón a legnagyobb arányban az öt és a hat fős családok élnek, mivel mint a két típusnál 26.1 – 26.1 százalékban vannak jelen a faluban.

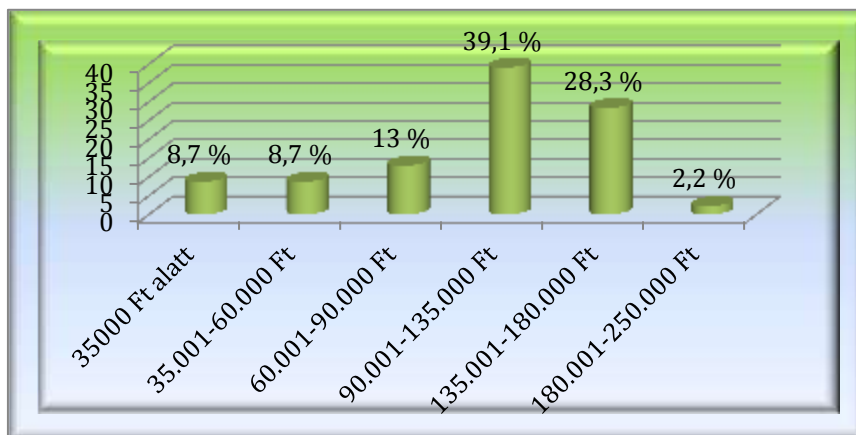
25. ábra –A tiszabői háztartás-tagok száma

Forrás: saját szerkesztés

A tiszabői háztartások 4.3 százalékában nincs rendszeres havi jövedelem, 21.6 százalékuknál viszont csak egyetlen főnek van rendszeres havi jövedelme. A faluban élő háztartások 50 százalékánál 2 főnek van rendszeres havi jövedelme, három jövedelemmel rendelkező pedig a háztartások 19.6 százalékánál van. Négy jövedelemmel rendelkező a tiszabői 2.2 százalékánál van. A legszegényebb tiszabői háztartásban mindössze 20.000 Ft-ból tudnak gazdálkodni, míg a leggazdagabb háztartásban 210.000 Ft-ot keresnek összesen. A tiszabői háztartások 8.7 százaléka 35.000 Ft alatti összegből gazdálkodik, míg 35.000 és 60.000 Ft közötti összegből a válaszadók háztartásainak szintén 8.7 százaléka él. 60.000 és 90.000 Ft közötti pénzből tud gazdálkodni a háztartások 13 százaléka, 39.1 százalékuk 90.000 és 135.000 Ft-ot, 28.3 százalékuk pedig 135.000 és 180.000 Ft-ot tud összegyűjteni egy hónapban. 180.000 és 250.000 Ft közötti pénzüsszegekből mindössze 2.2 százalék tud gazdálkodni egy átlagos hónapban.

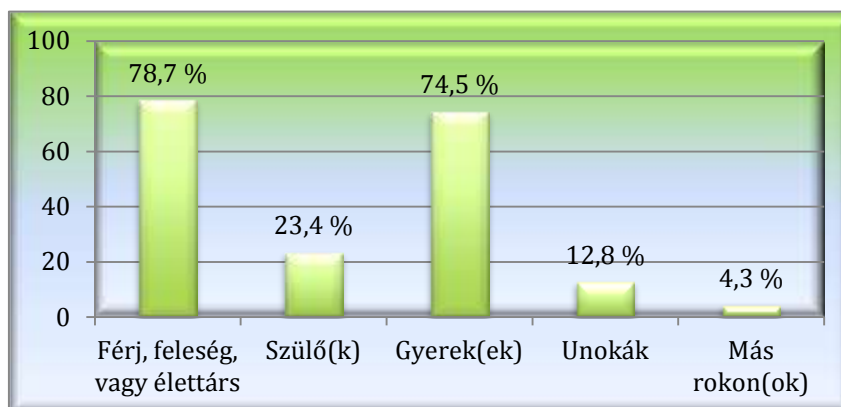
26. ábra – A tiszabői háztartások bevétele egy átlagos hónapban

Forrás: saját szerkesztés

A tiszabőiek közül senki sem tud félretenni, takarékoskodni a fizetéséből, vagy bevételéből. A válaszadó tiszabőiek 78.7 százaléka él együtt férjével, feleségével, vagy élettársával, míg szüleivel 23.4 százalékuk él közös háztartásban. A gyermekével 74.5 százalékuk él együtt, viszont unokájával 12.8 százalékuk, míg más rokonnak 4.3 százalék, továbbá nem rokonnak senki sem él közös háztartásban Tiszabőn.

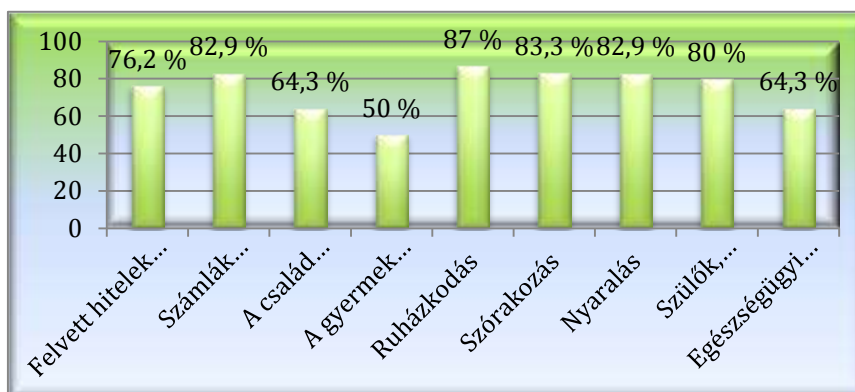
27. ábra –A tiszaböiek az alábbi rokonokkal élnek közös háztartásban

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 76.2 százalékának számára problémát okozott az utóbbi időben a felvett hitel visszafizetése, viszont a tiszaböiek még ennél is több, pontosan 82.9 százalékának számára gondot okozott a számlák, vagyis a rezsiköltségeinek kifizetése az utóbbi időben. A család étkeztetése a válaszadók 64.3 százalékának okozott problémát az utóbbi időben, míg a gyermek taníttatása a tiszaböiek 50 százalékának számára okozott gondot. Viszont pénzhiány miatt gondot okozott a ruházatkodás is, ez a tiszaböiek 87 százalékára volt érvényes, a szórakozásra a válaszadók 83.3 százaléka nem tudott pénzt fordítani. Pénzhiány miatt a tiszaböiek majdnem fele, pontosan 82.9 százaléka számára okozott gondot a nyaralás, míg a szülők, vagy rokonok segítése a válaszadók 80 százalékának okozott problémát. Az utóbbi időben a tiszaböiek 64.3 százaléka számára okozott gondot pénzhiány miatt az olyan egészségügyi kiadások kifizetése, mint például a gyógyszer, vagy az orvosi vizsgálat.

28. ábra – A tiszaböiek számára pénzhiány miatt problémát okoztak az alábbiak

Forrás: saját szerkesztés

A tiszaböiek 90.5 százaléka nem volt seholy nyaralni az elmúlt évben, míg 7.1 százalékuk csak Magyarországon belül voltak nyaralni, és csak további 2.4 százalékuk volt külföldön is nyaralni. A válaszadók 87 százaléká soha nem jár könyvtárba, míg 13 százalékuk csak alkalmanként látogat el. Múzeumba a faluban élők 95.7 százaléka soha nem jár, de 4.3 százalékuk is csak alkalmanként. Kiállításokra 95.7 százaléka nem jár soha, míg 4.3 százalékuk csak alkalmanként látogat ilyen eseményeket. Moziba a válaszadók 76.1 százaléka nem jár soha, míg 23.9 százalékuk néha jár csak filmszínházba. A válaszadók 93.5 százaléka soha nem jár színházba, de 6.5 százalékuk is csak alkalmanként. Sportrendezvényre 84.8

százaléka nem jár soha, míg 15.2 százalékuk csak alkalmanként. Hangversenyre soha nem jár egyetlen tiszabói sem. Tehát jól látható, hogy rendszeresen egyetlen felsorolt eseményt sem látogatnak Tiszabón.

Következtetések, javaslatok

A vidéki falvak helyzete jelentős problémát jelent Magyarországon, amely megoldása egyre sürgetőbb lenne. Tiszabón a legsúlyosabb problémát a szegénység és a munkanélküliség jelenti, de további megoldandó feladatot nyújt a nyugdíjasok helyzete, és a bűnözés visszaszorítása is. A probléma igen összetett, de okai között mindenképpen megtalálhatóak az alacsony iskolázottság, a munkahelyek hiánya, és az az elszigeteltség, amelyet a szocialista korszakban hozott döntések eredményeztek. Ennek következtében a közlekedés nehézkessé vált, és a zsákutcás településsé válás miatt a kereskedelmi és megélhetési lehetőségek is csökkentek, amelynek következtében sokan elvándoroltak a faluból. A rendszerváltás előtti időszakban tapasztalt hátrányok a rendszerváltás utáni időszakra is hatással voltak, így egy hosszú folyamat eredményének hatására lett 2012-ben, a GFK mért adatok alapján, Tiszabó Magyarország legszegényebb települése.

Mivel Tiszabó jelenleg földrajzilag és közlekedésileg is elszigetelt a többi településtől, ezért a jelenlegi helyzetből megoldását helyben kell keresni, amelynek alapja lehet az a fiatal korosztály, akiknek köszönhetően Tiszabó a kistérség legfiatalabb települése. Számukra a legkézenfekvőbb megoldás a mezőgazdaságban lévő lehetőségek kihasználása lenne, amelynek lehetőségei adóttak a településen és történetileg visszavezethető hagyományai is vannak. Ezen tevékenységnek keretet adhat egy szociális üzem, amelybe olyan szociális foglalkoztató vállalkozások tartoznak, amelyek a másodlagos munkaerőpiacon működnek. A szociális üzemek ezen típusának célja, hogy a hosszú távon munkanélküli személyeket bevonja az elsődleges munkaerőpiacba, amely során hosszú távú munkát kínálnak a munkaerőpiactól távol álló, hátrányos helyzetű embereknek. A9

A tiszabóiek 2.2 százaléka nem járt iskolába, és 8.9 százalékuknak nincs meg a 8 általános iskolai végzettsége. A településen élők 48.9 százalékának meg van a 8 általános iskolája, de sajnos csak ez a legmagasabb végzettsége, viszont 17.8 százalékuk már befejezte a szakmunkásképző iskolát is. A Tiszabón élők 6.4 százalékuk szakközépiskolai érettségivel rendelkezik, 8.9 százalékának pedig megvan a gimnáziumi érettségije. Ez azt jelenti, hogy Tiszabón a legmagasabb iskolai végzettséget a gimnáziumi érettségi jelenti. Tehát a faluban nem él értelmiségi személy. Tiszabón 1990-ben volt a népességminimum, és ezután a nagy elvándorlással egyensúlyba került népességszaporulat miatt. A kistérség többi településével ellentétben itt természetes szaporulat volt mérhető. Jelenleg pedig ez a kistérség legfiatalabb települése, ellenbe itt a legnagyobb a munkanélküliség is. Tiszabó a rendkívül magas munkanélküliséggel és az országos átlag 15 százalékát meg nem haladó jövedelemszinttel jellemezhető. A romák aránya a teljes falubeli lakossághoz képest 89 százalék.

Hivatkozott források

- BABBIE, E. (2003): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata (hatodik kiadás). Budapest, Balassi Kiadó. 226-227. p.
- KEMÉNY I. (2004): A magyarországi romák, Press Publica Kiadó, 3-11. p.
- STEWART, M. (1994): Daltestvérek. Az oláh cigány identitás és közösség továbbélése a szocialista Magyarországon. Budapest, T-Twins Kiadó, 26. p.

Internetes forrás:

1. Törökszentmiklós Térsége Többcélú Kistérségi Társulásának Szociális Szolgáltatástervezési Koncepciója, Letöltés dátuma: 2013. december 13. Forrás: [www.torokszentmiklos.hu/hirek/31164/1. sz. melleklet](http://www.torokszentmiklos.hu/hirek/31164/1.sz.melleklet)
2. Zolnay János: Forrásínség, 2013. december 13. Forrás: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/forrasinseg>
3. <http://www.tiszabo.t-online.hu>
4. http://www.sozialproduziert.at/index.php?article_id=20&clang=1

Szerző

HORVÁTH Ádám

PhD hallgató

Szent István Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola

horvathadam1414@yahoo.com

EXAMINATION OF SOCIAL ATTITUDES TOWARDS WASTE MANAGEMENT TECHNOLOGIES

A hulladékgazdálkodással kapcsolatos társadalmi attitűdök vizsgálata

KASSAI, Zsuzsanna – FARKAS, Tibor

Abstract

Environmental protection has a significant function among social problems. One of the chief environmental concerns is waste disposal. The aim of this study is to demonstrate earlier research results and a research plan (The research project is funded by TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0015 grant.) which promote the social acceptance of newest waste management technologies. The environmental shaping process of human being has strong social aspects and so its consequences have the same nature (Giddens, 1997). Based on an extended literature review some significant research findings concerning environmental awareness will be presented in this paper. Among others the motivating factors of environmental activities will be analysed. Then the social attitudes related to waste management will be examined.

Beside waste management technologies our research will concentrate on thermolysis. From juristic point of view thermolysis is an incineration process and the local communities – even without green organizations – frequently protest against it. In our opinion, this kind of protest however can be eliminated with the help of comprehensive information exchange, credibility and social inclusion of the local communities.

Keywords: *waste management, termolyses, environmet consciousness, conflicts, social acceptance*

Összefoglaló

A környezetvédelem előkelő helyen szerepel a társadalmi problémák sorában. Az egyik legfontosabb környezettel kapcsolatos gond a hulladék elhelyezése. A tanulmány célja, hogy olyan korábbi kutatási eredményeket és egy kutatási tervet mutasson be, amelyek segítségével elő lehet mozdítani a legújabb hulladékgazdálkodási technológiák társadalmi befogadását. A környezetalakító tevékenységünk eredete ugyanis társadalmi jellegű, és így a következményeinek túlnyomó része sem lehet más természetű (Giddens, 1997). Először egy széleskörű szakirodalmi áttekintés keretében a környezettudatossággal kapcsolatos kutatási eredményeket vázolunk fel, majd a környezetvédelmi aktivitást motiváló tényezőket elemezzük. Végül a hulladékgazdálkodással kapcsolatos társadalmi attitűdöket vizsgáljuk. A hulladékgazdálkodási tevékenységek közül elsősorban a hőbontáson alapuló hulladékhasznosítási technológiára koncentrálunk. Jogilag a termolízis is hulladékégetésnek minősül és a lakosság – a zöld szervezetek nélkül is – előszeretettel tiltakozik az ilyen eljárások ellen. Véleményünk szerint az ilyen jellegű

társadalmi tiltakozás objektív információkkal, hitelességgel és a helyi közösségek bevonásával azonban csökkenthető.

Kulcsszavak: *hulladékgazdálkodás, termolízis, környezettudatosság, környezeti konfliktus, társadalmi bevonás*

JEL code: *O13, Q53*

Introduction

In contrast to the international practice, opinion-polls have rarely examined the environmental view of inhabitants in Hungary. Only few deals with the examination of relationships of the inhabitants and the environmental programmes. It has already well known fact that environmental subsidies of the European Union and the Hungarian State are also in vain, if there was no appropriate planning and the involvement of population did not occur. Environment protection which has often priority in settlement development has a long term development chance only if the population believe in sustainability and they lead a conscious, environment-friendly life. Therefore, in the future it will be necessary to elaborate such local and regional strategies, which will strengthen the responsibility of people for environment and will be resulted in strong environmental parochialism (Kovács, 2001).

In the current study based on literature review mainly the social attitudes related to waste management will be examined and research findings concerning environmental awareness of local communities and its social acceptance will be demonstrated.

Material and methods

A project called ‘Basic Research Development in the Pyrolysis Technology Research Center’ is implementend between 2012 and 2015 in Szent István University. In the frame of this project our research group set the examination of social acceptance of incinerator operating by thermolysis technology and the management of already existing conflicts as aims. We examine what kind of attitudes the members of local communities have concerning these technologies.

We chose settlements affected thermolysis technology from a certain point of view. Therefore, we visited smaller settlements where thermolysis enterprises ran or the foundation of such plant was hindered. We also chose a control settlement where there wasn’t such an enterprise and it was not planned to be established. Our control settlement is Tura, where we already made some explorative interviews to get to know how the waste management conflicts had been managed there.

First, we studied a wide range of books, journal articles, research reports and case studies concerning environment awareness and the social acceptance of waste management technologies. Until now only limited information has been available about these topics. Therefore, we consulted with some experts to improve our understanding concerning environmental issues and waste management technologies. In this study we present some of the most important research findings of the literature review.

Examination of environmental awareness

In the 1970s environment awareness achieved a prominent position in the in the policy agenda and also in researches in the Western countries (Dunlap et al., 2000). However, Maloney and Ward (1973) pointed out at that time most of the people were committed to environment protection in vain, since they could not be considered environmentally conscious based on their knowledge or behaviour (Maloney-Ward, 1973).

The environmental awareness is a type of behaviour which practical aim is the formation of harmony between man and environment. The degree of environmental sensitivity, problem sensitivity and environmental awareness can stem from genetical, psychological-mental and learned components (Catton – Dunlap, 1978; Kovács, 2007). The individual features contain the environment oriented thinking, value judgement and attitude as well. The components of environmental awareness are on the one hand the inclination to the positive or negative environmental answers, on the other hand the views related to environment formed by learned, acquired knowledge and tendencies of action arising from that. So the environmental orientation depends on learned behaviour patterns, scientific knowledge or ideas supported with ideologies (Kovács, 2007). However, other researchers found that that factual knowledge has no effect on environmental awareness (Grob, 1995).

Nagy and Káposzta (2003) analyse in their study the interactions between environment and agriculture. They conclude that the EU directives and regulation related to rural development and agriculture can have an important effect on the state of development of environment awareness of rural population.

The environmental culture of residence and all of its elements have an effect on the environment awareness of the residents of the place. The media, the education, the research and development, the legislative regulation, the enterprises, the civil organizations, the institutions and the social environment around the individual influence the scale of values and beliefs. They have also impact on ecological awareness level, namely how much information is possessed related to the state and problems of environment and their solutions. The values, the beliefs and the ecological awareness together determine the attitudes related to environment and the general positive or negative relations to environmental problems (Kaiser et al.; Schafferné Dudás, 2008).

The residents' relations to environment protection are mainly determined by their direct affection. Those environmental impacts which are visible and have direct effect on us and make the inhabitants active can change the environmental behaviour. However, often even they are not enough to do so. The environmental awareness of the population usually consist of only the disapproval of environmental pollution and often do not care about the restricted availability of the natural resources (Vass, 2008).

Beside worries about job and certainty of existence, environmental problem is one of the most important issues people are engaged according to the Western-European opinion-polls (Kaplan, 2002; Kovács, 2007). In Hungary one of the earliest nation-wide representative research was conducted by László Kulcsár, Tamás Hársfalvi and Tibor Misovicz between 1987 and 1990. They examined the knowledge and orientation of people related to environment. They assumed that there is a significant relationship between the objective ecological state of environment and the ecological consciousness of people.

They found that environmental protection had a significant position among social problems. Almost half of the respondents were satisfied with their surroundings from ecological point of view. One-third was unaware of any ecological problems having national importance. They stated that the younger, more educated, urbanised people who have better housing conditions showed stronger sensitivity for environmental problems (Hársfalvi et al., 1989). The survey of the Labour Alliance (HUMUSZ) also confirmed that the interest in environmental problems significantly grew in the circle of university students and the younger generation is more aware of environmental issues.

One of the most often-mentioned trouble related to environment was waste disposal. While more than half of the respondents (56%) had news about environmental problems from mass media (press, radio, television, etc.), others (11%) knew them by hearing. Almost three-fifth of the respondents even did not know what organizations dealt with environment protection in Hungary. Half of the respondents were satisfied with information concerning environmental issues in all respects. But almost 30% of the respondents doubted its authenticity. They thought usually mass communication was a more authentic information source than authorities (Hársfalvi et al., 1989).

They distinguished three types of ability of act:

1. willingness to individual act;
2. willingness to collective act;
3. willingness to financial sacrifice.

The activity in environmental issues can be seen on Figure 1. Only 3% of the respondents were members of any environmental organizations. 15% took part in environmental protection activities. And only 5% stated that they were not interested in environmental issues.

Those people were more active, who connected directly to environment (by touring, hiking, fishing, holiday, etc.). Moreover, the real activity depends on individual responsibility taking, perception of the crisis of civilization (Hársfalvi et al., 1989).

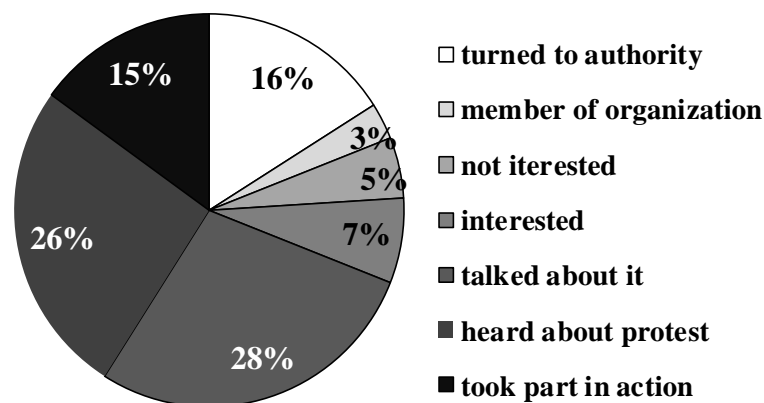

Figure 1. The activity of population concerning environmental issues

Source: own editing, 2013 based on Hársfalvi et al., 1989.

In the research of TÁRKI in 1996 it was found that environmental problems affecting Hungary were very serious already. This survey registered significant defects related to

knowledge of environmental damages except for the acid rain, the greenhouse effect, the ozone hole, the smog and the radioactivity (Vas, 2008).

According to the findings of the opinion-poll conducted by Hungarian Gallup Institute in 2004 the overwhelming majority of population would have been willing to make some sacrifice, but a lot of people expected to find solution from others. Only a smaller group of the respondents thought that the individual responsibility was as important as the liability of local authorities, environmental organizations and state for solving environmental and nature protection problems. The respondents thought that the government should have raised revenues for burdening environment heavily and dealt more severely with the largest environment polluters. However, 70% of the respondents rejected to pay more tax, even if it would have turned to improve the state of the environment (Kovács, 2007).

Examination of the social acceptance of waste management

In last few years mainly the impacts of pollutions, food safety and consumption waste have been in center of interest. The issue of environmental awareness is in close connection with the social acceptance of waste management technologies. The incineration technologies are important parts of environmental management and destruction of waste, since most of the materials can be recycled only limited times and in many cases the pollutions being present in the waste make impossible the reuse of that material. According to the EU regulation the chief aim of incineration is to enable the waste to be used as energy resources. It produces energy, since the produced energy is larger than the used energy during the incineration. In addition, the so produced surplus can be used indeed in the form of energy heat or electric energy (Csegődi, 2011).

The destruction of waste though incineration can happen in different ways:

- hazardous waste incinerator;
- communal waste incinerator;
- green waste/biomass incinerator;
- thermolysis/vitrification (www.humusz.hu).

In the absence of objective information the decision makers can take up a solid and common position. The interest of environment and society is not to accomplish solutions destructive to environment or uneconomic, but arise an opportunity to investments that serves the interest of the whole society and the environment.²⁷

The environmental organizations usually emphasise the negative impacts of incineration technologies on environment. They think that incineration is the most expensive method of treatment of waste which can not replace landfill, even it produces slag which is considered as hazardous waste. They say that incineration contributes to global warming and it is often considered to be energy-wasting.

The environmental organizations achieved already success in preventing the establishment of incineration and pyrolysis plant by their efficient interventions. Such a place was Sajóbáony. It was planned to destruct 40.000 tons of waste in a thermic way. However, the plant could not comply with the strict regulation of emission of waste incineration and so more civil

²⁷ Research plan of TÁMOP-4.2.2.a-11/1/konv-2012-0015 project

organizations raised objection against the environmental impact study. Therefore, the Environmental Inspectorate dismissed its charge (Szuhi, 2009).

Although the pyrolysis plant could not be launched in Sajóbáony, the second biggest industrial waste incinerator was established here. In the beginning the social acceptance of the incineration was very bad. Therefore, the management decided to open the door of the incinerator and organized open days, on which the representatives and the inhabitants could go around the plant. The management informed local people about their future plans regularly on open forums. In addition, they distributed booklet about the operation of incinerator among the population and made quiz concerning environmental protection for local children. So after a while the social acceptance of the incinerator started to increase (Interview with János Csorba, the Managing Director of North-Hungarian Environmental Protection Ltd.).

Kovács and Kelemen also (2011) reported on a success story in the Danube-Dráva Cement Factory. Traditionally it was one of the most environment damaging factories in Hungary. After the political transformation in Hungary the environmental pollution largely decreased. However, in 2002 hazardous waste was begun to incinerate. Although it was a generally accepted custom in the European Union and it was authorized, the inhabitants made stout resistance. Therefore, its licence concerning hazardous waste was cancelled in 2003. The enterprise tried to convince the inhabitants by authentic data, but that was an unsuccessful attempt. Finally, a social controlling group was brought to existence. They prepared a very detailed environmental impact study, published newsletter, created green number. So finally, they retrieved the trust of local people and they could launch hazardous waste incineration technology again (Szántó, 2008 cited by Kovács – Kelemen, 2011).

We examined the waste management strategy of Tura. In the end of 1990s an EU-conform waste management system was introduced with a covered dump, a compost pile and a select hall. In the beginning the inhabitants did not know anything about selective rubbish collecting. It took almost two years to change the rubbish collection technology of the population. In the beginning the waste management company induced local people to rightly act by financial instruments. Since who did not want to collect rubbish in a selective way, had to order the collection of a second rubbish-bin, which had the same price as the collection of selective rubbish-bins for the whole year. Besides, the enterprise invited the population in small groups to discuss the way and the advantages of selective waste collection. In addition, they prepared a guideline and they published newsletters. They organised open days regularly, but usually there was only meager attendance at these programmes. The manager of the enterprise considered that the inhabitants could be convinced by small steps, but it did not work from one day to the next. Changes take time.

Conclusions

We have summed up results of some researches concerning environmental attitudes of inhabitants in this study. From the literature review it turned out it is difficult to draw conclusion concerning an effective opinion, a concrete action or behaviour. The attitude of population can be influenced by such internal and external factors like the information, the activity of civil organizations, the local political interventions, the participation in local decisions and the possibility of participation. The awareness, the system of values and the relations to environment of the society can be largely affected by the age, the educational level, the size of settlement, the position on the social ladder and the interest in ecological

problems. Living conditions, certain level of quality of life, different economic and other pressures are also determining factors.

It turned out from the case studies that involvement of the community was not equally taken into consideration in the course of decisions making concerning waste management. The investment was successfully carried out in those cases where the local community was involved in the preparation of decision making.

There are several methods for community involvement. Such methods are for example the formation of self-organizing movements, open individual or collective conversation with important local people, communal appraisal which survey and activate human, natural and economic resources or future search method. Communication with the community is also important, which can be happen in different ways, e.g. website design, editing brochure and newsletters, run local tv and radio, creating forum, blog, etc. Plant visiting can be also an effective method.

The involvement of community and the creation of local partnerships can have several advantages. Local partnerships can be more efficient by using existing resources and bringing diverse interests together and they can also facilitate innovation, and strengthen integration. Partnerships are thought to be a more flexible mean of governance which is able to handle the special local problems by building trust among the representatives of different sectors (Kassai, 2012).

Stakeholder management can be also a way of community involvement. The essence of stakeholder management is that the interests of affected people are taken into consideration during the creation of corporate strategy. Those companies which use this method establish consciously their relations to the affected people. After identifying key actors such organisational solutions must be elaborated which can mediate the interests and values of parties to each other. It is important to involve the company in preparing decision making.

In the frame of project called 'Basic Research Development in the Pyrolysis Technology Research Center' implemented in Szent István University, our research group has made a questionnaire survey of opinions of the inhabitants concerning environmental awareness and energy consumption. We examine the social attitudes concerning waste management technologies and the extension of community involvement.

This survey partly corresponds with some previous surveys, so the measuring hopefully will enable temporal comparison. We will spread the questionnaire in printed and online version as well. Since in our opinion the online survey cannot reach the socially disadvantaged members of the society. In parallel, we will make interviews with the most important actors of the examined settlements. We will control the results of the questionnaire survey with focus group interviews and we will make recommendations. Our suggestions will be made regarding how to decrease hostile attitudes in general and increase the social acceptance of incineration technologies by the authentic information and the involvement of local community.

References

CATTON W. R., DUNLAP R. E. (1978): Environmental sociology: a new paradigm. *The American Sociologist*, 13 (2), pp. 41-49. At: <http://www.skidmore.edu/~rscarce/Soc-Th->

- Env/Env%20Theory%20PDFs/Catton%26Dunlap--NEW-PARADIGM..pdf
Downloaded: 29.01.2014.
- CSEGŐDI T. L. (2011): A Hulladékgyűjtés alapjai. Manuscript, Szent István Egyetem, Gödöllő.
- DUNLAP R. E., LIERE K.D.V., MERTIG A.G., JONES, R.E. (2000): Measuring Endorsement of the New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale. *Journal of Social Issues*, 56 (3), pp. 425-442. Downloaded: 29.01.2014. At: www.researchgate.net/publication/227513018_New_Trends_in_Measuring_Environmental_Attitudes_Measuring_Endorsement_of_the_New_Ecological_Paradigm_A_Revised_NEP_Scale/file/9fcfd50cf5f5ecf6c2.pdf
- GIDDENS A. (1997): Szociológia. Osiris Kiadó, Budapest.
- GROB A. (1995): A structural model of environmental attitudes and behaviour, *Journal of Environmental Psychology*, 15 (3): pp. 209-220. Downloaded: 28.01.2014. At: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0272494495900047>
- HÁRSFALVI T., KULCSÁR L., MISOVICZ T. (1989): Környezetgazdálkodás és lakossági tudat. Research Report, KVM, Budapest.
- KAISER F.G., WÖLFING S., FUHRER U. (1999): Environmental attitude and ecological behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 19 (1), pp. 1-19. Downloaded: 28.01.2014. At: <https://home.zhaw.ch/~crb/dateien/Kaiser-Woelfing-Fuhrer99.pdf>
- KAPLAN, S. (2002): New ways to promote proenvironmental behaviour: human nature and environmentally responsible behaviour. *Journal of Social Issue*, 56 (3), pp. 491-508. Downloaded: 28.01.2014.
AT:https://www.stanford.edu/~kcarmel/CC_BehavChange_Course/readings/Additional%20Resources/J%20Soc%20Issues%202000/kaplan_2000_9_selfmotivatedaction_c.pdf
- KASSAI Zs. (2012): A LEADER program mint helyi partnerség kérdései Magyarországon. PhD thesis, Szent István Egyetem, Gödöllő.
- KOVÁCS A. D. (2007): A környezettudatosság fogalma és vizsgálatának hazai gyakorlata. Települési környezet konferencia, Debrecen.
- KOVÁCS A. D. (2001): A Dél-Tisza-völgy lakosságának környezeti tudata. *Tér- és Társadalom*. 15 (3-4): pp.161-179.
- KOVÁCS E., Kelemen E. (2011): A környezeti konfliktusok kezelése. Szent István Egyetem, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet, Gödöllő.
- MALONEY, M.P., WARD, M. P. (1973): Ecology: Let's Hear from the People. *American Psychologist*, 28, pp. 583-586. Downloaded: 28.01.2014. At: <http://psycnet.apa.org/journals/amp/28/7/583/>
- NAGY H., KÁPOSZTA J. (2003): The role of multifunctional environmental policy in the agricultural development. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. 5 (6): pp. 28-34.
- SCHÄFFERNÉ DUDÁS K. (2008): A környezettudatosság többszintű értelmezése és a környezettudatos fogyasztói magatartás vizsgálata. PhD thesis, Pécs.
- SZUHI A. (2009): Pirolízis bukta. Downloaded: 23.07.2013. At: <http://www.humusz.hu/node/9089>
- VASS E. (2008): Környezetgazdálkodás és lakossági tudat – A kunbányai környezettudatossága. Manuscript.
Research plan of TÁMOP-4.2.2.a-11/1/konv-2012-0015 project. 2013. Szent István University, Békéscsaba.

Authors

Dr. KASSAI, Zsuzsanna

assistant professor

Szent Istvan University

Faculty of Economics and Social Sciences

HU-2100 Gödöllő, Páter K. st.1.

kassai.zsuzsanna@gtk.szie.hu

Dr. FARKAS, Tibor

associate professor

Szent Istvan University

Faculty of Economics and Social Sciences

HU-2100 Gödöllő, Páter K. st.1.

farkas.tibor@gtk.szie.hu

**ENERGIARÉGIÓK TERÜLETI KIFORMÁLÓDÁSÁNAK VIZSGÁLATA
MAGYARORSZÁGON**

The Analysis of the Spatial Formation of Energy Regions in Hungary

KRÁMOS Dániel – TÓTH Antal

Összefoglalás

A regionális vizsgálatoknál mindig problémát okoz a régió fogalmának, méretének, intézményének, funkciójának meghatározása, mivel sokat és sokak által használt definíció. Többféle régiót is megkülönböztet a regionális szakma, melyek vizsgálata, bemutatása számtalan módszertant és modellt követ. Kutatásunk során az új keletű, megújuló erőforrásokat hasznosító energiarégiók elméleti rendszerét vizsgáljuk. Magyarországon jelenleg még nincs hivatalosan elfogadott definíció, vagy energiarégiós rendszer. Bemutatjuk Anssi Paasi intézményesülési elméletét és a német energiarégiók 33 pontos kritériumrendszerének modelljét. Kutatásunk felhasználja a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal KÁT beszámoló adatait, melynek feldolgozásával meghatározzuk azokat a településeket, melyek elvileg energiarégiót alkothatnak Magyarországon. Az eredményekkel bemutathatóak azok a térségi és regionális kezdeményezések, melyek még a megújuló energiarégió fogalmának hivatalos hazai kodifikálása előtt megkezdték az intézményesülést.

Kulcsszavak: megújuló energia, régió, Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal, energiarégió

Abstract

In regional researches we always have to face the problem of defining the concept, size, institution and the function of the region accurately, due to the fact, that region definitions are widespread and often mentioned. The regional/spatial sciences distinguish many region types, according to severe investigation and assessment methods and models. In the course of our research we investigate the theoretical system of the energy regions based on newfangled renewable energy sources. In Hungary the definition hasn't already been officially accepted, and there is no existing energy region system. We present the thesis on the institutionalization by Anssi Paasi and the model of the 33-point-criteria system applied in the German energy regions. In our research we evaluate KÁT report data published by Hungarian Energy and Public Utility Regulatory Authority, thus we assign the settlements constituting energy region theoretically in Hungary. The results could demonstrate those micro-regional and regional level initiations, which started their institutionalization process before the national formal codification of energy region definition.

Keywords: renewable energy, region, Hungarian Energy and Public Utility Regulatory Authority, energy region

Bevezetés

Egyre elfogadottabb tény, hogy a világ legnagyobb problémái között igen előkelő helyen szerepel az energia kérdésköre is. Napjainkban az egyik leginkább fejlesztendő szektor a megújuló energiaforrásokkal történő energiaellátás (WHITTAM ET AL 2012, CALLAGHAN ET AL 2012). Az energiafüggőség hatása érezhető a természeti és a gazdasági, valamint a társadalmi és humán környezetben is (PATKÓS 2009). Magyarország számára a megújuló energiaforrások alkalmazása egyszerre szükségszerűség és lehetőség is (BUJDOSÓ ET AL. 2012). Európai Unió tagállamként kötelezettségeink vannak, ugyanis 14,65%-os megújuló energia részarányt kell megtermelnünk és hasznosítanunk 2020-ig (SZÁNTÓ ET AL 2010).

A Magyar Nagylexikon szócikke tág régióértelmezést ad: A hétköznapi fogalomhasználatban a térség, vidék, övezet, táj, körzet, államokon belüli területegység szinonimája, a regionális tudományban pedig egy lehatárolt, a környezetétől elkülönülő területi egység a nemzeti és a települési szint között. Ezt a társadalmi folyamatok széles körét átfogó, soktényezős társadalmi-gazdasági kohézió, lakosainak összetartozás- (identitás-) tudata, valamint érdemi irányítási hatáskörű és önállóságú regionális intézmények rendszere fogja tartós egységbe (NEMES NAGY J. 2005). A megújuló energiaforrások vizsgálatának egy újkeletű iránya a regionalitás kérdésköre. Erre külföldön már folynak kísérleti kutatások, amelyek vizsgálatunk egyik fő elméleti háttérét jelentik. A regionális vizsgálatoknál mindig problémát okoz a régió fogalmának, méretének, intézményének meghatározása (PATKÓS 2010). Talán az egyik legjobb megfogalmazása a következő: „Meghatározott területi egység, amely nagyban függ a meghatározó személyétől.” (SZABÓ 2005). A komplex régió egy komplex rendszer, melyet a társadalom, a természet, és a gazdaság működtet. Ez a tércategória elsősorban a közigazgatáshoz kapcsolódó fogalom, amely számos funkcióval van ellátva, komplex egész. A funkcionális régiókat pedig egy-egy bizonyos céllal lett létrehozva vagy felülről, vagy alulról jövő kezdeményezésként. Ilyen például a természetvédelmi kategória a Nemzeti Park, vagy gasztroturisztikai egység a borrégió, borvidék (PRÓBÁLD 1995). Mivel mi egy olyan funkciót próbálunk megvizsgálni regionálisan, amely az megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos, így mi a régió fogalmát egy Európai Unió rendszerben leginkább a régi NUTS IV-es vagy mostanság a LAU 1-es kategóriához lehetne sorolni. Mivel Magyarországon, regionális szinten kevés adat található, így először a települési adatbázisokhoz kell fordulni. Erre a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal adatbázisa a legmegfelelőbb.

A kutatás során megvizsgáljuk a megújuló energia alapon megtermelt és a KÁT rendszerben értékesített energia területi eloszlását, amely jelenleg az egyik leghasználhatóbb adatbázis a megújuló energiák terén. Az így kapott eredményeket összevetjük a meglévő LEADER Akciócsoportok határaival. Alapkérdésünk úgy fogalmazható meg, hogy vajon ezek a települések egy-egy intézményesített térség (régió) részeként termelik a megújuló energiát, vagy független módon, és a területi egybeesések csak a véletlennek köszönhetőek.

Anyag és módszer

A kutatás alapját kétféle, a regionális kutatásokban alkalmazott elmélet jelenti. Az első a német energiaregiós modell kritériumrendszere. A modell HOPPENBROCK – FISCHER 2012-es munkájában olvasható (HOPPENBROCK et al 2012). A primer kutatások ez alapján a modell alapján készültek el. A modellt 5 főpont és 33 alpont szerint alakították ki, amelyben az egyes alpontokra 3 pont szereshető, és így alakul ki a maximális 99 pont. Az ajánlott értékeknél a következőket határozták meg: ahhoz, hogy valaki az „induló 100 százalékos régió” („100ee-Starterregion”) címet kívánja viselni, a kritériumpontokból minimum 20-at kell teljesítenie, ha a „100 százalékos megújuló energiaregió” („100ee-Region”) státuszba kíván lépni, akkor minimum 40 pontot kell elérnie. Mivel a pontozási rendszer részletei nem ismeretesek, ezért

vizsgálatunkban leegyszerűsítve, 0-1 pontozással alkalmaztuk a kritériumokat. (HOPPENBROCK et al 2012)

A kritériumok az alábbi címszavakkal fogalmazódtak meg:

1. A régió mérete és területi elhelyezkedése
2. A régió intézményesített belső rendszere
3. Megújuló energia célkitűzés a villamosenergia-ágazatban
4. Megújuló energia célok a hőszektorban
5. Célok minősége, speciális mérlegek
6. Felelősségtudatos célmeghatározás
7. Alternatív célkategóriák, fenntarthatósági célok
8. Sajátosságok
9. Megújuló energiák adatbázisa
10. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának adatbázisa
11. A tervezési eszközök használata
12. Közigazgatási intézkedések
13. Nyilvánosság biztosítása (PR tevékenységek)
14. Konfliktuskezelés
15. Regionális hálózatépítés
16. Tanácsadó szolgáltatások a polgárok és a vállalkozások számára
17. Az energiaipar regionális elköteleződése
18. Vállalati elkötelezettség
19. Kisipar elkötelezettsége
20. A regionális finanszírozás és polgári részvétel
21. Állampolgári tevékenységek
22. Az energia átalakulási folyamat folytonossága
23. Fenntartható mobilitás
24. A villamos energia igény a megújuló energiák részesedéséből
25. A hőenergia igény a megújuló energiák részesedéséből
26. Egy főre jutó telepített fotovillamos rendszerek
27. Az egy főre jutó napkollektorok száma
28. Felújítás és az energiahatékonyság
29. Kukorica terület részaránya a mezőgazdasági földterületeken
30. Megújuló energiaforrások összetétele
31. Információs bázis
32. Regionális öntudat
33. Különlegességek

A másik regionális kutatási modellként a régiók intézményesülését használtuk fel. Az elméletet a finn geográfus, PAASI (1986) alkotta meg, amelyben a régiók kialakulásának négy fontos lépését írta le:

- a területi kiformalódás szakasza;
- a fogalmi és szimbolikus kialakulás szakasza;
- intézmények felemelkedése;
- a régió működése, beilleszkedése a regionális rendszerbe és a társadalom regionális tudatába.

Jelen vizsgálatunkban a bemutatott rendszerből kiragadva a területi kiformálódás, „energiaforrások összetétele” című alpontját, illetve az intézményi formában szerepeltethető LEADER Akciócsoportok szerepét mutatjuk be.²⁸

A statisztikai adatokat a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal adatbázisa szolgáltatja, amely átfogó adatokkal rendelkezik a megújuló energiaforrások felhasználásról. Az elemzéshez a KÁT rendszer²⁹ 2012-es beszámolóját³⁰ használtuk fel.

Az adatbázisunkban az alábbi energiaforrásokat vettük figyelembe:

- szélenergia
- napenergia
- vízenergia
- biomassa
- biogáz
- depóniagáz
- szennyvízgáz
- hulladékégetés energiája.

A KÁT beszámoló elkülönítetten kezelte a hulladékhasznosítást, vizsgálatunk során feldolgoztuk ezeket a településeket is, ugyanis az energiarégió-képződés szempontjából az ilyen erőforrásoknak is jelentős szerepük lehet.

Eredmények

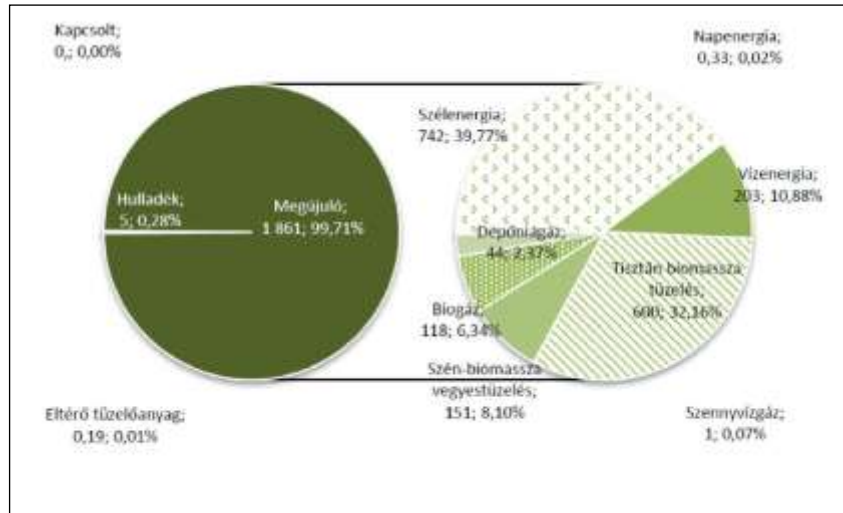
2011. július 1-jével jogszabályi rendelkezések értelmében a kapcsolt termelők kikerültek a KÁT rendszerből, és ezek után hőoldali támogatásban részesülnek, valamint 2012-ben a megújuló alapon termelő erőművek közül a vegyes tüzelésű erőművek egy részének lejárt a KÁT kvótája (beruházásuk megtért), így ők a továbbiakban a szabadpiacon értékesíthetnek. A megújuló energiaforrások közül a szélenergia, a nem vegyes tüzelésű (tisza) biomassa, a biogáz, a depóniagáz, valamint a napenergia hasznosítása 2012-ben növekedett a villamosenergia-előállításban, mind a beépített kapacitás, mind a villamosenergia-termelés tekintetében. (MEKH, 2012)

2012 végén a KÁT rendszerbe értékesítő erőművek összesített beépített kapacitása 555 MW volt. Ez a megújuló, hulladék és eltérő tüzelőanyagból termelő erőműveket jelenti. Az 1. ábrán százalékos megoszlásban látható az értékesítés (MEKH, 2012).

²⁸ A modell többi pontjának értékelése a kutatás folytatásaként jelenik meg.

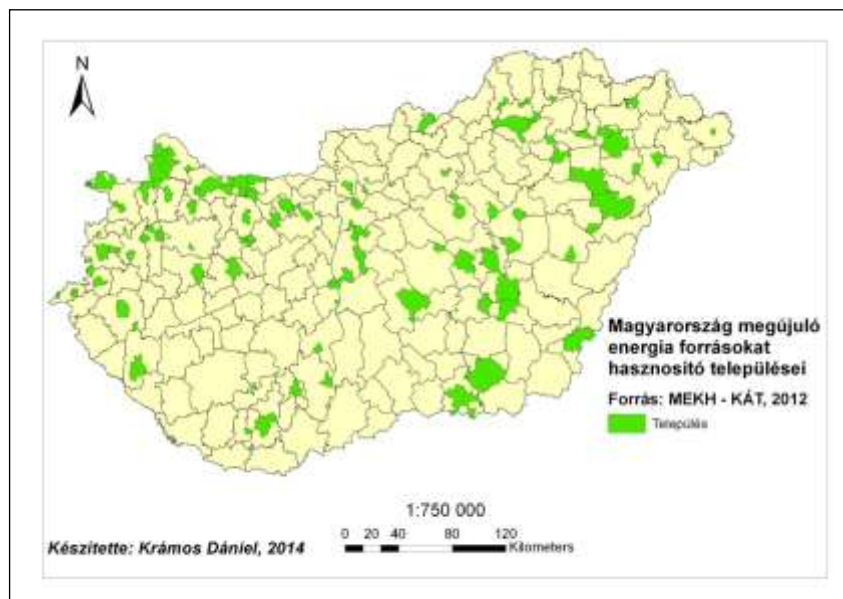
²⁹ Kötelező átvételi rendszer (KÁT): olyan árvezérelt működési támogatási rendszer, amelyben a villamosenergia-termelők – bizonyos feltételek teljesítése esetén – a termelt villamos energiát egy előre meghatározott átvételi áron értékesíthetik (MEKH, 2012).

³⁰ http://www.mekh.hu/gcpdocs/49/MEKH_K%C3%81T_besz%C3%A1mol%C3%B3_2012_honlapra.pdf

29. ábra: A KÁT keretében történő villamos energia értékesítés megoszlása 2012-ben (GWh; %) (MEKH, 2012)

A jelentés alapján 110 területi egységet dolgoztunk fel, melyben a fővárosi kerületek közül 4-et külön jelenítettünk meg, így összesen 107 településen található értékesítési pontot (2. ábra).

30. ábra: Magyarország megújuló energiaforrásokat hasznosító és értékesítő települései (saját szerk.)

A települések között több olyan is található, amelyeken kombinálva többféle megújuló energiaforrást hasznosít.

Kecskeméten háromfajta megújuló energiát is hasznosítanak és értékesítenek a KÁT rendszer alapján. Ezek a biogáz, a depóniagáz és a szennyvízgáz hasznosító erőművek. Ez az egy település van jelenleg Magyarországon, amely a KÁT rendszer alapján háromféle megújuló erőforrást is hasznosít.

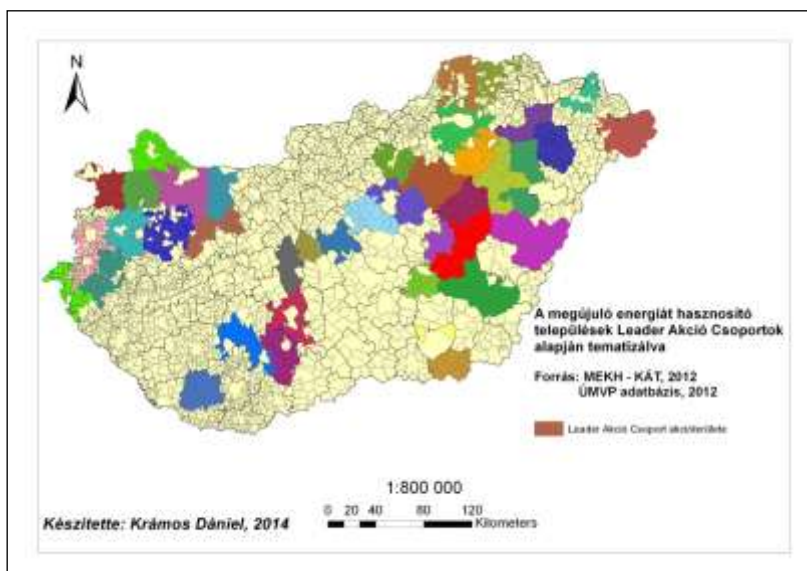
Számos településen kétféle megújuló energiát is hasznosítanak: Ostffyasszonyfán szélerőmű és biogázt hasznosító erőmű, Ikerváron szélerőmű és egy kis vízerőmű található. Visontán biomassza tüzelés és hulladékhasznosítás történik az erőműben. Pécsen biomassza és

depóniagáz hasznosítás folyik. Kapuváron a biogáz hasznosítás mellett kis vízerőmű működik. Sopronban és Debrecenben depónia- és szennyvízgáz hasznosítás történik. Budapest XXI. kerületében található szennyvíz és kis teljesítményű vízi erőmű. Ebből a kilenc településből 5 nagyobb, megyei rangú település, így a további elemzésünkben most figyelmen kívül hagyjuk őket.

A német 33-as kritérium rendszer 2. kritériumában említik, hogy LEADER térség is lehet energia régió státuszú. Magyarországon a kialakításuk egy kisebb térségi csoportosulásban jött létre az önkormányzatok, vállalkozások és a civil társadalom aktív közreműködésével (<http://www.umvp.eu> 2014.02.02).

Az intézményi forma kialakulásához bemutatjuk a LEADER Akciócsoportok szerepét. A 2. ábrán zölddel jelölt területi egységek közül 32 nem tartozik egy LEADER Akciócsoportoz sem. Ezekhez tartozik Budapest 4 kerülete is, így tehát összesen 29 települést nem tudunk LEADER térséghez kötni. Ezek a települések városi rangúak, tehát nem vehetnek részt a LEADER programban.

A 78 település 41 LEADER Akciócsoport területéhez tartozik az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program települési adatbázisa³¹ alapján (3. ábra).

31. ábra: A megújuló energiát hasznosító települések LEADER Akciócsoportok területe alapján tematizálva (saját szerk.)

Vannak olyan Akciócsoportok, amelyek területén csak 1-2 településen folyik a KÁT rendszerben értékesítés, ami nem jelent nagytérségi értékesítést.

A térképről azokat a LEADER térségeket emeljük ki az energia régiós vizsgálatban, ahol legalább 3 településen megtalálható a KÁT rendszerben értékesítő, ezek:

- A BAKONYÉRT Vidékfejlesztési Akciócsoport Egyesület
- Bakonyalja-Kisalföld kapuja Vidékfejlesztési Egyesület
- Bükk-Térségi LEADER Egyesület
- Mezőföldi Híd Térségfejlesztő Egyesület

³¹ <http://www.umvp.eu/?q=leader>

- Nyírség Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület
- Őrség Határok Nélkül Egyesület
- Pannónia Kincse LEADER Egyesület
- Sághegy Leader Egyesület
- Szigetköz- Mosoni-sík LEADER Egyesület
- Vasi Őrtorony Közhasznú Egyesület.

Paasi intézményesülési elmélete alapján ezek a régiók már túljutottak a területi kiformalódás szakaszán, mert ezeken a területeken megtalálható három vagy több KÁT rendszerben értékesítő település. Ezt a következtetést arra alapoztuk, hogy a megújuló energiaforrás hasznosításával funkcionáló régióban már nagyobb számban elterjedt az aktív társadalom és együttműködők egy rétegének tevékenysége az által, hogy külön álló településeken is tudnak működtetni ilyen létesítményeket. A német energiarégiós modell 1-2. kritériuma alapján ezeknek a térségeknek tudunk a 0-1 pontozási rendszerben 1 pontot adni. Így megállapítható, hogy alulról jövő kezdeményezésként 10 LEADER térségben figyelhető meg az energiarégiók képződése. Ezek még a kezdetleges formái, a korábban bemutatott német nevezéktan szerint ezek a területek jobbára csak az induló kategóriába férnének bele eddig.

A kutatás e pontján túl a későbbiekben megvizsgáljuk, hogy a stratégiák között milyen hasonlóságok fedezhetőek fel, az egyes programok mennyire építenek a helyi adottságokra, ezek kihasználására hogyan alakítanak ki forrásallokációt és pályázati programot. Ha ezekkel a kérdésekkel gyakorlati példákat tudunk bemutatni, valamint a Paasi-fél intézményesülési kérdésköröket is felvetjük, igazolni tudjuk azokat a térségeket, akiknek a megújuló energia régiós törekvései alulról jövő, még a fel nem állított intézményrendszer előtt megvolt.

Következtetések

Magyarországon egyre több településen folyik megújuló energiaforrások felhasználása. Ezeknek a forrásoknak hasznosítása értékesítéssel is történik, ugyanis a KÁT rendszerben jelenleg így valósul meg az áramfelvásárlás.

Megfigyelhetjük, hogy ezek a települések kevés esetben alkotnak egységes rendszert, szétszórtan helyezkednek el. További kutatásunk során azokat a térségi kezdeményezéseket vizsgáltuk meg, amelyek már intézményesítve működnek vagy valamilyen fejlesztési dokumentummal rendelkeznek (például a LEADER Akciócsoportok Helyi Vidékfejlesztési Stratégiával). Megállapítottuk, hogy térségi szinten 10 LEADER térségben figyelhető meg az energiarégiók területi kiformalódása.

A kutatás folytatásaként tervezzük a 41 térség Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájának elemzését, így tovább jellemezhetjük az energiarégiók hazai intézményesülését, valamint a bemutatott pontrendszert is használhatjuk.

Köszönetnyilvánítás

„Krámos Dániel a publikációt megalapozó kutatása a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”

Hivatkozott források

- BUJDOSÓ, Z. – PATKÓS, Cs. – KOVÁCS, T. – RADICS, Zs. – BAROS, Z. (2012): The Social Aspects and Public Acceptance of Biomass Giving the Example of a Hungarian Region. – *International Journal of Renewable Energy Development* 1. 2. pp. 39-43.
- CALLAGHAN G. – WHITTHAM G. (2012): Renewable energy, asset-based management and communities: The roles of ownership and management in determining outputs and outcomes. – *Regions* No. 287 Autumn. Issn: 1367-3882
- NEMES NAGY J. (szerk.) (2005): Régiók távolról és közelről, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék
- PAASI, A. (1986): The institutionalisation of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. – *Fennia*. 164. 1. pp. 105-146.
- PATKÓS Cs. (2009): Helyi hozzáadott érték és megújuló energiák – egy projekt kezdetei. – In: Pajtókné Tari I. – Tóth A. (szerk.): *Változó Föld, változó társadalom, változó ismeretszerzés*. EKF Földrajz Tanszék, Eger, pp. 314-321.
- PATKÓS Cs. (2010): A régióképződés sajátosságai Magyarországon. – In: Süli-Zakar I. (szerk.): *A terület- és településfejlesztés alapjai II. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs*, pp. 156-183.
- SZABÓ P. (2005): Régió: „meghatározott területi egység”. – In: Nemes-Nagy J. (szerk.): *Régiók távolról és közelről*. MTA-ELTE-RTK, Budapest, pp. 7-62.
- WHITTHAM G. – CALLAGHAM G. (2012): Acquiring community assets, the role of social capital and the establishment of alternative energy resources. – *Regions* No. 287 Autumn. Issn: 1367-3882

Internetes forrás:

- HOPPENBROCK C. – FISHER B. (2012): Was ist eine 100ee-Region und wer darf sich so nennen?
http://100ee.deenet.org/downloads/schriftenreihe/?eID=dam_frontend_push&docID=1137 35 p. Letöltés dátuma: 2014.01.16.
- Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal (2012): Beszámoló a megújuló alapú villamosenergia-termelés, valamint a kötelező átvételi rendszer 2012. évi alakulásáról.
http://www.mekh.hu/gcpdocs/49/MEKH_K%C3%81T_besz%C3%A1mol%C3%B3_2012_honlapra.pdf 52 p. Letöltés dátuma: 2014.01.14.
- SZÁNTÓ ZS. – SINÓROS-SZABÓ B. (2010): A vidéki tér energia szemléletű elemzése.
http://sandbox.georgikon.hu/napok-old/upload/publications/2010-09-16_10-02-01_keszthelyi-anyag.doc 10 p. Letöltés dátuma: 2014.01.14.
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, LEADER – <http://www.umvp.eu/?q=leader>
 Letöltés dátuma: 2014.01.14.

Szerzők:

KRÁMOS Dániel

Eszterházy Károly Főiskola
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
danielkramos@gmail.com

Dr. TÓTH Antal PhD

főiskolai docens
Eszterházy Károly Főiskola
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
tantal@ektf.hu

OPPORTUNITIES FOR HUNGARY UNDER THE STABILITY RESERVE OF THE EU ETS

MOLNÁR, Márk

Abstract.

Starting with 2021 the European Commission plans to introduce a stability reserve to boost the EU ETS market in order to reduce the imbalance between supply and demand. The planned measures are twofold, the Commission would narrow supply until 2020 (back-loading) to amend short term disequilibrium and reduce volatility. The other measure is a realignment of the mechanism by forming a market stability reserve, to adjust dynamically the supply side. In the followings information will be provided on domestic greenhouse gas emissions and trends, the quantified emission reduction targets, and the progress towards their accomplishment, an overview of emissions projections based on the most update UNFCCC communication of Hungary. Furthermore detailed impact of domestic policies and measures will be provided on greenhouse gas emissions until 2030 together with the Hungarian potential market participation under the EU ETS by identifying the difference between target and actual emissions and making some estimations based on the goals set in the Effort Sharing Directive (ESD).

Keywords: *emission trading, emission forecasting, national reporting*

JEL: *Q2, Q5*

Összefoglaló

Az Európai Közösség 2021-től kezdődően az EU Emissziókereskedelmi Rendszerének piacán tapasztalható egyensúlytalanság kezelésére egy úgynevezett stabilitási tartalék bevezetését tervezi. A tervezett intézkedések kétrétűek lennének, egyrészt a Bizottság 2020-ig a kínálat átmeneti szűkítésével (ún. back-loading) kísérelné meg az egyensúlytalanság orvoslását és a piaci volatilitás csökkentését. Másrészről 2020 után az egész mechanizmus áttervezésével, egy piaci stabilitási tartalék létrehozásával próbálnak a kínálati oldal szabályzásával stabilizáló hatást elérni. A cikkben áttekintést és részletes információkat adok a hazai üvegházgázkibocsátásokról és trendekről, a kvantifikált kibocsátási célokról és azok teljesítésében elért eredményekről, a kibocsátási előrejelzésekről, a legutolsó UNFCCC felé beadott magyar országjelentés alapján. A hazai intézkedések és szakpolitikák hatását is bemutatom az üvegházgázkibocsátásokra vonatkozóan 2030-ig, valamint az emissziókereskedelemben várható hazai részvételt a célok és az aktuális kibocsátások alapján, felhasználva a közös erőfeszítés irányelvében (ESD) lefektetett célokat.

Keywords: *emisszió kereskedelem, előrejelzés, nemzeti jelentés*

Introduction

Since the launch of the second phase of the EU ETS, the carbon market of the Community is suffering from a significant imbalance, notably the oversupply of allowances (COM 2012/652). This amounts to approximately 2 billion allowances by the end of 2013 (the starting date of the 3rd phase of the ETS). The oversupply partly comes from the acceptance of international credits (mostly from CDM), and the early auctioning of phase 3 credits, but the problem mostly stems from the soaring economic activity levels and the insufficient demand side. According to market experts the oversupply is not expected to diminish rapidly, the imbalance is considered structural and poses a fundamental risk which threatens the effectiveness of the EU ETS itself.

The planned measures to tackle this issue are twofold. The Commission delays the immediate auctioning of 900 million allowances until 2020 to narrow supply (so called back-loading), this however is only a redistribution of auctioned allowances and not a reduction of their numbers. This would amend only the short term supply and demand disequilibrium and perhaps reduce price volatility. Nevertheless this would only serve as a temporary measure.

The other measure is a realignment of the mechanism in order to provide a long term solution to the imbalance. Starting with 2021 this would be achieved by forming a market stability reserve, which would basically be an adjustment mechanism of the supply side on a predefined basis. This structural correction requires however an approval from the EC and the EP. The 40% reduction target by 2030 would be further aided with an increase of the annual reduction factor from 1.74% to 2.2%. This is still a debated policy and the decision is expected to be made in June, 2014.

Hungary as a Member State of the European Union and as a Party to the Kyoto Protocol implements, adopts and develops measures and policies to answer climate change related threats. By designing mechanisms and plans to adapt to climate change and pursuing scientific activities to assess, monitor and decrease climate change vulnerability a sufficient country level response is continuously pursued. The recent findings outlined in the Fifth Assessment Report of the IPCC conclude that human activities are highly likely to be causing climate change and that actions against global warming are indispensable. In the followings information will be provided on domestic greenhouse gas emissions and trends, the quantified emission reduction targets, and the progress towards their accomplishment, an overview of emissions projections and the possible impact of the market stability reserve on domestic revenue streams.

GHG emissions and trends in Hungary

In 2011, total emissions of greenhouse gases in Hungary were 66.1 million tons carbon dioxide equivalents (excluding the LULUCF sector) which is the lowest value in the whole time series (1985-2011). Considering the mostly carbon absorbing processes in the LULUCF sector the net emissions of Hungary were 62.4 million tons CO₂ eq. in 2011. Being around 6-7 tons, the Hungarian per capita emissions are below the European average.

By far, the biggest emitting sector was the energy sector, contributing 71.6% to the total GHG emission in 2011. Agriculture was the second largest sector with 13.2%, while emissions from industrial processes (with solvent and other product use) accounted for 9.8% and the waste sector contributed 5.3%. Compared to the base year, emissions were significantly reduced in the energy (-40.3%), agriculture (-54.0%), and industrial processes (-57.7%) sectors. In

contrast, emissions in the waste sector have increased since 1985 (+14.5%). Solvent and other product use and land use, land-use change and forestry (LULUCF) sectors show fluctuating behavior.

The most important greenhouse gas is carbon dioxide, accounting for 75.2% of the total GHG emissions. The main source of CO₂ emissions is burning of fossil fuels for energy purposes, including transport. CO₂ emissions have decreased by 41.8% since the middle of the 80's. Methane represents 12.8% in the GHG inventory. Methane is generated mainly at waste disposal sites and in animal farms, but the fugitive emissions of natural gas are also important sources. CH₄ emissions are by 37.2% lower than in the base year. Nitrous oxide contributes 10.2% to the total GHG emissions. Its main sources are agricultural soils and manure management. N₂O emissions are 60.4% lower compared to base year. The total emissions of fluorinated gases amount to 1.8% but their steadily growing tendency seems to level off since 2008.

By ratifying the Kyoto Protocol, Hungary has committed to reduce its GHG emissions by 6%. Now, our emissions are 43.2% lower than in the base year (average of 1985-87). For the most part, this significant reduction was a consequence of the economic transition in Hungary (1989-90), which brought about significant decline in the output of the national economy. The production decreased in almost every economic sector including also the GHG relevant sectors like energy, industry and agriculture. Then, between 2005 and 2011, after a period of about 14 years of relatively stagnant emission levels (1992-2005), GHG emissions fell again quite significantly by 16.7 per cent.

The global financial and economic crises exerted a major impact on the output of the Hungarian economy, consequently on the level of GHG emissions as well. After a quite significant drop of 8.4% between 2008 and 2009, our emissions in the following three years (2009-11) remained the lowest in the entire time series. Although the decline in economic output stopped in the first quarter of 2010 and Hungary had a moderate growth of 1.6%, emissions fell again by 2.6% in 2011 after slight increase (+0,8%) in 2010.

Compared to the base year, emissions were significantly reduced in the energy (-40.3%), agriculture (-54.0%) and industrial processes (-57.7%) sectors. In contrast, emissions in the waste sector have increased since 1985 (+14.5%). Solvent and other product use and land use, land-use change and forestry (LULUCF) sectors show fluctuating behavior.

Driving forces of domestic emission reduction

Under the EU's Climate and Energy Package, Hungary as an EU member is committed to a quantified economy-wide GHG emission reduction target of 20% by 2020, compared to the 1990 levels. This target is coupled with a renewable penetration rate of 14.65% for Hungary and an energy efficiency improvement of 20%; while the RED Directive (2009/28/EC) of the EU set the renewable target for Hungary as minimum 13% of the total gross final energy consumption, the objective defined by the NREAP is 14.65%.

This means that Hungary committed herself to a reduction of 20% of the 96 961,78 kt CO₂ equivalent emissions of 1990 (see e.g. Molnár et al., 1996) (the target to be achieved is 77 568,8 kt by 2020).

Sectors under the EU ETS are forecasted to provide a basis of GHG emissions savings until 2025. Beginning with 2013, from the third trading period onwards, a single EU-wide cap determines the amount of emissions allowed to be emitted by the EU ETS sectors. Furthermore, from 2013 onwards, a linear reduction factor of -1.74 % per annum applies to achieve a total of 21% of reduction in the ETS sectors. Under the joint Effort Sharing Decision (ESD) of the EU, Hungary took the commitment of a maximum 10% increase of the non-ETS sectors greenhouse gas emissions compared to their 2005 levels by 2020.

A cornerstone of domestic climate change policy is the National Climate Change Strategy which was revised in 2013. Its key characteristics are as follows:

- The responsibility of the government is to create the necessary regulatory-legal framework; to review and adjust the subsidy systems; to raise the awareness of the society by giving priority to sustainability and providing good example.
- The residential sector is a key field of change: peoples' lifestyle needs to be changed; a large-scale reduction of demands for energy and materials must be achieved (by subsidised energy efficiency projects, among others);
- Industry and other enterprises also need to reduce their energy consumption, adopt emission reduction measures, to "green" their profile, products, and services.
- Main areas of intervention are:
 - Energy efficiency in buildings
 - Renewable energy utilisation
 - Transport (road tolls, other economic incentives, modal split change)
 - Afforestation
- New element is increased emphasis on adaptation to climate change.
- NGOs, civil organisations shall have increased role in the dissemination of information, awareness raising and civil control.

As the new EU Sustainable Development Strategy adopted by the European Council requires, Hungary prepares and regularly updates its National Sustainable Development Strategy (NSDS). The new NSDS has been adopted by the Hungarian Parliament in 2013.

Beginning from 1995, a regularly (every six year) revised and updated National Environmental Protection Programme (NEP) is prepared (Molnár, 1997) . The recent National Environmental Protection Programme 2009-2014 (NEP-III) was adopted by the Parliament in 2009. Similarly to the previous programmes, the NEP-III identifies general objectives, which are then broken down to specific actions, so-called thematic action programmes or TAPs. The general objectives are the following:

- Improving the quality of the environment and life locally
- Preservation of natural resources
- Promotion of sustainable lifestyle, production and consumption
- Improvement of environmental safety.

The following TAPs are relevant from the aspect of GHG mitigation:

- Reinforcing environmental awareness
 - Education, training within the education system from the elementary school to the university
 - Environmentally conscious production and consumption
 - Access to environment-related information, information dissemination
 - Combating climate change

- Reduction of GHG emissions (EU-ETS system, improvement of energy efficiency [NEEAP]),
- Reducing the environmental impact of transport (reducing demand, restructuring modal split, alternative fuels)
- Reducing emissions from the agriculture (improvement of production efficiency)
- Afforestation according to the National Afforestation Programme.
- Environment and health
 - Transport and environment (Reverse the tendency of shifting to individual transport)
- Protection and sustainable utilisation of waters
 - Utilisation of the energy of geothermal waters
- Waste management
 - Prevention (reduction of waste quantities)
 - Utilisation of wastes and recycling
 - Reduction of landfill waste

The National Sustainable Development Strategy has recently been reformulated and accepted by the government and is an important element together with the National Environmental Programme. The New Széchenyi Plan (NSZP) is an economic development programme and as such provides an operative background for the realisation of strategic objectives.

The programmes of the NSZP concerning GHG mitigation are as follows:

- Energy policy
 - Energy policy is to serve economic growth and job creation, together with security of supply, resource diversification, and the reduction of import dependence;
 - Production and utilization of renewable energies is to be encouraged.
- Transport
 - Creating the financial resources necessary for a sustainable transport system;
 - Encouraging intermodal transports;
 - Enforcing environmental and climate policy considerations;
 - Transformation of the primary energy mix – a greater proportion of renewable energy is necessary;
 - Development of an adequate traffic and transport system, nodes as well as intermodal and multifunctional logistics centres and related industrial parks established in these nodes to reduce road transit.

The Green Investment Scheme (GIS) (Hungarian: Zöld Beruházási Rendszer – ZBR) is considered to be a key source of funding GHG mitigation projects and efforts. Several of the policies described in this report have been or will be financed at least partly from GIS sources.

The GIS is planned to be restructured with the following priorities in mind:

- Complex (deep) energy efficiency revamp of multi-flat and family houses, to increase the approximately 40% energy saving achieved by GIS programmes so far to at least 60%;
- Support for the construction of new highly efficient buildings;
- Loan guarantee for the investors of the above projects, so that they could take loans at better conditions to provide their own share for the other supports from the GIS.

Table 1 Estimation of the impact of domestic policies and measures in CO₂ equivalent

	Policy name	2015 (ktCO ₂ - eq./yr)	2020 (ktCO ₂ - eq./yr)	2025 (ktCO ₂ - eq./yr)	2030 (ktCO ₂ - eq./yr)
1	Promotion of renewables	5 600,25	8 821,2	11 299,1	13 061,0
2	Nuclear power	2 762,66	5 172,8	7 875,8	10 593,8
3	"Liveable panel buildings" sub-programme	509,7	953,5	1 374,1	1 592,7
4	"Our home" reconstruction sub-programme	402,9	844,4	1 324,6	1 861,8
5	"Power saving households" programme	535,4	1 117,1	1 439,7	1 573,6
6	Renewable Public Institutions Sub-Programme	366,6	722,1	1 058,1	1 360,4
7	Reduction of power demand of public institutions	495,3	972,8	1 451,6	1 866,4
8	District heating efficiency sub-programme	135,1	242,0	312,7	347,2
9	Reducing the energy use of enterprises	655,9	1 477,6	2 182,0	2 737,5
10	Horizontal measures	126,3	336,7	547,2	757,7
11	Reducing the energy demand of cargo and passenger transport	38,7	98,2	111,8	122,4
12	Directing transport to railways	51,3	80,6	89,7	89,7
13	Directing transport to public transport and developing public transport	19,6	52,4	84,7	106,5
14	Reducing road transport emissions	727,5	1 549,7	2 578,0	3 622,7
15	National Forest Programme for increasing forest area	500,00	700	1 000,00	1 300,00
16	Mitigation of agricultural emissions with partial change of nitrogen fertilizer utilization and cultivations change	200,00	Na		
17	Climate protection by efficient manure management and biogas	135,00	Na		
18	New waste management instruments	2,14	4,62	12,70	16,96
19	Setting up regional waste management projects	17,14	20,77	34,29	51,83
20	Packaging waste governmental regulation	6,43	23,08	39,37	58,43
21	Budapest municipal door-to-door separate waste collection	12,86	20,77	31,75	45,24
22	Landfill recultivation, remediation	2,14	4,62	11,43	16,02
23	Prevention	0,00	9,23	25,40	29,22
24	Waste landfill tax	4,29	13,85	31,75	39,58

Source: HUNMIT calculations

Maximum 5% of the GIS revenues can be used for covering the administrative costs of the GIS. It is also required by the regulation that the supported project should be additional (i.e. not implemented without the support).

The impact of policies and measures resulting in actual emission savings are summarised in table 1.

The total savings expected from policies and measures is summarised in Table 2.

Table 2. Total effects of policies and measures until 2030.

<i>Gg CO₂-equivalent per year</i>	2015	2020	2025	2030
Estimated emission savings from PAMs	13 307.19	23 237.98	32 915.95	41 250.61

Source: HUNMIT calculations

Assessment of domestic potential under the EU ETS

Average 2008–2011 emissions in Hungary were 40.8 % lower than the base-year level, well below the Kyoto target of -6 % for the period 2008–2012. In the sectors not covered by the EU ETS, emissions were significantly lower than their respective target, by an amount equivalent to 33.6 % of the base-year emissions. LULUCF activities are expected to reduce net emissions by an annual amount equivalent to 1.9 % of base-year level emissions. Hungary intends to use flexible mechanisms at the government level by selling an amount of Kyoto units equivalent to 3.5% of base-year emissions per year. Taking all these effects into account, average emissions in the sectors not covered by the EU ETS in Hungary were standing below their target level, by a gap representing 31.1 % of the base-year emissions. Hungary was therefore on track towards its Kyoto target by the end of 2011. A summary is given in Table 3.

Total GHG emissions of Hungary decreased by 3.7% between 2011 and 2012, based on approximated GHG inventories for the year 2012. When considering the scope of the EU's climate and energy package, which includes emissions from international aviation, Hungarian emissions in 2012 are approximately 55% lower compared to 1990 levels (98 980.69 Mt). Hungary therefore reaches its 20% reduction target and beyond, eight years ahead of 2020. This on the other hand should not mean that the country has no dedicated tasks, as the reduction of emissions can be accounted to the decline in economic activity and economic growth beyond expectations.

Aggregate projections from Hungary indicate that the total emissions will further decrease between 2012 and 2020 (and 2025, see the 6th National Communication of Hungary for forecast figures). With the current set of national domestic measures in place, emissions are expected to reach a level in 2020 which is 65% below 1990 levels. Implementing the additional measures (at planning stage or realised at lower implementation levels) is expected to achieve a reduction of 74% below 1990 levels in 2020.

Table 3. Hungary's emissions under ETS

	Mt CO ₂ equiv.	2008	2009	2010	2011	2012	Avg. of 2008-2012	Total of 2008-2012
1	Total GHG emissions	73.6	67.4	67.9	66.1	63.7	67.7	338.7
2	Verified emissions under the EU ETS	27.2	22.4	23.0	22.5	21.3	23.3	116.4
3	Non-ETS emissions	46.4	45.0	45.0	43.7	42.4	44.5	222.4
4	Initial Assigned Amounts (AAUs)	108.5	108.5	108.5	108.5	108.5	108.5	542.4
5	Allowances issued under the EU ETS	25.1	23.9	25.7	25.0	32.8	26.5	132.5
6	Non-ETS target	83.3	84.6	82.8	83.5	75.7	82.0	409.9
7	Difference between target and actual emissions (non-ETS domestic)	37.0	39.6	37.8	39.8	33.3	37.5	187.5
8	Expected carbon sequestration from LULUCF	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	11.1
9	Difference between target and actual emissions (non-ETS domestic) incl. carbon sequestration	39.2	41.8	40.0	42.0	35.5	39.7	198.6
10	Planned use of Kyoto mechanisms by government (net transfer of AAUs + purchase of CERs+ERUs)	-4.0	-4.0	-4.0	-4.0	-4.0	-4.0	-20.0
11	Emission reduction units (ERUs issued in JI projects)	0.0	1.2	1.4	1.6	3.1	1.5	7.3
12	Difference between target and actual emissions (non-ETS, domestic, incl. Kyoto mechanisms and carbon sinks)	35.2	36.6	34.7	36.4	28.4	34.3	171.3

Source: EEA Report, 2013

The projected reductions are to be achieved both in the sectors covered by the EU ETS (mostly energy supply and industry), where an emission cap is determined at EU level, and in the other sectors covered by national emission targets under the Effort Sharing Decision (ESD). Beyond the EU ETS itself, the largest reductions are expected via measures supporting renewable energy under the Renewable Energy Directive (RED) and implementation of efficiency measures and energy saving measures. Despite these promising results, energy efficiency measures in the residential and services sectors are of key importance in the provision of further emission reductions by 2020.

Concerning the national GHG targets under the ESD: 2012 non-ETS emissions were below the 2013 ESD targets and 2020 non-ETS emissions are projected to be lower than the 2020 ESD target with the existing measures. Concerning the national targets for the RES share in the gross final energy consumption, the 2011 RES share was above the RED and NREAP 2011–2012 trajectories. Concerning energy efficiency, some progress is made in reducing energy consumption but further improvements are necessary to further develop policies or to better implement the existing ones.

Regarding the current progress towards 2013 ESD targets, we can draw the following conclusions. If we consider the proportional targets of 2020 by 2013 – the so called 2013 ESD targets – then the reduction of -5% is the proportional goal until 2013 and +10% by 2020 for

non-ETS sectors is allowed. The actual emissions from non-ETS sectors are 18% less in 2012 than the 2005 values and 6.9 Mt (13%) below the 2013 ESD target.

Considering the projected emissions in 2020 in non-ETS sectors and comparing them with the targets for 2020, the *With Existing Measures* scenario forecasts a –8% aggregate emission reduction (a 11 Mt reduction) compared to the target whilst the *With Additional Measures* scenario forecasts a 21 Mt reduction and a -16% relative gap. Overall, the projections show that with the current measures, the non-ETS emissions in 2020 will be below the 2020 targets.

Different scenarios of structural adjustment

The European Commission outlined multiple options for dealing with the carbon market imbalance, which are as follows.

- The first version would be to increase EU reduction targets in ETS sectors to 30% by 2020 which would have to be accompanied by the retirement of allowances or increasing the annual reduction factor. This would have beneficial impacts on the implementation of long term objective of 80-95% reduction by 2050 and should necessarily affect the commitments under the Effort Sharing Decision.
- Retirement of allowances would be effective in phase 3 of the EU ETS and would actually mean a more demanding emission reduction target but would have no direct impact after 2020.
- Changing the annual linear factor of reduction in an earlier stage would provide a resolution of the present imbalance and would be a key driving force after 2020, however several questions arise with such a measure. The issue of economic growth and competitiveness is of primary concern besides the linkage with international carbon markets, notably the relative economic costs of an allowance in different frameworks.
- The extension of emission trading to presently non-ETS sectors is also a possibility, but is quite unambiguous how much it would impact
- The limitation of international credit acceptance would be yet another way of boosting the market and could lead to less costly solution of emission abatement.
- Finally the introduction of price control is also considered, this however contradicts the original market based philosophy of the ETS.

With regards to the foreseen changes of the EU ETS as there are no price forecasts available for allowances for the different scenarios outlined it is still too early to say how revenues would be generated. A cautious assessment can be made if we consider that the planned measures (COM2012/652) will limit the supply-demand gap in approximately 400 million units, and from historical data this means that allowance unit prices would always be above 10 euros.

Conclusions

Bringing together the results of the current progress towards the 2013 targets (based on 2012 proxy data) and projected progress to 2020 targets (based on Member States projections) allows for an overall assessment of the progress achieved so far by Hungary towards her objectives under the ESD. Thus Hungary is presently considered to be on track towards her respective 2013 ESD targets, i.e. 2012 non-ETS emissions were below these targets.

If a modified base year (2005) would be set for the 2020 ESD targets (adjusted according to Art. 10) then for Hungary it would mean a 16% reduction target or a 57 Mt CO₂ equivalent emission cap in the non-ETS sectors until 2020. This is expected to be reached already under the assumptions of the WEM scenario, which forecasts a 43 Mt emission (WAM forecasts GHG emissions equivalent with 40 Mt of CO₂ by 2020). Thus Hungary is expected to reach her 2020 target with the current set of policies and measures through domestic emission reductions alone even if a more demanding base year is chosen.

References

- 6th National Communication of Hungary to the UNFCCC, Ministry of National Development, 2013
- COM(2012) 652, The state of the European carbon market in 2012, Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Brussels, 14.11.2012,
- COM(2014) 20/2, Proposal for a DECISION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL concerning the establishment and operation of a market stability reserve for the Union greenhouse gas emission trading scheme and amending Directive 2003/87/EC
- MOLNÁR S., TAKÁCS T., PÁLVÖLGYI T., FARAGÓ T., TAJTHY T: GREENHOUSE Gas Emissions and Removals in Hungary (in Greenhouse Gas Emission Inventories - Interim Results from the U.S. Country Studies Program) Kluwer Academic Publishers (1996) pp. 275-287.
- MOLNÁR S.: Assessment of Mitigation Measures and Programs In Hungary Applied Energy, Vol 56. pp. 325-332, 1997
- National Climate Change Strategy, Ministry of Environment, 2007, www.kvvm.hu/cimg/documents/nes080214.pdf (downloaded on 30/04/2013)
- Green Investment Scheme (Zöld Beruházási Rendszer), Government Decree 323/2007. (XII. 11.) , <http://zbr.kormany.hu> (accessed on 30/04/2013)
- Questions and answers on the proposed market stability reserve for the EU emissions trading system, European Commission - MEMO/14/39 22/01/2014, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-14-39_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-39_en.htm) (downloaded on 30/04/2013)

Author

MOLNÁR, Márk, PhD

Associate professor
Szent István University
Faculty of Economics and Social Sciences
H-2103 Gödöllő
Molnar.Mark@gtk.szie.hu

**A TURISZTIKAI DESZTINÁCIÓS MENEDZSMENT STRATÉGIÁK
FENNTARTHATÓSÁGGAL KAPCSOLATOS VETÜLETEINEK VIZSGÁLATA AZ
EVIDENCE MODELL SEGÍTSÉGÉVEL**

**Analysis of Tourism Destination Management Strategies' Sustainability Dimensions
using the Evidence Model**

SZABÓ Dániel Róbert

Összefoglalás

Jelen tanulmányban térségek turisztikai desztináció menedzsment stratégiáinak fenntarthatósággal kapcsolatos céljait és eszközeit vizsgálom. Bemutatásra kerül egy saját elemzési és értékelési eszköz, az EVIDENCE modell, mely a TDM rendszerek kérdéses vetületeinek értékelésében, elemeinek, kapcsolódásainak rendszerezésében nyújthat segítséget a tervezésben, megvalósításban résztvevők számára, kiemelten kezelve a környezettel kapcsolatos elemek mellett a helyi közösségek, látogatók, turisztikával kapcsolatos vállalkozások és szervezetek, intézmények helyi gazdaságra gyakorolt hatásait is. Az egyes térségek, területek turisztikával kapcsolatos stratégiáinak vonatkozó elemeit összegyűjtve, valamint a bennük szereplő eszközöket és célokat fenti modell kategóriáiba sorolva keresem a TDM tervek "mainstream"-nek tekinthető elemeit. A KAPP modell segítségével tárgyalásra kerül az is, hogy az egyes turisztikai fejlesztéssel foglalkozó szervezetnek milyen eszközökkel és tulajdonságokkal kell rendelkezniük a sikeres és hosszú távú, megbízható, illetve fenntartható működéshez.

Abstract

Examining the goals and instruments of tourism destination management strategies related to sustainability, the EVIDENCE model is presented as a new, proprietary tool to assess, evaluate and systematize notable connections between the most common and main elements of these plans. What kind of effect do they have on the local communities, economy, visitors, or on the destination's ecology, environment, nature, tourism industry, including the related businesses, organizations and institutions? Elements of these plans, and strategies were analyzed and listed in the certain categories of the model above, focusing on its the main objectives. Using these data, the main elements and approaches considered to be mainstream of the sustainable tourism destination strategies can be collected. The BCRC model, also discussed in the study, can reveal the main flavors and assets, that each tourism development organization must have in order to be successful, reliable and sustainable and to achieve their goals not only until the end of certain projects, but also in the long run.

Kulcsszavak

TDM, turizmus, fenntarthatóság, EVIDENCE modell, KAPP modell

Keywords:

TDM, tourism, sustainability, EVIDENCE model, BCRC model

JEL kód: *R10, L83, Q01, Q56*

Bevezetés

A TDM rendszereket vizsgálva általánosan elmondhatjuk, hogy középpontjukban valamilyen település vagy térség turizmusának fenntartható módon történő fejlesztése áll, azonban céljaik, s az alkalmazott eszközök tekintetében sok esetben túlmutatnak a fenti területen. A rövid távú hatások vizsgálata mellett legalább annyira fontos, hogy hosszú távon is vizsgáljuk a programok lehetséges kimeneteleit, az általuk érintett területeket. Hazai TDM pályázatok fenntarthatósággal kapcsolatos vetületeinek vizsgálatán keresztül bemutatásra kerül az EVIDENCE modell, mely lehetővé teszi ezek részletes besorolását, rendszerbe foglalását.

A turizmus általános definíciója és szereplői

Turizmus alatt az emberek állandó munkarendjük és életvitelükön kívüli helyváltoztatásait és az ezen helyen történő tartózkodásukat érthetjük, melynek célja a szabadidő aktív eltöltése, pihenése, egészség-célú, művelődési, valamint az emberi érintkezési igények helyváltoztatáson keresztül történő kielégítése, melyhez felhasználásra kerülhetnek különféle infrastrukturális, gazdasági, kulturális, műszaki intézmények, szolgáltatások, termékek. A turizmus további szereplői a számukra különféle szolgáltatásokat nyújtó intézmények, szervezetek, vállalkozások, továbbá a fogadó közösségek, illetve a természeti- és kulturális környezet [FEKETE 2006].

Turisztikai desztináció

Turisztikai desztináció, illetve turisztikai cél- és fogadó terület, település egy olyan földrajzilag lehatárolható területi egység, mely önálló turisztikai vonzerővel rendelkezik. Képes a termékek és szolgáltatások összességén keresztül egy komplex élményt nyújtani a turisták számára, a fenti vonzó tulajdonságokhoz kapcsolódó szükségleteiket igyekszik kielégíteni. Egy komplex turisztikai termék felkínálásra képes térség egészét értjük alatta, melynek területe nem feltétlenül követi a közigazgatási határokat, nagysága, kiterjedése pedig a turizmus formájának függvényében különböző lehet. Maga a desztináció egy fogadótérség, illetve – a turisták szempontjából – egy utazási célterület, mely a fentieknek megfelelően alkalmas szükségleteik kielégítésére, a turizmussal kapcsolatos megfelelő szolgáltatások nyújtására, így biztosítva egy komplex turisztikai terméket [LENGYEL 2008].

Turisztikai desztináció menedzsmentjének feladatköre

A turisztikai desztináció menedzsment egy folyamatos, hosszú távú, célzott folyamat, melyben az adott terület, térség turisztikai termékeit és egyéb szolgáltatásait egységesen, komplex módon kezelik a partnerek, melyek lehetnek szakmai és civil szervezetek, önkormányzatok, megbízott és önálló vállalkozások [AUBERT 2007]. A desztinációmenedzsment így nem fedhető le egyszerűen a turizmusmarketing és projektmenedzsment vonatkozó megközelítéseivel [AUBERT 2011]. Ezen szereplők együttműködnek annak érdekében, hogy a látogatók turisztikai élményét, illetve a turizmusból származó különböző hatásokat optimalizálják, figyelembe véve a fenntarthatósággal kapcsolatos szempontokat is.

A TDM célja, hogy a nemzetközi tendenciáknak megfelelően kialakítson és korszerűen működtessen egy versenyképes, fenntartható turisztikai rendszert egy adott térségben, úgy, hogy nem egy egységes, minden térségben teljesen azonos rendszer kiépítésén keresztül kívánja ezt elérni, hanem a helyi, térségi és regionális specifikációkat és adottságokat veszi figyelembe, melyet a statisztikai-közigazgatási térségek alapján működő turizmus-fejlesztési rendszerek kevésbé lennének képesek hasonlóan célzottan támogatni [TŐZSÉR, 2010]. Az általánosabb, fenti alapelvek tehát egységesnek mondhatók, azonban a tervezési, megvalósítási folyamatok szükségszerűen egyedi megoldásokat, megközelítéseket kell, hogy eredményezzenek.

TDM és fenntarthatóság

Napjainkban alapvető elvárás a különféle tervek megvalósításával kapcsolatban, hogy megfeleljenek a fenntarthatóság főbb kritériumainak. A terület külföldi [LIM-MCALEER 2005; MCKERCHER 2003; SAARINEN 2006; VELIKOVA 2001; HÁK et al 2007] és hazai [SZIGETI-BORZÁN 2012; TÓTH 2003; SZLÁVIK 2002] irodalmában egyaránt széles körű, különféle megközelítésekkel találkozhatunk.

Jelen esetben, a turisztika menedzselésének területén a fenntarthatóság alatt elsősorban azt érthetjük, hogy a fejlesztések eredményeképpen a látogatóforgalom úgy növekedjen, hogy a desztináció környezetére, közösségére – így az ott élőkre, dolgozókra, valamint turisztikai célból az adott térségben tartózkodókra-, gazdaságára egyaránt rövid és hosszú távon előnyös hatást gyakoroljon. A fenntartható turizmus különféle meghatározásaival találkozhatunk a szakirodalomban. Az eltérő megközelítések között az egyik hazai definíció szerint “a fenntarthatóságnak azt kell jelentenie, hogy a turizmus alapjául szolgáló erőforrások, valamint a turizmus által érintett személyek a hasznosításon keresztül ne szenvedjenek el olyan hatásokat, amelyek visszafordíthatatlan negatív folyamatokat indítanak el.” [Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013 2005 pp. 69].

Érdeemes megemlíteni a WTO meghatározását is, mely szerint “A fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Az elképzelések szerint lehetővé teszi az erőforrások olyan módon történő menedzselését, hogy miközben az emberiség kielégítheti gazdasági, társadalmi és esztétikai igényeit, ugyanakkor megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és csoportok integritását is.” [WTO 1998]. A fentiek nyomán elvárható egy TDM stratégiával szemben, hogy a természetes és épített környezet megóvásán keresztül a közösség, az adott hely kultúrája, az ott működő vállalkozások – turisztikával és más területeken dolgozó szervezetek, vállalatok mellett a desztináció gazdaságának fejlődése, valamint a turizmus céljából az adott térségbe érkezők elégedettsége is teljesüljön. Látható, hogy összetett, jellemzően sokrétű, az egyes szereplők között történő egyeztetési feladatot jelent egy ilyen stratégiának már a kidolgozása is. A fenti kritériumoknak megfelelő megvalósítás további kihívásokat képes jelenteni az érintettek számára, beleértve a későbbiekben történő visszacsatolásokat, módosításokat, aktualizálásokat, újragondolásokat is. E szempontokhoz képest jelentősen eltérő megközelítéseket alkalmaznak a menedzsment, illetve marketing szemléletet alkalmazó kutatók [MCKERCHER 2003]. A fenntartható turizmus különféle megközelítéseivel találkozhatunk a szakirodalomban, matematikai modellekkel [COLLINS 1999] és ezek kritikájával, módszertani hiányosságainak tárgyalásával egyaránt [VELIKOVA 2000]. A természeti és kulturális, illetve épített örökség védelme kapcsán különböző megközelítéseket alkalmaznak az egyes szerzők [COLLINS 1999, LIM-MCALEER 2003]. A

népesség növekedése kapcsán jelentkező potenciális turisztikai terhelés számottevő jelenségéről [AYALA 1995; LIM-MCALEER 2003].

Anyag és módszer

A fentiek alapján tehát elmondható, hogy a desztinációs turisztikai rendszer, a hozzá kapcsolódó stratégiák, folyamatok menedzselése összetett feladatnak mondható. A tervezés, fejlesztés, működtetés, változtatások adaptációja sokrétű feladatokat ró a bennük résztvevőkre. Ezek fenntarthatóságával kapcsolatos kérdései kapcsán fontos kiemelni, hogy az adott időszakban kirajzolódó lehetőségek mellett a hosszú távú hatások figyelembevétele képes alapvetően meghatározni az adott térség TDM stratégiáját, a potenciális, előnyös és káros hatások elemzésén, értékelésén keresztül. Maga a tervezés egy kiindulási alap, a tervek szakszerű megvalósításában több terület szervezetei és szakemberei vesznek részt, megfelelő módon működtetve a kérdéses turisztikai szolgáltatásokat, intézményeket, úgy, hogy közben a folyamatokat kritikus szemmel, a látható és várható jelenségek időről időre történő újragondolásán, módosításán keresztül a fenti céloknak megfelelően vizsgálják.

A VICE-modell

Az alábbi, úgynevezett VICE modell – mely a látogatók (visitors), turisztikai iparág (industry), közösség (community) és környezet (environment) angol kifejezéseinek közdőbetűiből került összevonásra – nem számol a gazdasággal, mint a fenntarthatóság különálló, megkülönböztetett elemével, inkább a környezeti, társadalmi, valamint a turisztikával kapcsolatos kérdésekre helyezi a hangsúlyt. A környezet, mint központi elem mellett a helyi közösség, a térségbe látogatók, továbbá a turisztikai iparág kiemelt szerepet kap. (1. ábra)

1. ábra. VICE modell

Forrás: TDM működési kézikönyv, p.12

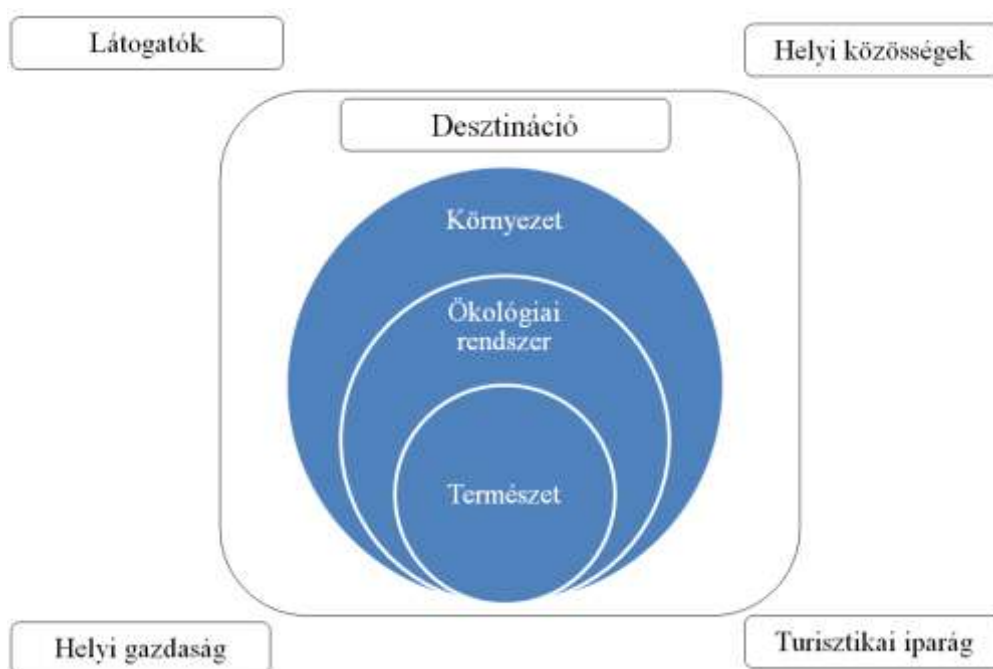
A fentieknek megfelelően azonban fontos hozzátenni, hogy a gazdaság további szereplőinek jelenlétét is érdemes volna figyelembe vennünk a fenntarthatóság vizsgálata során. Többek között ezért tartom fontosnak a VICE modell kiegészítését, továbbfejlesztését, melyet EVIDENCE modellnek nevezek, s az alábbi elemekből épül fel: környezet (environment), látogatók (visitors), turisztika iparága (industry), desztináció (destination)³², a helyi gazdaság (economy), természet (nature), közösség (community), ökológia rendszer (ecology).

³² Mely magába foglalja a természeti, ökológiai és környezettel kapcsolatos elemeket.

Összegyűjtve a 2013 nyertes magyarországi térségek TDM pályázatainak³³ fenntarthatósággal kapcsolatos főbb célkitűzéseit és eszközeit, a következő fejezetben bemutatásra kerülő EVIDENCE modell segítséget nyújthat abban, hogy a VICE modellhez képest egy részletesebb rendszerezésen keresztül tegye áttekinthetőbbé a TDM fejlesztésekkel kapcsolatos terveket.

Eredmények

Az EVIDENCE modell

3. ábra. Az EVIDENCE modell
Saját szerkesztés

Az EVIDENCE modell elemei:

- környezet (environment): e kategóriába az épített és természeti tényezők összessége tartozik.
- látogatók (visitors): az adott desztinációba érkezők; elsősorban a turistákat értjük alatta, de ide tartozhatnak a munkavégzés céljából huzamosabb ideig az adott térségben dolgozók is.

³³ A 2013-as év során nyertes alábbi szervezetek TDM pályázatai kerültek áttekintésre, s az ezekben fellelhető elemek összesítve kerültek az EVIDENCE-modell kategóriáiba besorolásra: Nagyatád-Rinyamente Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesület, Mecsek-Hegyhát Turisztikai Egyesület, Dél-Mezőföld Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesület, Szekszárd és Térsége Turisztikai Közhasznú Egyesület, Szigetvári "Zrínyi 1566" Turisztikai Egyesület, Balatonföldvári Kistérségi Turisztikai Egyesület, Balatonmária-fürdői-Balatonkeresztúri Turisztikai Menedzsment Egyesület, Fonyódi Turisztikai Egyesület, Siófoki Turisztikai Egyesület, Savaria Turizmus Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság, Sopron Régió Turisztikai Központ Nonprofit Kft., Vasi Hegyhát-Rábamente Közhasznú Turisztikai Egyesület, Veszprémi Turisztikai Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság, Tata és Környéke Turisztikai Egyesület, Sümeg és Térsége Turisztikai Desztinációs Menedzsment Egyesület, Komáromi Turisztikai Egyesület, Miskolci Idegenforgalmi Marketing Nonprofit Kft., Hajdúszoboszlói Turisztikai Nonprofit Kft., Kőrös-menti Turisztikai és Kulturális Egyesület, Jövő Építők Turisztikai Desztináció Menedzsment, Gyomaendrőd Helyi Turisztikai Desztináció Menedzsment Szervezet.

- turisztika iparága (industry): a turizmussal foglalkozó szervezetek, illetve vállalkozások összessége.
- desztináció (destination)³⁴: gyűjtőfogalom, mely magába foglalja valamennyi a környezeti, ökológiai és természeti elemet, illetve a köztük fennálló kapcsolatokat, összefüggéseket, így lehetővé téve előbbieket általánosabb, összefoglaló jellegű csoportosítását, felsorolását.
- a helyi gazdaság (economy): helyi gazdasági aktorok, amelyekre különféle hatásokat gyakorolhatnak a turizmussal kapcsolatos stratégiák.
- természet (nature): a stratégiák természettel, valamint annak védelmével kapcsolatos elemei.
- közösség (community): az adott térségben lakók, illetve huzamosabb időn át tartózkodók összessége.
- ökológia rendszer (ecology): az adott térségre jellemző ökológiai jelenségek, összefüggések.

A helyi gazdaság különálló szerepeltetése azért is lehet lényeges, mert többek között munkahelyeket képes biztosítani, értékteremtő folyamatokon keresztül adóbevételeket képes generálni, melyek egy része az adott térség bevételeiként jelennek meg. Emellett gyakran szervesen részt vesz a turizmushoz kapcsolódó háttér folyamatokban, közvetetten vagy akár közvetlenül kapcsolódó termékek, szolgáltatások előállításán keresztül. Mindezek mellett támogatóként számos, a turizmus területén működő szervezet, vállalkozás működését is segítheti. Szintén a helyi gazdaság jelentőségét növelheti az a jelenség is, melynek során a különféle vállalatokhoz időszakos munka keretében érkezők hosszútávon tervezhető szálláshely-keresletet eredményezhetnek. A természet és az ökológiai rendszer szerepeltetése lehetővé teszi, hogy a modell egy részletesebb, árnyaltabb megközelítésen keresztül írja le, illetve mutassa be a turizmus fenntarthatósággal kapcsolatos vetületeit, azonban a desztináció³⁵, mint összefoglaló kategória segíthet abban az esetben, ha kevésbé részletesen kíván a modell alkalmazója kitérni a fenti kategóriákhoz tartozó elemek tárgyalására, csoportosítására.

A modell egyes kategóriáiba az egyértelműen besorolhatóak mellett találkozhatunk olyan elemekkel is, melyek több területet is képesek közvetlenül, vagy közvetett módon érinteni³⁶. A fenntarthatósággal kapcsolatos tengelyhez tartozó különféle célokat sok esetben inkább közvetett módon találhatjuk meg. A fogalom többfajta megközelítésével is találkozhatunk, így beszélhetünk a természeti értékek védelmével kapcsolatos, jellemzően a természet-turizmus kapcsán megjelenő célokról, de az egyes programok fenntarthatóságával, több, más célokkal való összeegyeztethetőségével is.

A TDM stratégiákban megjelölt, fenntarthatósággal kapcsolatos célok és eszközök kategorizálása³⁷ az EVIDENCE modell segítségével:

- Látogatók: egészségturisztikai lehetőségek fejlesztése, a kerékpárútvonalak és a gyalogtúra útvonalak pontos jelzéseinek, térképeinek fejlesztése, gyalogos túraútvonalainak felújítása, tanösvények létrehozása speciális, akadálymentesített táblák kihelyezése, mobil eszközökre letölthető sétaútvonal, turisztikai termékek

³⁴ Mely magába foglalja a természeti, ökológiai és környezettel kapcsolatos elemeket.

³⁵ A desztináció jellemzői alatt az adott térség természeti, ökológiai, természeti vonásait, sajátosságait, valamint a stratégia ezekre gyakorolt hatásait értve.

³⁶ Az ilyen elemek az alábbiakban abba a kategóriákba kerülnek besorolásra, ahova legszorosabban tartoznak.

³⁷ Általánosan megjelölt célok és eszközök: a térség fenntartható turisztikai fejlesztése, fenntartható és versenyképes turizmus megteremtése, helyi adottságokra építő turisztikai csomagok létrehozása.

népszerűsítése, az aktív, öko- és kulturális turizmus hármaskörének hangsúlyozására információs anyagok kiadása, aktív turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra kiépítése, egészségügyi fejlesztések, a kultúrára (római-kori emlékek, Világörökség-jelölt erődrendszer, lovas színház, programok), az egészségügyi szolgáltatásokra (gyógyfürdő, szabadidőpark), valamint az aktív szabadidőtöltésre (lovaglás, természetjárás, horgászat) épülő stratégia kidolgozása, kerékpáros útkalauz készítése, kerékpáros infrastruktúra fejlesztése a projektterületen (határon átnyúló kerékpár turisztikai fejlesztések), tematikus sétautak létrehozása, térségi kerékpáros túraútvonal-hálózat kialakítása (Balatoni Bringakörúttal történő összekapcsolás), változó nehézségű kiskörökből álló túraútvonal készítése a térségben, fedett pihenőhelyek és túraútvonalak kiépítése, falusi turizmus fejlesztése, vízi- és természetjáró (erdei) aktív programok elősegítése.³⁸

- Helyi közösségek: emelkedő életszínvonal elérése³⁹, környezettudatosság növelése a helyi társadalomban⁴⁰; élmény és aktív kikapcsolódás nyújtása, kedvezmények a helyiek számára, hagyományörző, helyi rendezvények rendezése, belváros népszerűsítése a helyi lakosok számára⁴¹
- Helyi gazdaság: helyi termékek értékesítésének támogatása, helyi vállalkozások megbízása, preferálása a turizmussal kapcsolatos fejlesztési feladatokkal. helyi konyhák jellegzetességei és egyéb helyi kézműves termékek⁴², a helyi termékek turisztikai célú hasznosítása, helyi népművészethez, helyi értékekhez kapcsolódó tárgyak készítése, helyi termelői és kézműves piac megnyitása, helyi termék pont kialakítása, amelyeken egységes arculati megjelenéssel értékesíthetők a helyben készült kézműves termékek, élelmiszerek Veszprém és térségében, a város és a turizmus szereplői egységes arculattal és marketingstratégiával jelenjenek meg a turisztikai piacon, a térségben termelt borokat kínálása a vendégeknek, a turizmusban érdekelt vállalkozásokkal, szolgáltatókkal való együttműködések ösztönzése⁴³
- Turisztikai iparág: együttműködés a helyi partner szervezetekkel, elsősorban a környezetvédő és kulturális szervezetekkel⁴⁴, közös együttműködés a helyi vízügyi igazgatósággal környezetvédelmi és vízügyi ismeretterjesztési tevékenységben való részvételen keresztül, egészségügyi turisztikai pozíció elérése az Európai desztinációk körében⁴⁵
- Desztináció (környezet, ökológiai rendszer, természet): természeti és környezeti örökségének megóvása, a térség természeti, kulturális, műemléki védelme, megújuló

³⁸ Az egyes elemek rendre az következő turisztikai szervezetek programjai alapján kerültek felsorolásra: Jövő Építők Turizmus Desztinációs Egyesület, Körös-menti TDM. Duna-Gerece Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft. (tatai és a komáromi helyi TDM szervezetek), Fonyódi Turisztikai Egyesület, Szekszárd és Térsége Turisztikai Egyesület, Komáromi Turisztikai Egyesület, Sümeg és Térsége TDM Egyesület, Savaria Turizmus Nonprofit Kft., Sopron Régió Turisztikai Központ, Balatonföldvári Kistérségi Turisztikai Egyesület, Balatonmária-fürdői-Balatonkeresztúri Turisztikai Egyesület, Dél-Mezőföld Turisztikai Desztináció Menedzsment, Nagyatád-Rinyamente Turisztikai Desztináció Menedzsment.

³⁹ A helyi gazdaságot, valamint a látogatókat is érintheti.

⁴⁰ Hosszú távon az adott desztináció környezeti jellemzőire is képesek ezek hatást gyakorolni.

⁴¹ A Savaria Turizmus Nonprofit Kft és a Szigetvári "Zrínyi 1566" Turisztikai Egyesület programjai alapján.

⁴² A helyi közösségek fejlesztéséhez is tartozhatnak.

⁴³ Jövő Építők Turizmus Desztinációs Egyesület, GYÜSZ-TE Gyomaendrődi Üdültetési Szövetség Turisztikai Egyesület, Körös-menti Turisztikai Desztinációs Egyesület, Hajdúszoboszló Város Turisztikai Desztinációs Menedzsment Szervezete, Tata és Környéke Turisztikai Egyesület, Veszprémi Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft., Balatonföldvári Kistérségi Turisztikai Egyesület, Nagyatád-Rinyamente Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesület programjai alapján.

⁴⁴ A desztináció kategóriájához is tartozhat.

⁴⁵ GYÜSZ-TE Gyomaendrődi Üdültetési Szövetség Turisztikai Egyesület, Hajdúszoboszló Város Turisztikai Desztinációs Menedzsment Szervezete programjai alapján.

energiaforrást felhasználó turisztikai eszközök alkalmazása, területek védetté nyilvánításának elősegítése, állatvédelem, környezettudatos szemléletformáló egészségnap rendezvény környezetvédelmi infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése, környezetbarát jármű (elektromos városnéző kisbusz) alkalmazása, elektronikus formátumú brossúrák alkalmazása, határvidék közös kulturális turisztikai desztinációjának fejlesztése, megújuló energiaforrást felhasználó táblarendszer kiépítése⁴⁶

A fenti csoportokban a pályázatok által érintett, fenntarthatósággal kapcsolatos elemek összesítve kerültek besorolásra. Fontos tapasztalat, hogy a látogatók, a helyi gazdaság, a turisztikai iparág, a desztináció kategóriája valamint a helyi közösségek - jellemzően a felsorolás sorrendjében - egyre inkább általános formában kerültek megjelölésre az egyes TDM stratégiákban⁴⁷.

Egy TDM stratégia fenntartható jellegének egyfajta kritériumaként a fenti kategóriák megfelelő módon történő szerepeltetését érdemes megjelölnünk. Amennyiben ezzel a feltételezéssel élünk, a modell segítségével láthatóvá válnak azok a területek, melyeknél hiányosságokat mutatnak a tervek, s így ezek fenntarthatósága is kétséges^{48,49}.

Következtetések

Az EVIDENCE modell alkalmazásával feloszthatóak az egyes pályázatokban megtalálható elemek, a csoportosítás segítségével ezek áttekinthetőbbé válnak. Természetesen olyan esetekkel is találkozhatunk, amikor a kategóriába sorolás nem egyértelmű, ennek leginkább az az oka, hogy a számos térségi turisztikai-fejlesztési programban a fenntarthatósággal kapcsolatos tervek, kapcsolódások sok esetben inkább általános megközelítésben jelennek meg. Érdemes emellett azt is megjegyezni, hogy idővel a különböző területekre fókuszáló programok máshol is képesek hatásokat kifejteni. Találkozhatunk olyan esetekkel is, melyeknél közvetlenül is képes megjelenni valamilyen, a desztináció fenntarthatósággal kapcsolatos elem, ezekkel – a fenti példák tükrében – leginkább az adott területre jellemző közvetlenül természeti, ökológiai, illetve környezeti területeket érintő intézkedések, illetve tervek esetén találkozhatunk. Az előbbi jellemzőket tömörítő gyűjtő-kategória alkalmazása egyszerűsítheti a besorolást, főként azokban az esetekben, amikor kevesebb, illetve kevésbé részletes információt találunk fenntarthatóság szempontjából a vizsgált stratégiában.

Lényeges kérdés, hogy hosszú távon milyen módon képesek érvényesülni megfogalmazott célok - szerepeljenek azok részletesen, vagy inkább általános vonásként a kérdéses pályázatokban? Hasonlóképpen, melyek lesznek azok, melyek valóban fenntarthatóak lesznek egy adott térség turisztikai fejlesztésében? A fenti kérdésekre jelenleg, az elérhető információk birtokában egyértelmű választ nem adhatunk, az azonban több esetben is megfigyelhető, hogy a vizsgált stratégiákban a fenntarthatósággal kapcsolatos célok és

⁴⁶Mecsek-Hegyhát Turisztikai Egyesület, Dél-Mezőföld Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesület, Siófoki Fürdőegylet Turisztikai Egyesület, Körös-menti Turisztikai Desztinációs Menedzsment Egyesület, *MIDMAR Miskolci Idegenforgalmi Marketing Nonprofit Kft.*, Savaria Turizmus Nonprofit Kft., Vasi Hegyhát-Rábamente Közhasznú Tusztkai Egyesület programjai alapján.

⁴⁷ A szorosan fenntarthatósággal kapcsolatos területek, tervek gyakran csupán említés szintjén jelentek meg.

⁴⁸ A természeti, ökológiai és környezeti kategóriáknál ez az elvárás valamelyest másképpen értelmezendő, hiszen ezek számára az általánosabb csoportosítás, a desztináció kérdéses jellemzőit magába foglaló halmaz lesz az, melyben megfelelő mértékben kell reprezentálva lennie a vizsgált stratégiának.

⁴⁹ Az egyes kategóriákba sorolt tervek természetesen képesek közép-, illetve hosszútávon hatást gyakorolni más területekre is, olyanokra, melyeknél hiányosságokat tapasztalhatunk a stratégiák vizsgálatakor.

eszközök sok esetben kevésbé kidolgozottak, illetve részletesek és hangsúlyosokat, mint a közvetlenül turisztikai termékek fejlesztésére, illetve azok marketingjére vonatkozó fejlesztésekkel kapcsolatos tervek, elképzelések.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom Dr. habil Szigeti Cecéliának a tanulmánnyal kapcsolatos észrevételeiért.

Hivatkozott Források

- AUBERT, A (Szerk) [2007]: A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei és eredményei. Dialog Campus Kiadó, Pécs.
- AUBERT, A (Szerk) [2011]: Turizmus-menedzsment. Pécsi Tudományegyetem, Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ, Pécs.
- AYALA, H [1995]: Ecoresort: a "Green" masterplan for the international resort industry. *INTERNATIONAL JOURNAL OF HOSPITALITY Management* 14. pp. 351- 374 pp.
- BABÁK, Z [2013]: Számos új elemmel gazdagodott 2013-ban a turizmus a Körösök szívében (Körös-menti TDM) On-line: <http://www.newjsag.hu/2013/12/20/szamos-uj-elemmel-gazdagodott-2013-ban-a-turizmus-a-korosok-sziveben/>
- BALATONFÖLDVÁRI KISTÉRSÉGI TURISZTIKAI EGYESÜLET [2013]: Második TDM pályázat. On-line: <http://www.balatonfoldvar.info.hu/hu/turisztikai-egyesulet/masodik-tdm-palyazat/index.html> Letöltés dátuma 2014.01.07.
- COLLINS, A [1999]: Tourism development and natural capital. *ANNALS OF TOURISM RESEARCH*, VOL. 26. 1. pp. 98-109 pp.
- DÉL-MEZŐFÖLD TURISZTIKAI DESZTINÁCIÓ MENEDZSMENT [2012]: Kulturális örökség, természeti környezet. On-line: <http://delmezofold-tdme.hu/rolunk/> Letöltés dátuma 2014.01.06.
- DUNA –GERECSE KÖZHASZNÚ NONPROFIT KFT. [2012]: Duna –Gerecse Közhasznú Nonprofit Kft., mint térségi TDM szervezet szakmai tevékenységének megalapozása, előterjesztés on-line: http://www.kemoh.hu/cikk_kepek/pdf/kozgyules/121214/121214-03.pdf Letöltés dátuma 2014.01.08.
- EMVA TÁRSFINANSZÍROZÁSÚ INTÉZKEDÉSEK IRÁNYÍTÓ HATÓSÁGA [2012]: Az EMVA társfinanszírozású intézkedések Irányító Hatóságának 88/2012. (VII. 26.) számú közleménye a 76/2011. (VII. 29.) VM rendelet alapján a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák LEADER fejezetének végrehajtásához 2011-től nyújtandó támogatások minimális ponthatáiról. Online: [http://umvp.kormany.hu/download/5/67/40000/IHK_2012_088_\(VII_26\)_IHkozlemeny.pdf](http://umvp.kormany.hu/download/5/67/40000/IHK_2012_088_(VII_26)_IHkozlemeny.pdf). Letöltés dátuma 2014.01.10.
- FEKETE, M [2006]: Hétköznapi turizmus. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sopron.
- FOGARASSY, CS.; LUKÁCS Á. [2010]: Magyarországi alternatív energetikai adottságok áttekintése a képzési prioritások és tartalmi szintek meghatározásához *MEZŐGAZDASÁGI TECHNIKA* 2010/02:(2)
- FONYÓDI TURISZTIKAI EGYESÜLET [2012]: Előterjesztés a „Fonyódi TDM szervezet fejlesztése” című, a DDOP-2.1.3/C-12 "Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek és turisztikai klaszterek létrehozása és fejlesztése" pályázati

- konstrukcióra beadandó pályázatról. On-line: <http://www.kozadat.info/download-document/940-turisztikai-palyazat-eloterjesztes.html> Letöltés dátuma 2014.01.09.
- GYOMAENDRŐDI ÜDÜLTETÉSI SZÖVETSÉG TURISZTIKAI EGYESÜLET (szerk.: Varga Dorottya) [2013]: Beszámoló a GYÚSZ-TE (Gyomaendrődi Helyi Turisztikai Desztináció Menedzsment tevékenységéről. On-line: <http://updates.edtr.hu/publikacio/baafd4d4c50a9f993441e19e049583e0/ules/39109/724542/melleklet/1197769> Letöltés dátuma 2014.01.08.
- HAJDÚSZOBOSZLÓI TURISZTIKAI NONPROFIT KFT [2013]: Sajtóközlemény az ÉAOP-2.1.3-12-2012-0010 projekt indulásáról. On-line: <http://hajduszoboszlo.hu/sajtokozlemeney-az-eaop-2-1-3-12-2012-0010-projekt-indulasarol> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- HÁK, T; MOLDAN, B.; DAHL A.L. [2007]: Sustainability Indicators: A Scientific Assessment Scope, Island Press
- HEVES MEGYEI HÍRLAP [2013]: Harmincmillió forint a szilvásváradai turizmusnak. On-line: <http://www.heol.hu/heves/kozelet/harmincmillio-forint-a-szilvasvaradi-turizmusnak-486037> Letöltés dátuma 2014.01.11.
- HÉVIZ TURIZMUS MARKETING EGYESÜLET [2010]: A Desztinációs együttműködés további erősítése Hévízen, az „élet forrásánál” című pályázat összefoglalója. On-line: <http://www.umvp.eu/files/A%20nyertes%20h%C3%A9v%C3%ADzi%20TDM%20p%C3%A1ly%C3%A1zat%20r%C3%A9szletei.doc> Letöltés dátuma 2014.01.07.
- HOFFMANN, A [2000]: A fenntartható turizmus fejlesztése: Irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek, Geomédia, Budapest
- JÖVŐ ÉPÍTŐK TDM ÉS VÁROSMARKETING IRODA [2013]: A Jövő Építők Turizmus Desztinációs Egyesület tevékenysége. On-line: <http://gyoparosfurdo-oroshaza.hu/oroshaza/jovo-epitok-tdm> Letöltés dátuma 2014.01.06.
- KOMLÓ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA [2012]: Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek és turisztikai klaszterek létrehozása és fejlesztése című pályázat benyújtása. Előterjesztés. On-line: http://komlo.ekisterseg.hu/letoltes.php?d_id=8438 Letöltés dátuma 2014.01.11.
- KOZMA, B. [2006]: Turizmus marketing, Főiskolai jegyzet, BGF, Budapest.
- LENGYEL, M. et. al. [2008]: TDM működési kézikönyv, Heller Farkas Főiskola
- LIM, C.-MCALEER, M [2003]: Ecologically sustainable tourism management. *ENVIRONMENTAL MODELLING & SOFTWARE* vol. 20. pp. 1431–1438 pp.
- MAGYAR TURISZTIKAI HIVATAL [2005]: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013 pp. 69, On-line: www.kormany.hu/download/4/5c/20000/NemzetiTurizmusfejlesztesiStrategia.pdf Letöltés dátuma 2014.01.14.
- MECSEK-HEGYHÁT TURISZTIKAI EGYESÜLET [2012]: Mecsek-Hegyhát TDM szervezet kialakítása a Komlói kistérségben. On-line: http://ddrmi.deldunantul.hu/komlo/Fejleszt%E9si%20proram_Mecsek-Hegyh%E1t%20TDM.doc Letöltés dátuma 2014.01.08.

- MCKERCHER, B [2003]: Sustainable tourism development – guiding principles for planning and management. Presentation to the National Seminar on Sustainable tourism Development Bishkek, Kyrgystan, November 5 – 9, 2003.
- NAGYATÁD-RINYAMENTE TURISZTIKAI DESZTINÁCIÓ MENEDZSMENT EGYESÜLET [2012]: Előterjesztés Nagyatád Város Önkormányzata és a Nagyatád-Rinyamente Turisztikai Egyesület között megkötendő Középtávú Együttműködési Megállapodás elfogadásáról, valamint a DDOP-2.1.3/B-12 azonosító számú Európai Unió projektben való részvételről. On-line: http://www.nagyatad.hu/modules.php?name=Download&file=20121025_5_Eloterjeszt_es_Nagyatad_Varos_Onkormanyzata_es_a_Nagyatad_Rinyamente_Turisztikai_Egyesulet_kozott_megkotendo_Kozeptavu_Egyuttmukodesi_Megallapodas_elfogadasarol.pdf&tipus=eloterjesztes Letöltés dátuma 2014.01.08.
- NYIRÁDI, Á.; SEMSEI, S. [2007]: Balatoni TDM füzetek. Siófok, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség On-line: http://www.tdmszovetseg.eu/files/_tdmsz/download_files/11/tdmbalatonifuzetek.pdf Letöltés dátuma 2014.01.09.
- NYUGAT-DUNÁNTÚLI OPERATÍV PROGRAM (2011-2013) [2010]: Akcióterv. On-line: http://www.nfu.hu/nyugat_dunantuli_operativ_program Letöltés dátuma 2014.02.04.
- NYUGAT-DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI ÜGYNÖKSÉG [2013]: Unió támogatás a helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek és turisztikai klaszterek létrehozására és fejlesztésére. On-line: <http://www.westpa.hu/cgi-bin/itworx/itworx.cgi?modul=doctar/downloadfile&task=downloadfile&vid=2&dokid=13411> Letöltés dátuma 2014.01.14..
- RINYA-DRÁVA SZÖVETSÉG [2013]: Helyi Vidékfejlesztési Stratégia. Börcs, Leader Helyi Akciócsoport On-line: <http://www.rinyadrava.hu/assets/files/Strategia/RDSZCLLDHVS20130529.pdf> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- ROP IRÁNYÍTÓ HATÓSÁG [2010]: Turizmusfejlesztés a regionális operatív programokban. Budapest, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség Regionális Fejlesztési Programok Igazgatósága On-line: http://www.nfu.hu/download/32047/turizmus_ROP.pdf Letöltés dátuma 2014.02.04.
- SAARINEN, J. [2006]: Traditions of sustainability in tourism studies *ANNALS OF TOURISM RESEARCH* VOL. 33. 4. pp. 1121- 1134. pp.
- SAVARIA TURIZMUS NONPROFIT KFT [2012]: Turizmus és Média pályázat SI-HU-2-1-002. On-line: <http://www.agorasavarria.hu/projektek/turizmus-es-media> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- SIÓFOKI FÜRDŐEGYLET TURISZTIKAI EGYESÜLET [2012]: Előterjesztés Siófok város képviselőtestületének 2012. novemberi ülésére. On-line: http://siofok.hu/files/3_%C3%9AJ_Szezon%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s_2012_Si%C3%B3foki%20F%C3%BCrd%C5%91egylet.pdf Letöltés dátuma 2014.01.08.
- STANGE, J.-BROWN, D.(ed.) [2011]: Tourism Destination Management – Achieving sustainable and competitive results. US Agency for International Development, Washington
- SÜMEG ÉS TÉRSÉGE TURISZTIKAI NON-PROFIT KFT. [2013]: A Sümegi Kis turisztikai fejlesztése, a „Sümeg és Térsége Turisztikai Desztinációs Menedzsment

- integrált fejlesztése” című projekt On-line: <http://sumeginfo.hu/hu/sumegi-kisterseg-turisztikai-fejlesztese>. Letöltés dátuma 2014.01.10.
- SZÉKESFEHÉRVÁRI TUISZTIKAI KÖZHASZNÚ NONPROFIT KFT [2011] KDOP-2.2.1/A-2009-2007 jelű „Helyi turisztikai desztinációs menedzsment szervezet létrehozása Székesfehérváron” című TDM pályázat. On-line: http://www.kemoh.hu/cikk_kepek/pdf/kozgyules/121214/121214-03.pdf Letöltés dátuma 2014.01.08.
- SZEKSZÁRD MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA [2013]: Szekszárd és Térsége Turisztikai Közhasznú Egyesület TDM-pályázata. On-line: <http://www.szekszard.hu/szekszard/UserFiles/File/kozugyek/onkormanyzat/kozgynapirend/2013/0228/57elot.pdf> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- SZIGETI, C.; BORZÁN A. [2012]: Lokális ökológiai lábnyom számítás, kritikák és jó gyakorlatok *POLGÁRI SZEMLE : GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT* 3-6: pp. 122-139. pp.
- SZIGETVÁR HÍRADÓ [2013]: Léptékváltás: kezdődhet a turisták Szigetvárra csalogatása On-line: <http://szigetvarhirado.hu/kozelet/leptekvaltas-kezdodhet-a-turistak-szigetvarra-csalogatasa> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- SZIGETVÁR HÍRADÓ [2013]: Szigetvár nagyszabású idegenforgalmi projektje uniós támogatásból rajtolt el. On-line: <http://barcshirado.hu/kozelet/szigetvar-nagyszabasu-idegenforgalmi-projektje-unios-tamogatasbol-rajtoolt-el> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- SZIGETVÁR TURISZTIKAI INFORMÁCIÓS PORTÁLJA [2013]: Szigetvári “Zrinyi 1566” Turisztikai Egyesület programja. On-line: <http://www.tdmszigetvar.hu/#aktualis-3-6> Letöltés dátuma 2014.01.08.
- SZLÁVIK, J. [2002]: A helyi-kisregionális szint szerepe a fenntarthatóságban. Budapest, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Környezettudományi Intézete
- TATA ÉS KÖRNYÉKE TURISZTIKAI EGYESÜLET [2013]: Nyertes TDM pályázat a Duna-Gerece térségében. On-line: <http://www.visittata.com/info/szakmai-oldalak/dunagerecse-terseg/> Letöltés dátuma 2014.01.10.
- TÓTH, G. [2003]: Vállalatok környezeti érdemrendje – A vállalati fenntarthatóság minősítéséről és ennek nehézségeiről *KOVÁSZ VII.:(1-2) pp. 5-26. pp.*
- TÓZSÉR, A [2010]: Versenyképes turisztikai desztináció: új turisztikai versenyképességi modell. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem.
- TURIZMUS ONLINE [2013]: EU-s támogatással alakul a miskolci TDM On-line: http://www.turizmusonline.hu/aktualis/cikk/elindulhat_a_miskolci_tdm_szervezet_elso_eu_s_projektje Letöltés dátuma 2014.01.08.
- TURIZMUS ONLINE [2013]: Két új turisztikai fejlesztési program Komárom-Esztergom megyében. On-line: http://www.turizmusonline.hu/aktualis/cikk/ket_uj_turisztikai_fejlesztési_program_komárom_esztergom_megyében Letöltés dátuma 2014.01.08.
- VARGÁNÉ, CS. K. [2010]: A fenntartható turizmus vidékfejlesztési összefüggései az Észak-alföldi Régió példáján. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem, Agrár-Gazdálkodástudományok Centruma, Gazdaságméleti Intézet

VASI HEGYHÁT – RÁBAMENTE KÖZHASZNÚ TURISZTIKAI EGYESÜLET [2013]:
Egyesületi alapszabály. http://www.vasihegyhat-rabamente.hu/editor_up/Alapszabaly.pdf
Letöltés dátuma 2014.01.14.

VELIKOVA, M.P. [2001]: How sustainable is sustainable tourism? *ANNALS OF TOURISM RESEARCH* VOL. 28. 2. pp. 496- 499. pp.

VESZPRÉM MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA [2012]: A Veszprémi Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft. által benyújtandó TDM pályázathoz szükséges döntés meghozatala (Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek és turisztikai klaszterek létrehozása és fejlesztése. A pályázat kódszáma: KDOP-2.2.1/A-12). On-line:
http://www.vehir.hu/data/file/2012/09/26/02_00_veszpremi_turisztikai_kozhasznu_kft_tdm_palyazatoz_szukseges_dontes_jibj0920.doc Letöltés dátuma 2014.01.10.

WTO [1998]: A fenntartható turizmus fejlesztése, irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek. Budapest, Geomédia Kiadó

Szerző:

SZABÓ Dániel Róbert

Egyetemi tanársegéd, PhD hallgató
Széchenyi István Egyetem,
Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, GET
szabodr@sze.hu

BARRIERS OF THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC ORGANIC ANIMAL FARMING

SZABÓ, Virág

Abstract

In connection with putting emphasis on the protection of the nature, the food-safety, and the differentiation of the product, organic farming becomes sustainable alternative for some of the actors in the supply chain (stakeholders). Unfortunately the domestic organic production lost on importance after the EU accession which can be driven by numerous root causes, factors. The aim of the study is to give an insight to the problems of the Hungarian organic animal farming. According to the data of the Biokontroll Hungária Ltd. only 5% of the farmers deal with organic livestock breeding. 60 % of the organic land – which is controlled by the

Biokontroll – are meadow, pasture, extensive lawn, and fallow. On the basis of cattle, sheep and goat stock the animal unit per hectare is 0.2, however the desired value should be 1-1,5. 75 % of the total livestock is cattle. We sent questionnaires to the organic animal keepers and we can state that they produce in small measures but their farming structure is highly diversified. These animal products have higher added-value than in other sectors and the products are sold directly to the consumers.

Keywords: *organic farming, animal unit, domestic market, export*

JEL code: *Q110*

Introduction

The support of the Hungarian agriculture has always been part of regional development strategies and conceptions of the government, given all the excellent facilities of the environment. In the past few decades we experience a relative decrease in the diversity of the domestic flora and fauna and in the ancient organic production habits which is due to the expansion of intensive production. Although at the same time the conception of sustainable agriculture and biodiversity gives more sense and value to the organic production. Alternative agriculture is a totally different approach both for farmers, and consumers. The study measures the situation of the Hungarian alternative agriculture especially the situation of domestic livestock farmers.

2,3% of the total Hungarian land is exploited by organic agriculture. This rate is lower only in a few other European countries: Romania, Ireland, Bulgaria, and Malta (DG AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT, 2013). In Central and Eastern Europe, Czech Republic and Slovakia show higher percentages, where 13 and 8,5% of the agricultural land is involved in

organic production. According to the study of International Centre for Organic Agriculture of Central and Eastern Europe in Slovakia it means 144.000ha. This rate is 13.000 ha more than the total Hungarian land used for organic agriculture (EKOCONNECT, 2012). According to the results of the congress of the Hungarian Research Institute of Organic Agriculture (Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet), there are several similarities between the organic sectors of the Eastern and Central European countries. Products with low added value, having low processing rate are exported by the countries in very high volumes which worries the actors of the economy sector (e.g. Ukraine, Romania, Hungary, Czech Republic) (ÖMKI, 2013).

Roszík, the manager of BOKONTROLL HUNGÁRIA NONPROFIT Kft, also agrees with these results, he mentions – “There are few organic seeds, export is very high with 80% ratio, and products have low processing rate”. Although in Hungary, the rate of organic livestock density is also moderate (HÁJOS et al., 2011). It is also supported by the fact that “in Hungary there is 0,1 livestock per 1 ha organic land, that is relatively low, and should be at least 1-1,5, so 10-15 times more” (SOLTI, 2006).⁵⁰ In Romania the factor is the same, while in the Czech Republic it is four, in Slovakia it is five times more livestock per hectare, in Germany, Austria and Slovenia it is almost 1 livestock per hectare (RADICS et al., 2006).⁵¹

According to the data of two certifying and auditing company, in 2012, 1560 companies took part in the organic production in 2012, out of which 1458 firms were registered by the Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. (ROSZÍK et al., 2013), and 102 were registered by the HUNGÁRIA ÖKO GARANCIA Kft. (GÖBLYÖS, 2013). As per the studies of HOFFMANN and POÓR, in 2009 only less than 10% of the farmers kept organic livestock, and this rate has only got worse until 2012, when it was only 5%, according to the annual report of Biokontroll Hungária. The number of livestock keeping farms is not mentioned in the annual reports of Hungária Öko Garancia Kft, so in the analysis I refer to the data of Biokontroll.

The Hungarian organic animal stock has gone through significant changes in the past 10 years. The number of the animal keeping farms grew to double between 2001 and 2004 but since the EU accession it has been decreasing steadily. The decrease had a slow pace at the beginning but after 2008 we can see a drastic decline. If we review the size of the life stock units it can be stated that the farms achieved the highest life stock unit increase from 2008 to 2009. In this respect the livestock unit increases from 2001 to 2002 and from 2004 to 2005 are also remarkable. In all three cases the subsidies stood behind the increases. At first the Agricultural Environment Protecting Programme (AEPP) accepted by the decree of the government number 2253/1999 (X.7.), in the frame of which the most frequently applied targeted programme was the organic farming and meadow using programme (SZABÓ et al., 2003)⁵². Later the AEPP was intergrated in the Agri-Environment Related Measures of National Rural Development Plan and more organic targeted programmes were formulated for separate sectors (KORMOSNÉ KOCH, 2008).

In 2009, the second turn of the Agricultural Economic Subvention brought several different organic objectives as well. The increase of livestock and the decrease of organic farms resulted in a process that concentrated the livestock in the farms; so from 2008 to 2010 the number of livestock per farm doubled. This procedure started in 2006, so until 2010 the amount got tripled compared to 2006. TAKÁCS and TAKÁCSNÉ, 2006 “emphasize the

⁵⁰ Cited by: FÖLDES, 2008

⁵¹ Cited by: FÖLDES, 2008

⁵² Cited by: Kormosné Koch, 2008

factor, that farmers, who started ecological production in time, may utilize the extra income realizable in this period, which the more substantial consumers are willing to pay for goods that satisfy their demands. In this case, only a less propitiation of the extra revenue is necessary to compensate the yield decrease, its larger proportion makes savings and farm development possible. The period of time can be a preparation to that one, when, by increasing the bio-product volume; the realizable extra price will expectably decrease. However, this will not make any problems until certain limit, but may start a farm concentration, which increases the value of fix capital, but is necessary to establish the conditions of sustainable farming.”

Table 1: Organic livestock keeping situation in Hungary 2001-2011

Year	All agricultural farms	Livestock keeping farms	Livestock keeping farms per all farms	Number of livestock	Number of livestock per farms	Number of livestock per 1 ha
2001	886	72	8,13	8 387	116,49	0,1
2002	1 116	83	7,44	11 855	142,83	0,1
2003	1 239	137	11,06	11 210	81,82	0,1
2004	1 404	160	11,40	12 254	76,59	0,1
2005	1 334	156	11,69	15 673	100,47	0,1
2006	1 233	148	12,00	14 931	100,89	0,1
2007	1 185	134	11,31	16 430	122,61	0,1
2008	1 151	113	9,82	16 111	142,58	0,1
2009	1 541	n.a.	n.a.	20 542	n.a.	0,2
2010	1 493	62	4,15	20 182	325,52	0,2
2011	1 345	68	5,05	n.a.	n.a.	n.a.

Source: Own calculation based on Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. annual reports 2001-2011

The number of livestock per hectare improved from 0,1 to 0,2, but this value is still much lower compared to the figures years ago in the neighbour countries. The number of livestock keeping farms didn't increase by the subventions, meaning that they didn't enhance enough the sector. In 2011 the number of farms fell back to the level of 2001 which means that the circulation of organic agriculture could not be developed by the farms, operating long ago, apart from the period of the accession to the European Union.

In addition, the composition of the livestock is also unfavourable. As per the data of Biokontroll Hungária, 76% of the livestock is cattle. Taking into account the stock of buffalos and sheep, goats that are 5% and 7% of the total stock, then ruminants takes 86% of the total livestock. “Taking into consideration, that most of these animals live in national parks, we can see that this stock is not for nutritional purposes.” The reason for high portion of organic cattle stock is that the more than the half of the Hungarian controlled organic lands (57%) is meadow, pasture or extensive lawn, where production of goods is very poor, although these circumstances are favourable for livestock (JÁRÁSI, 2009). From organic livestock sectors, poultry takes 4%, pig takes 7% of the total size of organic animal stock.

In addition to the changes in the size of production, it is also worth to mention the consumption attitudes of organic goods. Gyarmati says that currently there is no solvent demand on organic dairy or butchery that would need a higher average of livestock available. Contrary to this, organic livestock breeding is still necessary for organic manure supply, because there is a limit on the usage of conventional artificial manure (GYARMATI, 2007). The studies of SZENTE, SZAKÁLY and SZÉLES assess that the wealth of livestock plays already a key role, but fails compared to health protection, product reliability of the product or its natural taste. The reason for this might be that the availability and the consumption of organic butchery products are really low in Hungary (SZENTE et al., 2011).

So the most significant barrier of the development of organic livestock breeding is the low domestic demand, so during our research we assessed the general opinion of farmers about the market beside the investigation on production data. The development of organic agriculture has been summarized by JÁRÁSI, based on the studies of KÜRTHY, 2001 and OSZOLI, 2002.

Table 2: Barriers of development in organic agriculture

Production side	Consumption side
<ul style="list-style-type: none"> • Low domestic demand • Risk in export on long term • High rate of smaller farms • Lack of subventions • Information and training of farmers 	<ul style="list-style-type: none"> • Interpretation of the meaning of organic food • High prices • Supply issues • Low processing level of products

Source: JÁRÁSI, 2009

Material and methods

In the study I examined the changes of the past ten years, and their drivers as well through secondary data sources. During the analysis I used the data in the annual reports of *Biokontroll Hungária Kft.*, and *Hungária Öko Garancia Kft.*

After the literature review, I present the results of a primary questionnaire that was asked from the farmers *Hungária Öko Garancia Kft.* The questionnaire was sent out by the help of *Hungária Öko Garancia Kft.* in March 2013. The certifying company had 102 farmers registered in 2012, to which they sent the questionnaires by email. They received 39 answers that are 38% of the total sum of farms under their control. As the two companies has distributed 1600 certification altogether, the results are only exploratory for the total country, but represents the members of *Hungária Öko Garancia Kft.*

The questionnaire contained 38 questions, in which we asked about the barriers of development in the organic livestock breeding. The research had two parts, questions about production and about the sales. We listed open and closed questions as well. During the analysis of the answers we identified the edge values, the averages, and also percentages. The opinions of the farmers about the domestic and foreign organic markets were sorted according to the values of Likert scale. We identified 19 statements that had to be evaluated on a scale of 1 to 5 by the responders both for domestic and export markets. 1 meant strongly disagree, 5 meant strongly agree category. We determined two groups of the responders, farms with organic livestock, and farms not taking part in organic production.

Results

Most of the responders were from the central and the southern part of Hungary. According to the list issued by Hungarian Federation of Associations for Organic Farming (Biokultúra Szövetség) in the southern region 21% of the total of 1126 farmers produce, in the county of Pest it is 15%. So around on third of the farmers lives and work in these two regions. In the remaining regions the number of responders was around 3-6, so the opinions of the two mentioned regions are dominant in a percentage of 51%, which is in line with the dispersion of the farmers in the country.

The production profile of the responders is diversified terms of the composition of product types. 50% of the producers deal with grain, 44,7% with vegetables, 38,5% with fruits, and 47% with livestock breeding. Farmers dealing with livestock breeding represents high portion in the sample (18 out of 38), so I will underline the answers of these members in the sample.

With regards to the product scale, the following goods have been included in the sample: home-made syrups, marmalade, vegetable preparations, cheese, apple juice, apple concentrate, elder syrup, paddy white rice, herbs (fresh, dried, grown/collected), lemongrass, peppermint, fennel, milfoil, forest mushrooms dried, oyster, pickles, egg, peeled goods (millet, buckwheat, sunflower), oil pumpkin, pumpkin seed oil cold-pressed, plum jam, dried fruit, lucerne hay (sold conventionally), seed production (mustard, pees, vetch), propolis, pollen, seedlings of herbs, vegetables, ornamentals in containers, products of mill industry, bread, pastries, canned food, stonecrop, herbs, almond, walnuts, walnut oil. This small sample of goods represents of the diversity of products that is also specific for the whole range of the organic agriculture.

The smallest farm that is involved in organic agriculture is 4 ha, the biggest is 828 ha, so the dispersion is high. With regards to the horticultural farms, these values are 0,5 and 18 ha. The smallest amount of livestock is 5, the biggest is 940 pieces. The figures show that the sample contained relatively large and small farms as well.

Out of the total product range cereals are sold as raw material in 89%, vegetables in 70%, fruits in 33%, meat in 28%. 72% of meat products are sold with an added value, and for fruits this value is 67%. So fruits and meat products are leading in the sector, but cereals are sold as raw material in very high percentage. This is unfavourable taking into account that 85% of the farmers sell this product on the basis of the public producers list of

Out of the sample of the farmers, 63% of them exports cereals, and 60% of them exports fruits, and these rates are the highest export rates. 41% of vegetables and 33% of meat products are sold abroad. These amounts are significant compared to the values defined by in backup sources.

In the next paragraphs I show the result of the responses of livestock keeping farms. The size of the farms is between 5 and 940 animals. Scoping out a farm with 940 animals, the average of livestock on the farms is 85, that is relatively low. Three farms out of them deal only with livestock breeding and processing. These farms with animals sell their products directly to the consumers (77%). Compared to non-organic products, these commodities are sold with 30% mark-up on the price, however most of the vendors don't only sell meat, but also a wide range of other products, like herbs and marmalade. The smallest price difference is 5%, the biggest is 142%. Companies with the largest variety of products show the biggest price difference.

The figures below (Figure 1, 2) show the results of the analysis. The opinions of the livestock keeping farmers about foreign markets are the followings in the sequence of how specific they are. There most important to mention the positive attitude on the export of organic products. At the same time farmers prefer domestic products to import goods, and they show brand loyalty and strong local market organising. In Hungary farmers face the lack of cooperation, and also regulations that are very hard to comply with which is not the case in other countries. Possibilities to sell organic products are also limited because of the lack of solvent demand, and the distrust in the farmers. Farmers present on export markets can sell their products with 83% higher price on foreign markets, on average they can achieve 23% higher price. These farmers have strong relations with their partners, and they cooperate with them on the long run. This is positive, as it is essential for organic production.

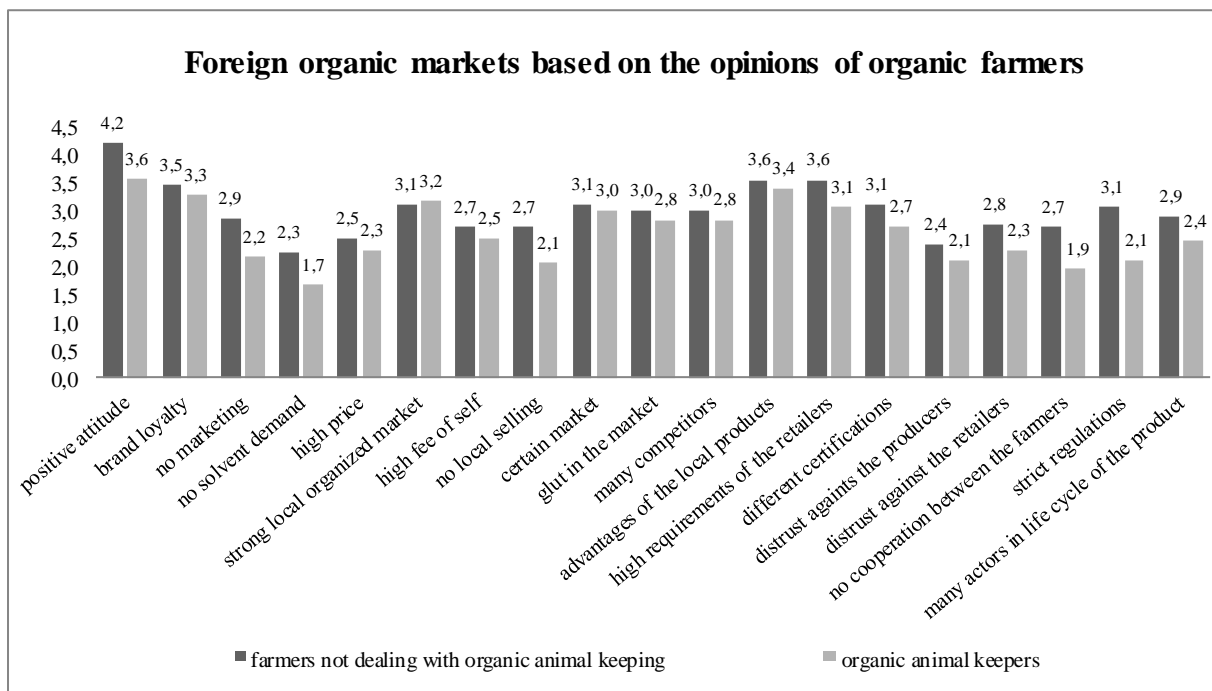

Figure 1: Export markets of the organic products
 Source: Own calculation based on questionnaire survey, 2013

The opinions of farmers without livestock related products (20 members in the sample) are quite different from the attitude of farmers selling animal related goods. These farmers have a bigger market share in foreign markets, and don't feel better export possibilities, then farmers with animal products. At the same time they have a wider customer base, and don't experience a different way of cooperation between domestic and foreign farmers. They think that the lack of domestic sales is also a problem in other countries, where the marketing is also not so strong, how the farmers think. Strict regulations are considered to be on the same level, meanwhile as per farmers with livestock it is easier to comply with regulations on export markets.

The opinions about domestic markets of these two groups of farmers are similar. The lacks of cooperation of the farmers, plus the shortage of solvent demand are considered the biggest weaknesses of organic production. Inappropriate marketing strategies are also weakening the sector, customers are not aware of the presence of these products on the market. Prices on the domestic markets are relatively high, also more expensive on foreign markets compared to

non-organic products. Farmers still face too strict regulations on the production and sale of organic products. Distrust with producers and traders are mentioned frequently as problematic, while in other countries, this is in a better shape. So we see still not having enough demand on domestic sale of these products, so farmers need to sell goods to big chain of stores, where shelf prices are to be paid.

To summarize, huge differences appear between domestic and foreign markets, which drives higher export of the concerned products, but this is only possible for the ones selling in bigger volumes.

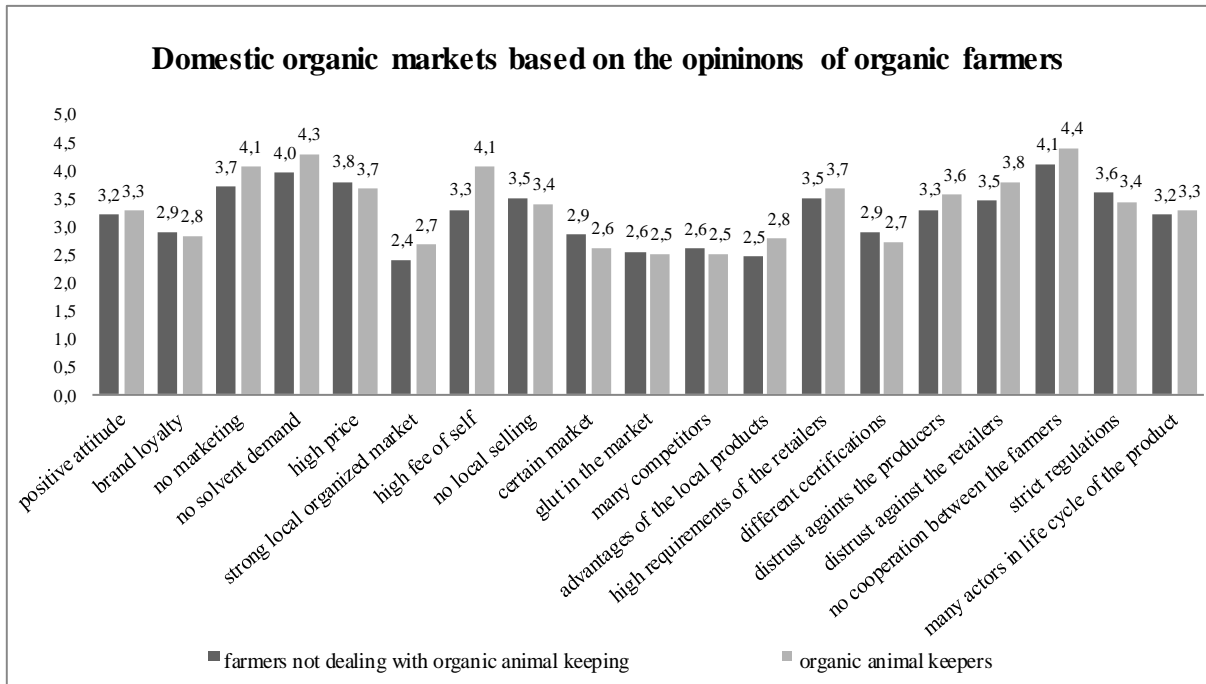

Figure 2: Domestic market of the organic products
 Source: Own calculation based on questionnaire survey, 2013

Conclusions

Several studies examine the current situation of domestic organic economy, but no systematic register is kept that could facilitate to better know the members of the sector.

According to the data reported by Biokontroll only 5% of organic farms are participating in organic livestock breeding. Despite of the introduction of new subventions to the sector, there were no increase in the number of farms with livestock in the examined period, and together with the increase in the number of animals in the sector a concentration started on the farm sin 2006.

The domestic organic producers sell a wide range of products, having differences between the size of their plants. In the variety of the goods we can see a lot of specialities and also highly processed products.

With regards to the sales of organic products solvent demand, appropriate marketing and the cooperation of producers are considered significant in the questionnaire assessment. Farmers mention that the domestic sales is disorganised, and that in these circumstances only expensive products can be sold with profit. Positive attitude is not spread yet towards organic

products among the customers, and well-known brands are missing. Trust towards producers and traders are high, that makes more difficult to sell these goods on domestic markets.

We discovered during the analysis, that Hungarian organic livestock keepers find foreign market possibilities much better, but no way they can step out to foreign markets. In the current situation of market competition without appropriate marketing strategy it is not possible to stay profitable neither on domestic nor on foreign markets. The purpose would be to increase the volume of subventions, on the other hand cost effective strategies should be introduced in the sector. These subventions would not only mean a solution for the weak infrastructure, but also enhance the booming of the retail sector compared to multinational companies.

Based on the questionnaire, we can see that organic products are produced with more added value compared to other sectors, and are sold directly to the consumers. Customers are brand loyal, and have long term cooperation with the producers, but these relations are often problematic. The increase in the volume of organic livestock would be solution to keep the labour back in the countryside, to stop the flow of manpower to cities and to have a more effective environmental protection as well.

Acknowledgements

Research was supported by the Hungarian Research Institute of Organic Agriculture (ÖMKi). Special thanks to Hungária Öko Garancia Kft. and to Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. as well.

References

- BIOKONTROLL HUNGÁRIA NONPROFIT KFT. Éves jelentései 2001-2012 On-line: <http://www.biokontroll.hu/cms/> Date of download: 2013.11.25.
- DG AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT, Unit Economic Analysis of EU Agriculture (2013): Facts and figures on organic agriculture in the European Union p. 11. On-line: http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/more-reports/pdf/organic-2013_en.pdf Date of download: 2013.11.10.
- EKOCONNECT (2012): Ökológiai gazdálkodás Közép- és Kelet-Európában. Ökológiai gazdálkodás és ökológiai piac a Szlovák Köztársaságban. 30. szám 2012. február p. 4.
- FÖLDES F. (2008): Ökológiai állattartás helye, szerepe és lehetőségei Magyarországon, különös tekintettel a Nyugat-dunántúli régióra. PhD értekezés. Nyugat Magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar, Gazdaságtudományi Intézet, Agrárgazdaságtani és Marketing Tanszék, Mosonmagyaróvár, 2008
- GÖBLYÖS J. (2013): Éves jelentés 2012. A Hungária Öko Garancia Kft. (HÖG) publikus éves jelentése a 2012. évi ellenőrzési és tanúsítási tevékenységről. Budapest, 2013. május 2. On-line: <http://okogarancia.hu/evesjelentes/2013> Date of download: 2013.10.03.
- GYARMATI G. (2007): A magyar ökotermelés áttekintése. Gazdálkodás, 51. évfolyam, 1. szám, p. 9.
- HÁJOS L. – BÁRDOS B. E. – AVAR. L. – FORGÁCS T. – HÁJOS Cs. – BAGI O. – H. ABELOVSZKY J.- BEDŐ P. – GYŐRI A. – HAJTUN Gy. – VINICZAI S. – CZIFRA

- L. – PRÁG F. (2011): Napirenden az állattenyésztés és az ökológiai gazdálkodás. Magyar mezőgazdaság. 66 évf. 23. szám, 2011. június 8.
- HOFFMANN A.-POÓR J. (2009): Az ökológiai gazdálkodás helyzete hazánkban 2001-2008. LI. Georgikon Napok, Keszthely pp. 394-400.
- HUNGÁRIA ÖKO GARANCIA Éves jelentése 2006-2012. On-line: http://www.okogarancia.hu/cegunkrol/eves_jelentesek.htm Date of download: 2013.11.30.
- JÁRÁSI É. (2009): Az ökológiai gazdálkodás növekedésének ökonómiai feltételei és lehetőségei az Európai Unióban. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2009. p. 23., pp. 78-81.
- KORMOSNÉ KOCH K. (2008): Környezettudatosság és támogatások szerepe az ökológiai gazdálkodást folytató egyéni gazdaságokban. PhD értekezés. Debreceni Egyetem, Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Vállalatgazdaságtani és Marketing Tanszék, Debrecen, 2008. pp. 43-44.
- MAGYAR BIOKULTÚRA SZÖVETSÉG. On-line: <http://www.biokultura.org/index.php/ct-menu-item-2> Date of download: 2013.08.05.
- ÖMKI, Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (2013): A bioszektor helyzete Közép- és Kelet-Európában. Előadás a Biofach Kongresszuson. 2013. tavasz
- ROSZÍK P. – BÁLINTNÉ VARGA K. – BÁNFI B. – CSÁSZÁR A. – SZÉLES V. – TÖKÉS T. (2013): Jelentés a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. 2012. évi tevékenységéről. Budapest, 2013. május 31.
- SOLTI G. (2012): Az ökológiai gazdálkodás helyzete Magyarországon. X. Sárközy Péter Tudományos Emlékülés, 2012. szeptember 7. Piliscsaba, p. 17.
- SZENTE V. – SZAKÁLY Z. – SZÉLES GY.: Ökoélelmiszerek megítélése Magyarországon – alakuló fogyasztói tudatosság? Gazdálkodás, 55. évfolyam, 5. szám, 2011. pp. 515-516.
- TAKÁCS I. – TAKACS-GYÖRGY K.: Modeling of the connection between the Ecological Farming and Farm Sizes under Hungarian Conditions. 13th International Farm Management Congress, Wageningen, The Netherlands, July 7-12, 2002. p. 16.

Szerző

SZABÓ Virág

PhD hallgató

Szent István Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

Szabo.Virag@gtk.szie.hu

HÍREK, ESEMÉNYEK – NEWS, EVENTS

Az „Adonis Vernalis” sikerével zárult a „Zöld energiával a zöld Magyarországért” Európai Unió verseny

A projekt keretében a Károly Róbert Főiskolán 2014. április 29-én került sor az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk 10. évfordulójának alkalmából a régió felsőoktatási intézményeinek hallgatói számára meghirdetett „Zöld energiával a zöld Magyarországért” Unió verseny második fordulójára. A megmérettetésen öt háromfős csapat vetélkedett a minél előkelőbb helyezésekért.

Az Unió verseny apropója egyrészt a kerek évforduló volt, másrészt a régió tehetséges hallgatóinak, hallgatói csoportjainak egyfajta lehetőség biztosítása, hogy összemérjék tudásukat általános uniós ismeretek, illetve az Unió és a megújuló energia, zöldenergia, vidékfejlesztés kapcsolatrendszerének terén. A verseny 1. fordulójának feladata egy helyi energetikai célú fejlesztéssel kapcsolatos esettanulmány elkészítése és benyújtása volt, a második fordulóban általános uniós ismereteikről adtak számot a csapatok.

Az összesített eredmények alapján a versenyt végül a gyöngyösi Adonis Vernalis nyerte, megelőzve az egyri GeoMSc és a Főiskolánk színeit képviselő GreenTeam csapatát. Az első három helyezett az elismerő okleveleken túl 90.000, 60.000, illetve 30.000 Ft értékű könyvvutalványt vehetett át.

Végeredmény:

I. helyezett: Adonis Vernalis (Asztalos Gergely, Dudás Péter, Visnyovszky Gergely) (KRF)

II. helyezett: GeoMSc (Bocsi Márk, Gyurkó Ádám, Vizkeleti Máté) (EKF)

III. helyezett: GreenTeam (Egri Krisztina, Kovács Alexandra, Kun András) (KRF)

IV. helyezett: Régió1 (Barabási Janka, Krámos Dániel, Tóth Enikő) (EKF)

V. helyezett: Frozen (Bata Miléna, Szeberényi András, Szeberényi Rita) (KRF)

Nyári szabadegyetem a KRF-en

A TÁMOP 4.2.3.-12/1/KONV-2012-0047 számú projekt keretében 2014. május 29-30. között második alkalommal került megrendezésre a Nyári Szabadegyetem, mintegy 40 gyöngyösi és pozsonyi főiskolai hallgató részvételével.

Az első nap a Károly Róbert Főiskola tangazdaságában, Tass-pusztán kezdődött. Dr. habil Magda Róbert projektmenedzser köszöntőjét követően Király Károly energetikus bemutatta saját tervezésű „Napház modelljét”, ezt követően a pozsonyi School of Economics and Management in Public Administration (SEMPA) oktatója, Jana Gasperová angol nyelvű előadást tartott a felsőoktatási intézmények regionális hatásairól. Őt Dr. habil Nagy Péter Tamás docens követte, aki a biostimulátorok szerepét ismertette a fóliás paprika- és paradicsomtermesztésben. Ehhez a prezentációhoz kapcsolódva Terbe Tibor, a Tass-pusztai tangazdaság vezetője a talajnélküli zöldségajtatás jelentőségének, ismertetését követően bemutatta a 2000 négyzetméter alapterületű hajtatóházat, amelyben hidrokultúrás paprikatermesztés folyik több mint egy évtizede. Végül Gyöngyösi Balázs vegyész a Károly Róbert Főiskola egyik projektben megvalósuló kísérleti fejlesztését, egy pirolizáló berendezés működését ismertette, amellyel a nagy mennyiségben keletkező települési műanyag hulladék energetikai célú átalakítását végzik kísérleti jelleggel.

Délután a program a Mátra Múzeumban folytatódott, ahol a múzeum igazgatója, Báryné Dr. Gál Edit köszöntötte a résztvevőket, majd Dr. Koncz Gábor tartott előadást a Mátra-hegység kialakulásáról és ásványkincseiről. Kovács István, a Heves Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatóságának Vadászati és Halászati osztályvezetője a Mátra jellemző vadászható nagy- és apróvad fajairól tartotta meg prezentációját. Az előadásokat követően a Múzeum emeletének öt barokk terme Gyöngyös történetével, az Orczy család és a helyben élő emberek mindennapi életével ismertette meg a látogatókat, a Természettudományi tárlat, pedig három szinten – talaj- és gyökér, lágyszárú- és cserje, illetve lombkoronaszint – mutatta be a Mátra élővilágát.

Pénteken Bükkszentkeresztre utazott a csoport Szabó György, a "Bükki Fűvesember" birodalmába. Gyuri bácsi Bükkszentkereszt határában található fűveskertjébe több mint hatvan féle gyógynövényt ültetett. Ahogyan megemlítette, az ezekből készült termékek alkalmazása a legkülönbözőbb betegségek megelőzésére ajánlott. A találkozót követően Lakatos Márk mérnök tanár mutatta be a gyógynövénykertet és a feldolgozót.

Innen Bükkábrányba indult a busz, a Bükkábrányi Bányász Hagyományokért Egyesület által létrehozott és fenntartott Bányász Emlékházhoz, ahol az elmúlt évtizedek mélyműveléses és külszíni fejtéses bányászat történetének tárgyi emlékeit őrzik. Az itt látható emlékeket Csató László a bükkábrányi bányüzem szakszervezeti tanácsának elnöke mutatta be részletesen csoportnak. A nap a Mátrai Erőmű Zrt. Bükkábrány határában található külfejtéses lignitbányájának megtekintésével zárult. A helyszínen Szomor László bányamérnök, főtechnológus vezetett körbe. A bánya a művelés előrehaladásával egyre mélyül, jelenleg mintegy 60-70 méter mély. Bemutatásra került a külszíni fejtés folyamata, a bányaterület, ahol a világ legnagyobb önjáró marótárcsás kotrógépe működik 2009 júniusa óta. Végül az elsőként rekultivált területet tekinthettek meg az érdeklődők, amely erdő- és vadgazdálkodásra már jelen állapotában is kiválóan alkalmas.

Nyílt napok Tass-pusztán

A december 11-én megnyitott, a Főiskola biomassza energia kutatásait, fejlesztéseit bemutató tass-pusztai állandó kiállítás megtekintésére a projekt futamideje alatt előzetes bejelentkezéssel, valamint a havi rendszerességgel meghirdetett Nyílt napokon van lehetőség. A nyílt napon bemutatásra kerül a biomassza tüzelő berendezés, a hidrokultúrás hajtatóház, a belső kiállítás és a projekt keretében elkészült ismeretterjesztő film.

SZERZŐK JEGYZÉKE / LIST OF AUTHORS

BENE Andrea, 27

BHARTI, Nalin, 41

BÍRÓ Barbara, 13

FARKAS Tibor, 85

HORVÁTH Ádám, 53

KASSAI Zsuzsanna, 85

KRÁMOS Dániel, 95

MOLNÁR Márk, 105

SATYARTHI, Shaiwal, 41

SZABÓ Dániel Róbert, 115

SZABÓ VIRÁG, 129

TÓTH Antal, 95

A KÉZIRATOK LEKTORAI / REVIEWERS OF MANUSCRIPTS

BUJDOSÓ Zoltán

ERDÉLYI Tamás

KOVÁCS Gábor

MACIEJCZAK Mariusz

TAKÁCSNÉ GYÖRGY Katalin

TARALIK Krisztina

TUREK, Adrian